

Bu sayıda

- 2 Atol Behramoğlu adında bir ozan
- 4 Juliet Mitchell'den Feminizm Kadın ve Nesnel Bilgi
- 6 İnsan yaşamında sanatın rolü Üniversiteye sahip çıkmak
- 11 Asım Bezirci: "Hikayemizin bugünkü durumunu sevindirici buluyorum"

somut

3 Haziran 1983
70 Lira

Yıl: 3 Sayı: 44/18

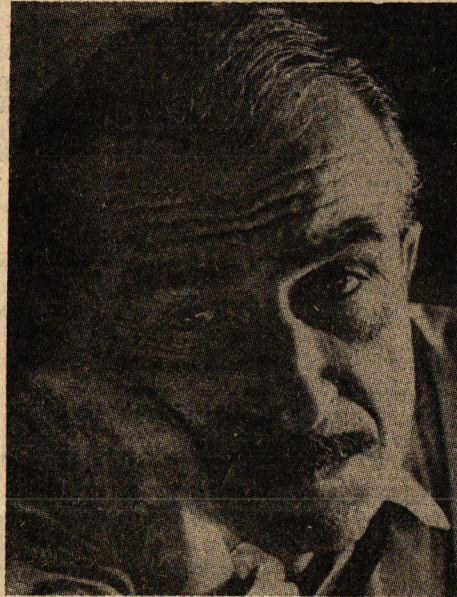
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

ÖLÜMÜNÜN 13. YILINDA ORHAN KEMAL

Orhan Kemal Roman Armağanını "Cevdet Bey ve Oğulları" adlı yapıtıyla Orhan Pamuk kazandı

13 yıl önce 2 Haziran 1970 yılında yitirdiğimiz ünlü öykücü ve romancı Orhan Kemal, toplumcu gerçekçi edebiyatımızın usta yazarlarından biriydi. Toplumcu gerçekçi edebiyatımıza, yaşamından da kaynaklanan yeni bir buluş açısı getirmiştir. Öykü ve romanlarında kırsal kesim insanlarıyla kentin fabrika çevresinin yoksul mahallelerinin insanların yaşamını buluruz. Toplumumuzun çalkantılarından etkilenen bu insanların yaşam serüvenleri bir dönem Türkiye'nin toplumsal haritasını da çizer. İnsan-toplum ilişkisinin içiçe verildiği öykü ve romanlarında Orhan Kemal; ezilen, horlanan, ayak altında kalan insanları sevecen, aydınlık bir yaklaşımla anlatmıştır. Umutsuzluğa karşı umudun savunucusu olmuştur. Onun için Orhan Kemal'in toplumcu gerçekçiliğine bir bakıma, kendi deyimiyle, 'aydınlık gerçekçilik' de diyebiliriz.

ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI ORHAN PAMUK'A VERİLDİ
Orhan Kemal Roman Armağanı'nı

Ara Güler

Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtıyla Orhan Pamuk kazandı.

Çetin Altan, Erdal Öz, Rauf Mutluay, Mehmet H. Doğan, Hilmi Yavuz, Konur Ertop ve Nurer Uğurlu'dan olu-

şan seçici kurul, bu yıl yarışmaya katılan Orhan Pamuk'un romanını armağana değer buldu.

Edebiyat dünyamızın önemli armağanları arasında yer alan Orhan Kemal Roman Armağanı'nı bugüne dek kazanan yazarlarımız ve yapıtları şunlar:

Çetin Altan- Büyük Gözaltı (1973), Sevgi Soysal- Yenisehirde Bir Öğle Vakti (1974), Erdal Öz- Yaralı (1975), Vedat Türkali- Bir Gün Tek Başına (1976), Hasan İzzet Dinamo- Kutsal Barış (1977), Fakir Baykurt- Kara Ahmet Destanı (1978), Mehmet Başaran- Mehmetçik Mehmet (1979), Adalet Ağaoğlu- Bir Düğün Gecesi (1980) (1981'de Roman Armağanı verilmedi) Rifat Ilgaz- Yıldız Karayel (1982).

Bu yıl Orhan Kemal Roman Armağanı'nı alan Orhan Pamuk, 1952 yılında İstanbul'da doğdu. 1970 yılında Robert Kolej Lisesi'ni, 1977 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulunu bitirdi. 1979 yılında Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda birinciliği Mehmet Eroğlu ile paylaştı. (Orhan Pamuk'ta yapılan konuşmayı ve Orhan Kemal'le ilgili yazı ve yorumları 12. sayfamızda bulacaksınız)

Ekrem Kahraman. Çukurova. Yağlıboya. 95X195 cm.

Çukurova toprağı büyük çalkantılarıyla ilginç, bir romancıyı yetiştirebilecek çelişkileriyle zengin bir topraktır. Türkiye sanayisinin ilk boy attığı yerlerden birisidir. Toprağı ilk maki- ne bizim memleketimizde, Çukurova'da girmiştir.

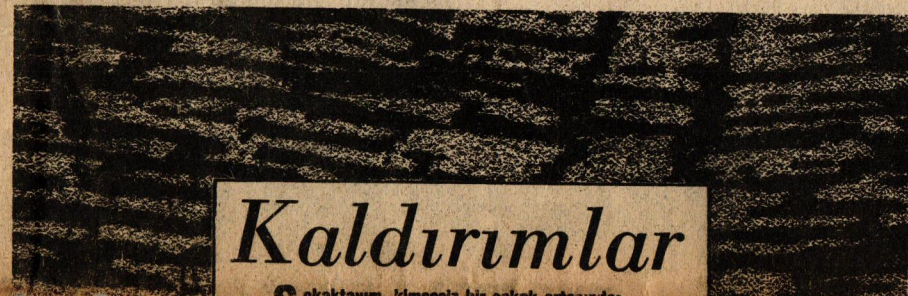
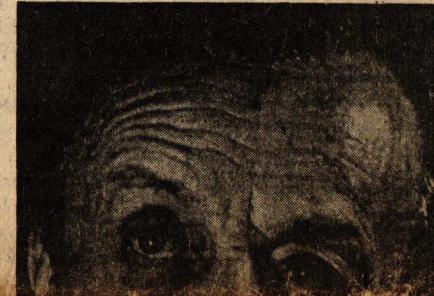
Çukurova bir gurbetçiler toprağıdır. Ve bu gurbetçilerin de bir romancısı Orhan Kemal oldu. Türkiye'nin bir çok illerinden Çukurova'ya insanlar geldiler, burada yerleştiler, çift-

lık, fabrika sahibi oldular. Bir de her yıl binlerce işçi memleketin öteki illerinden boyuna Çukurova'ya gelirler pamukta, çeltikte, buğday tarlalarında çalışırlar. Çukurova toprağı bir insan çeşitlenmesidir ve Türkiye'nin çelişkisi en çok ve çeşitli olan bölgesidir. Bütün bu çeşitlilik de Adana şehrinde düğümlenir.

YAŞAR KEMAL

Doğan Kuban
7 Haziran'da
konferans veriyor

Prof. Doğan Kuban, 7 Haziran 1983 Salı saat 18'de Edirne Halk Eğitim Merkezi Salonu'nda: 9 Haziran Perşembe saat: 17'de İstanbul İTÜ Mimarlık Fakültesi Konfe-

Kaldırımlar

Ekrem Kahraman. Kimsesiz bir sokak ortasında.

Orhan Kemal için ne dediler

Bereketli Topraklar" bir gurbetçi romandır. Her yıl memleketin birçok yerlerinden gelen, burada çalışan, kazanan, kazanamayan, sıtmalanan, sıtmadan ölüp geri dönemeyen insanların romanıdır. Orhan'ın gençliğinde bu ırgat insanlığının dramı her gün oynanıyordu. Kalekapısı, Kuruköprü, tren istasyonu üstüste insanlarla doluydu. Orhan bu insan dramını içinde yoğurdu. Onlardan birisiydi ve onları fabrikada yaşamıştı. Çünkü Or-

Osman Şahin

Osman Şahin, Şile Cezaevinde

1978 yılında bir gazetenin sanat ve edebiyat sayfasında Kopo adlı romanı eleştiren bir yazısı nedeniyle Türk Ceza Yasasının 142'ye 1-6 ve 312 'ye 1-3 maddelerinden yargılanan Osman Şahin İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesince 27 Ocak 1982 tarihinde 1,5 yıllık hapis cezasına çarptırılmış aynı ceza Yargıtay'ın 4. Ceza Dairesi'nce onanmıştır.

Osman Şahin 1 Haziran günü Şile Cezaevi'ne giderek teslim oldu.

Osman Şahin'in son öykü kitabı **Acı Duman** Cem Yayınları tarafından yayınlandı. Bilindiği gibi yazarın daha önce, **Acenta Mirza, Kırmızı Yel** (1970 TRT Öykü Büyük Ödülü), **Ağız İçinde Dil Gibi** (1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülü) adlı yapıtları yayımlanmıştı.

rans Salonu'nda ağa Han Mimarlık Odülü nedeniyle **Çağdaş Mimarlıkta Geleniğin Sürekliliği** konusunda konferans verecek.

İFSAK üyesi Bayhan, İngiltere'deki yarışmada altın madalya aldı

Dünyada her yıl yüz kadar uluslararası yarışma düzenlenir. Başarılı yapıtlar sergilere kabul edilir, ödüller verilir. Bu yarışmalar fotoğraf çalışanlar için ürünlerin değerlendirilmesi kadar, yenilenme-öğrenme-gelişme olanağı da sağlar.

İngiltere'de düzenlenen Spectrum-Guernsey II. Uluslararası Saydam Yarışması'nda İFSAK üyesi Mehmet Bayhan'ın bir yapıtı, yarışmanın iki büyük ödülünden birini: PSA (Photographic Society of America) Altın Madalyasını kazandı. Bayhan'ın yapıtı yarışmanın "Best Traditional-Geleneksel Yöntemin En İyi Saydamı" seçildi. Aynı yapıt ayrıca "McDade Özel Ödülü"nü de aldı.

Bayhan, 1983 yılı içerisinde Hindistan, Fransa ve Belçika'da da ödüller kazanmıştı. FIAP Baha Gelenbevi ile beraber Bayhan'a da Hon EFITAP ünvanı vermişti.

Ara Güler

Necip Fazıl öldü

Necip Fazıl Kısakürek, 25.5.1983'de, evinde geçirdiği rahatsızlık sonucu, sabaha karşı öldü.

Evli ve beş yetişkin çocuğu olan Necip Fazıl Kısakürek 1905'te İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini Bahriye Mektebi'nde tamamladıktan sonra Darülfünun Felsefe Bölümü'nde (1922-25), bir yıl kadar da Paris'te okudu. Ülkeye dönünce bankacılık mesleğini seçerek memurluk/müfettişlik yaptı (1926-39). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliğinde bulundu (1939-43). Büyük Doğu Dergisi'ni çıkarmaya başladıktan sonra resmi göreve girmedi (17 Eylül 1943). Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı.

(Arkadaşımız Şükran Kurdakul'un Necip Fazıl'ın şiirini değerlendiren incelemesini SOMUT'un gelecek sayısında yayımlayacağız.)

Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum. Yolumun karanlığa sapanan noktasında, Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapank; Yukarılardan damları kolluyor yıldırımlar. İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık; Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor; Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyler, Gözüne mil çekilmiş bir âma gibi evler.

Kaldırımlar, çilekeş yalmızların annesi; Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insan. Kaldırımlar, duyulur ses kesilince sesi; Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin. İki yanından aksın, seller gibi fenerler. Tak, tak ayak sesimi aç köpekler içtisin; Yolumun zafer taktı, gölgeden taş kemerler.

Ne sabahı göreyim, ne sabaha görüneyim; Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları Islak bir yorgan gibi, sınıksız bürüneyim; Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya; Alsa buz gibi taşlar, alınımdan bir ateş. Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya, Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

Mevsim içisi olarak gelmişler, yurtlarına geri dönmemişlerdi. Orhan'ın yetiştiği, sevdiği dünya bu oldu. Roman dünyası da bu oldu. Çukurovada kalmış ırgatların dostluğundan, her yıl gelip giden ırgatların sağlıklı roman-cılığına atladı ve bu yüzdendir ki romanımızı en insan tiplerini yarattı. Orhan, çağımızın büyük romancılarından birisi yapan O'nun bu talihidir. Bütün yoğunluğuyla Çukurova'nın macerasını yaşamış olmak mutlu olanağı bulmasıdır. Yaşam, yaşamın zenginliği yeni dünya-sını kurarken, kurduğu dünyayı zenginleştirir.

YAŞAR KEMAL
(Cumhuriyet, 12.6.1970)

Orhan Kemal'in yapıtı büyüktür. Kalem kitapları çoktur. Özellikle hikâyeleri onun çağdaş edebiyatımızın en güçlü sanatçılarından biri olduğunu kesinlikle gösterir. Bir Sait Faik, bir de Orhan Kemal'dir yirminci yüzyıl Türk hikâyeciliğinin iki doruğu. Birbirine hem yakın, hem de ayrı kişilikte iki hikâye ustası... Orhan Kemal'in yapıtı üzerinde uzun incelemeler yapılacak, önemi kesinlikle belirlenecek elbet. Yurt dışındaki uzmanlar bu işi çoktan yapmaya başladılar. Bizde de bu işe girişenler çıkacak bir gün. Yazarları bilimin yansızlığı, ama sanattan anlayan bir edebiyatseverliğin kavrayışı ile değerlendirmek gerekir. Bugün değilse yarın bizde de böyle kişiler yetişecektir.

OKTAY AKBAL
(Cumhuriyet, 7.6.1970)

Bizde, Cumhuriyetten bu yana, romanı okusun genellikle, ezilmiş bir topluluk bilincinin dile gelmesine tanık olmaktadır. İnsan haklarının yeterince güvenek altına alınmadığı toplumların edebiyatlarında ortak bir kader çizgisidir bu. İşte, Orhan Kemal, özellikle, Bereketli Topraklar'la, böylesi bir bilinci büyük ustalıkla ilk dile getiren romancımızdır bence.

VEDAT GÜNYOL
(Çalاکalem, 1977)

nasılsınız

Çok fazla zeki, haddinden fazla zeki bir hükümdarın ilk kusuru, kullarına üstesinden gelemeyecekleri işleri yüklemektir. Uyruklarının takatinin çok ötesine çevirmiştir çünkü bakışlarını o hükümdar ve bir işe karar verdiği vakit, zekâsı sayesinde o girişimin bütün sonuçlarını öngörebileceği inancındadır. Dolayısıyla da böyle bir hükümdarın yönetimi halk için zararlıdır. Nitekim bizzat Peygamber demiyor muydu: "Adımlarınızı içinizde en zayıf olanın adımına uydurun..." diye!..

İBNİ HALDUN

"Nasılsınız"

Boğaziçi Üniversitesi Fotoğraf Yarışması sonuçlandı

Boğaziçi Üniversitesi 6. Türkiye Üniversitelerarası Fotoğraf yarışması sonuçlandı. Seçiciler Kurulu ödülleri şu şekilde belirledi. 1.'lik Ödülü: Ödüle değer eser bulunamadı. 2.'lik Ödülü: değer eser bulunamadı. 3.'lük Ödülü: Mustafa Kocabaşı 'Nasılsınız' konulu eser, M.S.Ü. Fot. Enst.

Mansiyonlar; Sarkis Baharoğlu 'Mahmet' adlı eser, Boğaziçi Ün.

Sarkis Baharoğlu 'Çiçek Pasajı' adlı eser. Boğaziçi Ün.: Nuri Bilge Ceylan 'Z'nin önce-

den çizilmiş yaşamı' adlı eser Boğaziçi Ün.: A. Soner Gülec 'Yanlış Çözüm' adlı eser, Boğaziçi Ün.:

Aydın Silier 'Düşlerin Sonu' adlı eser, Boğaziçi Ün.:

Seçiciler Kurulu ise şu isimlerden oluşuyordu: Fotoğraf sanatçıları, Mehmet Bayhan, Gültekin Çizgen, Nusret Nurdan Eren, Ahmet Öner Gezgün, Sabit Kalfagil, Şahin Kaygun, Fikret Otyam. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Ergün Toğrul ve B.Ü. Yayın İşleri Müd. BÜ-FOK Teknik Danışmanı Mustafa Nıksarlı.

Düz

Ayıışığına baksana
Baharlar içinden
Amma güzel ayıışığı

Gözlerini kapasana
Amma güzel ayıışığı
Baharların içinden

Açtın mı gözlerini
Açmamışın gibi
Yine de güzel ayıışığı
Baharların içinden

Açsan da kapasan da
Çok güzel ayıışığı
Baharların içinden

Gözlerini kapasan da
Açsan da
Çok güzel ayıışığı
Çok güzel
Çok

CAN YÜCEL

"On İkinci Gece" Rumelihisarı'nda sergileniyor

Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü öğrencileri 4 Haziran 1983 cumartesi günü saat 15.00 ve 18.00'de Rumelihisarı Açık hava Tiyatrosu'nda W. Shakespeare'in ON İKİNCİ GECE adlı oyununu sergileyecek. Oyun, öğretim görevlisi Zeliha Berksoy'un denetimi altında son sınıf öğrencilerinin ortak rejisi ile gerçekleştirildi. Müziklerini Serdar Kalafatoğlu hazırladı.

Aydın sorumluluğu

Toplumsal olayları yönlendirme çabasındakiler, büyük sorumluluklarla karşı karşıyadırlar. Öyle ki, toplumsal sürecin çeşitli dönemlerinde, çeşitli durumlarla karşılaşılır. Bazen derya deniz tehlike, bazen davul zurna ödül bazen de ala ala hey ödünle karşılaşılabilir. Çünkü, toplumsal gelişme denilen olgu bütün yükseliş ve alçalışlarında insan yiyen bir süreçtir. Her dalga, bazıların denizin derinliklerine çeker götürür. Bazıların kıyının selâmetine dikip bırakır. Özellikle de değişimin, yenileşme biçiminde başgösterdiği dönemler, bu dönemlerin iyice keskinleştiği noktalardır.

Teşhislerin doğru konulması, çıkılacak yolun uzunluğunun göze alınması ve değişime uygun adımla yürünmesi bir zorunluluktur. Ülkemiz söz konusu olduğunda konulacak teşhis, yabancı şablonlardan önce kendimize bakarak bulunmalıdır. Boğazların üstünde oturan adam, kendisini Deli Dumlul ilân ettiğinde, geçenden bir akçe alırsa, geçmeyenden iki akçe alabilir. Konjonktürel gücü budur. Bunun yanına, ekonomik yükselişten ötürü, halkı da katabildiğinde, gücün sınırsızlığının tadına varması gerçek en açık biçimde ortaya konulması olur. Ancak tarihin bize öğrettiği bir başka gerçek daha vardır. Gücün sınırsızlığı, hakkın sınırsızlığı anlamını taşımayabilir. Aynı doğrultuda birleştiğinde, güç ve hak aynı dengeyi sağladığında, kamunun desteği kesin bir netelik kazanır. Bu yeryüzünün en güzel, en görkemli erkidir. Hem haklı, hem güçlü olmak, her toplumun ve her erkin özlemidir.

Bütün oluşumlar, haklılık ve güçlülük dengesinde toplumun mutluluğuna yönlendirildiğinde, kişisel dinginliğin ötesinde, toplumsal bir genliğin görkemine ulaşılır. Bunun için de, yenileşmenin kurallarına çok dikkat etmek gerek. Daha önceden de belirttiğimiz üzere, demokrasiyi ve özgürlüğü salt kendi istediğimizi yapabilmek diye algılamamalıyız. Bizimkilerin ölçüsünde, başkalarının istenci de sözkonusudur. Ve biz, kendi istencimizi yaşama geçirmek için ne ölçüde kararlıyız? Önemli diye mi alıyoruz? Yoksa, geleceğe yönelirken, yepyeni bir oluşumu mu özlüyoruz? Herşeyi kendi gücümüzden ve istencimizden doğruluğuyla haklılıktan bekliyorsak, yenileşmeden korkmayız. Çünkü gelişmelerin bileşimi, yenileşmedir. Yok, başkalarının başışından ve desteğinden bekliyorsak, çok bekleyeceğiz demektir.

Aydın çağının vicdamıdır. Vicdan olarak da, hakkın sınırlarını, gücün sınırlarında dengelemeye koşuludur. Ama, görevini yaparken unutmayacağı tek şey, geleceğin yolunda, geçmişin rahatını aramak olmamalıdır. Geleceğin yolu engelli, engelbe olabilir. Aydın yine de, vicdan olarak bütün engelleri aşmak, bütün engelleri geçmekle sorumludur. Hem de, teşhisini doğru koyduğu ölçüde, tedaviyi de doğru yaparak. Denenmiş, denenmemişe yeğlenir ama, unutmayalım ki, deneme olmazsa, ilerleme olmaz.

SOMUT

SÖYLEŞİ

ATAOL BEHRAMOĞLU ADINDA BİR OZAN

Günümüzün Türk şairi, modern arayışların yanısıra, halk kaynağının unutulmuş, unutturulmuş köklerine inmelidir. Ölmeye bırakılmış sözcükleri, deyimleri, sözsel, sessel değerleri bulup çıkartmalı, onlara yaşarlık kazandırmalıdır. Sözdizimi açısından bir değerlendirme yapılırsa, acaba kaç şairimiz gerçekten Türkçe yazmaktadır?

ŞAHAP BALCIOĞLU

Onu, geçenlerde yanan, Tepebaşı'daki Ünyon Fransez minik sarayında tanıdım. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın yöneticileri arasındaydı. Oraya kiracı gelmişlerdi. Ataol adıyla bir süredenberi beynimin köşesinde yer etmişti. Tanımalıydım bu ozanı, bu yeni, diri sesli sözler eden adamı.

Bir gün karşılaştık. Ve sık sık merhabalaşıp ayrılır olduk. Adam olağanüstü yumuşak, terbiyeli, saygılı, incelik ölçüsü içinde uzak ama yakın, yakın ama içine kapanıktı, sürekli hareket halindeydi. Yayın savaşı verdiği, sezdirmeden ekmek kavgası yaptığı, kimseyi kırmak istemediği, kendi başına kaldığındaysa, kalem-kâğıttan yapıp sazı eline alıp için için ağlayarak gönül tellerini tıngırdattığı belliydi. Evet, ozan olmasına ozandı ama bunu biz böyle bildiğimiz için, Ataol Behramoğlu'nu tanıdığımız için o gözle bakıyorduk. Aslında bu adam Anadolu topraklarında bir zamanlar Karacaoğlan adıyla anılmıştı. Yunus Emre diye bellemişti. Şimdiyse onun benzerleri İtalya'da Vespa'yla katolik papazı kılığında dolaşıyorlardı. Birmanya'da ağzından tek sözcük çıkmadan benzine kendini yakan çıplak başlı budist rahibi belki de onun ruhuydu. Hep sevecen, hep saygılı, hep ölçülü, hep kendinden veren adam.

O zamandanberi üç dört yıl geçti. Ataol'un turmanışı sürdü ve bu yılın başında Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 1981 Edebiyat Büyük Ödülü, Lotüs Ödülüyle kilometre taşı bir yerde vurgulandı. Ataol'u bir süredenberi genç kuşağın namuslu, erdemli sesi olarak izliyorum. Namuslu, temiz, iyiniyet, sevgi dolu yeni ses. Dünyaya kucak, gönül açan duygulu yürek, bilgili kafa.

SOLUĞU BAŞKA BİR OZAN

Bu ince, uzun boylu, bıyıklı, gözülüklü, saf, tertemiz bakışlı ozanın, ailesi dışında yaşamındaki tek amaç şüirdir. Ve de başarısındaki bir giz de odur. Bu sese, bu deyişe 1959'dan beri kulak veriyorum. 59-65 arasında acıların, sancılarla kıvranan, arayan, yoklayan bir Ataol vardı. Yeni bir sestir bu. "Ben ozanım, diyordu bu ses, soluğu başka bir ozanım. Gelecek günler benimdir. Bekleyin, görün. Bekle Lotüs!"

O yıllarda hep âşıktır, Dominik'tir, Verter'dir, Adolf'tur, Kimsesiz Çocuk Remi'dir,

mekten tiksiniyor, nefret ediyorsun. O halde senin ayaklarını yere bastırmamız gerek. Anlat bize, nasıl geldin bu noktaya? Anlat öyleyse bundan sonrası için neler düşünüyorsun, neye inanıyorsun?

Yunus da günümüzde yaşasaydı onun gibi gözlük takar, meşin ceket giyerdi sanırım.

— Doğru, insanları, canlıları sevdiğim doğru. Bunlar nasıl oluşur insanda? Şöyle bir daldı. Eski günlere gitti:

— Çocukluk, aile yapısı önemli. Memur çocuğuyum. Kars'ta, Çankırı'da, Bursa'da bulunduk. Aile içinde birbirimize çok bağlıydık. Sevgi ortamında geliştik. Müzik ve şiir, çocukluğumuzun ayrılmaz parçalarıdır. O yıllarda Ömer Bedreddin'in, Kemalettin Kamu'nun, Necip Fazıl'ın bazı şiirlerini severek okuduğumu anımsıyorum. Mahmut Yesari'nin (Çulluk), Ömer Seyfettin'in (Diyet) hikâyeleri de okuduğumda çok etkilemişlerdi beni. Sonraları babamın kitapları arasında bulup okuduğum Puskin'in (Dubrovski)si, içimde, haksızlığa başkaldırma duygusunu kuvvetle uyandırmıştı. Romantik tadıyla da beni büyülemişti bu kitapçık. Sonradan, lise yıllarında okuduğum kitaplar arasında Sabahattin Ali'nin (Kuyucaklı Yusuf'u ayrı bir yer kaplar. Tokat yemiş gibi etkilemişti beni bu kitap. Yine Ömer Seyfettin'in (Bomba)sından çok acı bir burukluk kalmıştı içimde. Sonra Panait Istrati, Steinbeck, Gorki, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Aziz Nesin geldiler. 1960'dan berisi, gençlik hareketleri filan derken, işte bugünlerdeyiz. Diyebilirim ki bugün benim için, toplumsal adaletsizliğe karşı çıkmak, insan sevgisini, insan değerini savunmak bir şair olarak başlıca amaçtır.

UMUTLU YA DA UMUTSUZ OLMAK

— Peki dostum, nereye gidiyoruz? Umutlu olmak için elimizde veriler var mı?

— İnsanlığın muazzam bir geçmişi, çok

"Bence güzelliğin kaynağında içtenlik ve uyum vardır, yani armoni."

deş tutulan boğucu metafor bolluğunu da sevmiyorum, yine kendi payıma. Duyguda da, söyleyişte de Türkçe ve insanca bir yalınlığı arıyorum, kendimce. Dergilerde bu sorunların tartışılması genç şairler için, hepimiz için çok geliştirici olabilir.

— Ozan Behramoğlu bir şiirinde şöyle diyor: "Hiçbir şairi kıskanmıyorum ve hiçbir şaire özenmiyorum, istiyorum ki kendi çırpışları, kendi savruk aramışları içinde bir disiplin yaratsın şiirim." Bu dizinin taşıdığı anlam ve amaç sürüyor mu?

— "İşte yeniden" adını taşıyan bir başka şiirimde de şu dizeler vardır: "Şiir yazmak istemiyorum satranç tahtasında ya da matematiksel olarak/ Matematikçi bilmek, ama şiir bir uçurumdur yine de..." Bunlarla anlatmak istediğim, sanırım şu: Şair hiç kuşkusuz şiirin, sanatın kurallarını bilecektir. Ama şiir, o kuralların toplamı ya da gösteri, deney alanı değildir. Bir süsleme işi değildir. Özgün, kişisel bir şeydir. Özgün bir hayatın soluğunu, ritimlerini taşımalıdır, onlardan kaynaklanmalıdır, bu soluğu ve ritimleri yansıtmalıdır. Birkaç kez daha söyledim bunları, başka konuşmalarda. Benim şiir anlayışım bu. O dizeler ve daha başkaları bu anlayışın savunucularıdır. Ölü ritimler,

gi var. Bu anlamda, hapishaneyle bir deney yeri. Arkadaşlarımı, kendini, daha da önemlisi, ülkenin insanlarını tanıyorum. Sağmalcılar'daki koğuş arkadaşlarımızdan biri (yazdığım dilekçe, erken tahliyesinde sanırım işe yarayan) bir tombalacı arkadaş. Geçimini sağlamak için dinen, üç çocuk babası, efendi bir genç adam. Bazen Çiçek Pasajında karşılaşıyoruz. Birlikte hapis yattığımız öğrenci arkadaşlarla da tiyatro salonlarında, kitap imza günlerinde karşılaştığımız oluyor. On ay süren hapislikten, önemli sayılabilecek sağlık sorunlarıyla, ama kendime ve ülkeme inancımı yitirmeden çıktım. Tersine...

— Sevgili Behramoğlu, bilinen bir gerçeği tekrarlıyacağım: Toplumlar dışıdır, doğurdur. Hep toplum geber kalır, doğurur. Türk toplumu da son ikiyüz yıldır habire doğuruyor. Ama bu ne biçim bir doğumdur ki, hemen peşinden gene geber kalıyor, genedeğuruyor. Bitmiyor bu gebelik, bu doğurganlık. Elbet bu bizim görüşümüz. Siz ne düşünüyorsunuz? Doğurma hali sürece mi? Yoksa bitti mi? Doğum durumunun bitişi canlı, diri dişiliğe aykırı olmaz mı? Toplumdaki bu doğurganlığın ana nedenleri nedir?

— Toplumların, canlının doğurganlığı bitmez. Türk toplumunun en büyük sorunu, sorunlarını kendi iç dinamiğiyle çözme olanağına dıştan hep engel olunmasıdır. Bu toplumun büyük, çok büyük bir yaratma gücü var. Tarihinden geliyor bu güç. Çözüm bekleyen çok büyük ekonomik ve politik sorunlarla karşı karşı-

Gündökümü- 1983

23 Şubat

TOMRİS UYAR

Kirlent, sefahat aleminden döndü: dokuza çeyrek kala. Yani bir buçuk ay süreye sokaklarda aç dolaşıp cinsel özgürlüğünün tadını çıkardıktan sonra dokuzuncu canının çıkmasına çeyrek kala. Belki de geçen yıl imzalanan toplu sözleşmeye etkin bir muhalefet yürütemediği için böyle bir direniş biçimi denemiştir, bilinmez. Kedilerin ağzından kolay kolay sır alamazsınız.

Geçen yıl ev halkıyla ev hayvanları (üçü üç) arasında imzalanan toplu sözleşmeden önce hayvanlar şu istekleri sıralıyorlardı:

1— Laklak yapmak (arka ayakları başa hızla sürterek, toz ve tüy saçarak yapılan temizlik doğal haktır; önlenemez.

2— Yemek üç öğüne çıkarılmalıdır.

3— Haftada bir yemek ikramıye verilecektir.

4— Balkona çıkmak, cambazlık yapıp kuş avlamak serbesttir.

5— Tırnakların bilenmesi için bir kütük alınacaktır.

6— Kediler hakkında küçültücü sözler edilmeyecektir.

7— Evden kaçma süresi sınırlandırılmaz.

Ev halkının karşı-istekleri ise şu doğrultuydu:

1— Laklak, kesinlikle kalkacak.

2— Yemekte ek istem olamaz.

3— İkramiye yalnızca 4 Ekim Hayvanlar Günü'nde verilecek.

4— Balkona çıkmak, havaya bağlıdır. (Hava: Rüzgarın durumu ve evdekilerin ruh hali). Cambazlık yaparken iş kazasına uğrayanlar, sigortalı olma durumunu doğal olarak yitirirler. Yakınlarına herhangi bir tazminat kesinlikle ödenmez.

5— Kütük sorunu bir süre sonra yeniden ele alınabilir.

6— Küçültücü sözler ile şaka arasındaki farkı kedilerin yeterince değerlendiremeyeceği sabit olduğundan, bu madde tartışmaya kapalıdır.

7— Evden kaçma, ücretli izin anlamına gelemez.

Bu ciddi ve anlamlı sözleşmeyi hepimiz adına oğul Turgut kaleme aldı ve ben iş yaşamının kuralları konusundaki derin bilgisiyle hayran bıraktı doğrusu. Demek on üç yaşındaki bir delikanlı bile seziyordu işlerin nasıl yürütüldüğünü. Ateşli tartışmalar sonucunda, bizim imza atarak, kedilerinse patileri zorla bastırılarak varılan anlaşma şöyle:

1— Her ne kadar doğal bir hak ise de, özel koşullar gözetildiğinden laklak, bir süre askıya alınmıştır.

2— Ek yemek ikramiyesi 4 Ekim günü verilecektir. Ev halkı bunun karşılığında, renkli gazete ve dergilere dağıtılacak fotoğraflarda, kedilerin derli-toplu ve mutlu pozlar vermelerini şart koşar.

3— "İkramiye hak değil ödülüdür" düsturu toplumun yararınadır.

4— Balkona çıkan çıkar, kalan sağlar bizimdir. (Balkon, yerden altı kat yüksektir.)

5— Kediler, turnaklarını bilemede eski kilimleri kullanabilirler, kütük gereksiz bir lükstür.

6— Önceden tartışmaya kapalı olduğu belirtilen maddeler, tartışmaya ilelebet kapalı kalacaktır.

7— Evden kaçanlardan, boşa dolaşanlardan, görünmedikleri sürede yürüttükleri etkinlikler için bir iyi hal kâğıdı istenir; aksi halde lokavt uygulanır.

Mustafa bey, balkondan aşağı başarısız bir uçuşa geçerek yüreklerimizde ölüm-sözleşiliheri bu toplu sözleşme koyu koyu düşündürüyor beni.

Yıl: 3
Sayı: 44/18
Tarih: 3 Haziran 1983
Fiyatı: 70 Lira

BİR DİZİ GENÇLİK SORUNU DAHA

TANZER OKUR

EĞİTİM:

Yüksek öğrenim kapılarına gelene dek görülen uzun eğitim gençlere ise yönelik hiç bir beceri, uzmanlık kazandırmamakta, eğitimi üretimle bütünleştiren hiç bir yönü bulunmamaktadır. Genel orta öğretim diploması yalnızca yüksek öğrenime giriş için başvurma hakkı vermektedir. Plansız ve dengesiz bir şekilde uygulanan bu genel öğretimin son aşamasına gelindiğinde ise gençler, büyük bir eleme ile karşı karşıya gelirler. Yüksek öğrenim hem nicel, hem de nitel anlamda bu büyük talebi karşılamak olanağına sahip değildir.

Üniversite kapılarından içeri sıyrılamayan gençlerin sayısı dev boyutlara ulaşınca bazı ilginç (?) çözümler getirilmeye çalışılıyor. Örneğin, üniversiteye giremeyip, iş de bulamayan lise mezunları için endüstri meslek liselerinde "özel sınıflar" açılıyor. (1)

Eğitim sistemimizde köklü değişiklikler yapılmadan, yani eğitimi üretimle bütünleştirici bir eğitim verilmeden sorunun çözümü yolunda olumlu bir adım atılmış olabilir mi? Üniversiteyi "tek çıkar yol" olmaktan kurtarmadan üniversite önündeki yığılma ne denli önlenbilir?

Yüksek öğrenime devam eden gençlerin üniversiteye girme nedenleri araştırıldığında şöyle bir durumla karşılaşırız:

%42.4'ü istediği bir iş veya mesleği kazanabilmek, %19.3'ü ciddi bilimsel çalışma ve araştırma yapabilmek, %13.4'ü genel kültürünün artması amacıyla, %24.9'u da gerçekten üniversite eğitimi amacına yönelik olmayan ikincil nedenlerle yüksek öğrenim kurumlarına girmişlerdir. (%24.9'un pek te küçümsenemeyecek bir oran olduğu açıktır. Öyle ki, bu oran ciddi bilimsel araştırma amacıyla üniversiteye girenlerin sayısından bile fazladır.) Aynı araştırma, sayısı hiç de az olmayan bir kitlenin üniversiteye sadece "girmiş olmak için" girdiğini, gene önemli bir bölümünün de istemedikleri veya lisede hiç düşünmedikleri, ilgi duymadıkları bir dalda öğrenim gördüğünü ortaya koymaktadır. (2)

Böyle bir amaçla öğrenim görmek ne derece üretken, yaratıcı kılar insanı ne denli motive eder?

İŞSİZLİK:

"Yüksek tahsilli işsizler ordusu"nun dev boyutlara ulaştığı hiç de yabancı olmadığı bir gerçek. Bunun sonucunda yüksek öğrenimlerini tamamlamış gençlerimizin çok büyük bir yüzdesinin asıl meslekleri ile hiç bir ilgisi olmayan işlerde çalışmak zorunda kaldığını görüyoruz. İktisat mezunu iki gençin büfe açıp, diplomalarını büfelerinin duvarına astığı, inşaat mühendisinin geçimini şarkıcılıktan sağladığı haberleri yakın bir geçmişte gazetelerde yer almıştı. Bu örnekleri çoğaltabiliriz... Araştırmalara göre, tip ve eğitim fakültelerinin dışındaki fakülte ve

terimlerle betimlenecek durumdadırlar.

Uzun süre işsiz kalınması gençlerde güven-sizlik duygusunun yer etmesine neden olur ki bu, ruh sağlığı açısından büyük bir tehli-ke oluşturur. Bu amaçsız, kırgın, öfkeli, do-yumsuz gençlik kesiminin her bireyi toplu-ma ters düşen davranışlara yönelebilir. Der-gilerde, filmlerde, televizyonda gösterilen gü-zel yaşamların, güzel serüvenlerin özlemiy-le, tutkusuyla yozlaşmış, kendine kurtuluş yo-lu arayabilir. Buna bağlı olarak uyuşturucu madde kullanımı, intihar ve suç işleme olay-larında artış görülmesi de olasıdır.

Bu arada ilginç (aynı derecede de korkunç) bir bulguya da değinmeden geçmeyelim: Ba-kırköy Akıl Hastanesi'nde 1500 hasta üze-rinde yapılan araştırma sonunda, en çok iş-sizlerin akıl hastalığına yakalandığı ortaya çıkmıştır. (5)

BOŞ ZAMANI DEĞERLENDİRME

Gençlerle yapılan çeşitli anket soruşturma-ları sonucunda bunların %70'inin sinema-ya ya da kahveye, %40'ının maça, %22'sinin tiyatroya gittiği saptanmıştır. (6) Yüksek öğrenim gençliğinin %70'den fazla-sının boş zamanlarını edilgen olarak geçir-diği de aynı araştırma bulgularından anla-şılmaktadır. (7)

Bu konuda şimdiye kadar yapılan çalışma-lar "iyi niyetli birer girişim"den öteye gide-memiştir. Üniversite Mediko-Sosyal Merkez-leri'nde sürdürülen boş zamanı değerlendir-me etkinliklerinin de çok sayıda öğrenciyi kapsadığı, yaygın bir hale geldiği söylene-mez. Aklımıza şöyle bir soru takılabilir: Aca-ba İstanbul'daki sanatsal ve kültürel etkin-liklerin izlenebileceği yerlerin (sinema, tiyat-ro, konser salonu vb.) koltuk sayısı ile kah-vehanelerin "sandalye sayısı" mı karşılaştı-rsak nasıl bir sonuç alırız? Hangisinin mik-tarı daha çoktur dersiniz? Gelin, soruları da-ha da çoğaltalım: Kütüphane sayısı gereksi-nimlere yanıt verebilecek düzeyde mi? İste-nilen her kitap piyasada rahatça bulunabi-liyor mu? Ya kitap fiyatlarına ne demeli? Her genç kolayca kitap alabiliyor mu? Yoksa kitap alımı bir "lüks" haline mi geldi? (Ve-ya gelmekte?) Gençlerimize ne dereceye ka-dar sanat ve kültür bilinci, birikimi verile-biliyor? Onların yoz bir "sanat" anlayışının etkisinde kalmadığı söylenebilir mi gerçekte?... "Ölürsem kabrieme gelme" şeklinde naralar atılarak mı, "Parçala Behcet" tü-ründe filmler veya "Sıcak sıcak" gibi kitap-lar sunarak mı "sanat zevki" aşılayacağız gençlere? Boş zamanlarını sanatsal-kültürel etkinliklerle değerlendirmelerini bu tip örne-klere dayanarak mı öğreteceğiz? Spor yapma olanakları isteme yanıt veriyor mu?

Tüm bu ve benzeri sorulara verilecek yanıtlar gençlerin boş zamanı "etkin bir biçim-de değerlendirme"leri için sağlananların ye-terli olmadığını ortaya koyacaktır.

CİNSEL SORUNLAR:

1968 yılında SSB'nin "Burs Alan Öğren-cilerin Sosyal ve Ekonomik Durumu" üze-

— Gençlik kesiminin çoğu toplumumuzda "Boşta gezer gençlik", "Artık gençlik", "Diplomalı işsizler" gibi terimlerle betimlenecek durumdadır.

lerine bilgi vermediğini belirtmiştir. %36.6'sı ise "ailemden bazı kişiler pek çok şeyi açık-lamışlardı" demişlerdir.

1979 bulgularına göre, cinsel sorunlara yaklaşılan ailelerin oranı %15, okulların ora-nı %10'dur. Geriye kalan, sorunlara ilişkin yanıtları değişik kaynaklardan eksik, yanlış ya da cinsel coşku yaratmak için abartılmış olarak almaktadır. Bu kaynakların başında %35 ile arkadaşlar.

FIRTINALI BİR EVRE

Tüm bunların yanı sıra bir de "ergenlik dönemi sorunları" bunalır genci... Gençlik döneminde çocukluktan yetişkinliğe geçiş olayını yaşar birey. Gerek bedeninde, gerek duygusal dünyasında, gerekse toplumsal iliş-kilerinde öylesine hızlı ve beklenmedik de-ğişiklikler olur ki, genç adeta kendi kend-i-sine yabancılaşır. Toplum içinde sıvrılma, rol sahibi olma isteği, deneyimsizliği ile birleşin-ce hiç de beklemediği sonuçlarla karşılaşa-bilir. Duygusal coşku ve taşkınlık içinde ol-ması duyduğu kırıklığı, üzüntüyü çok daha şiddetle hissetmesine neden olur.

Böylesine "fırtınalı" bir evrede bir de yu-karıda sıraladığımız sorunların birkaçıyla karşı karşıya kaldı mı, sorunlar yumağı ko-laylıkla kördüğüm haline gelebilir genç için... Tüm bu sorunların ortasında tek ba-

— Sorunlarının çözümünde ona yardım eli uzatılmazken, sorunlarının neden olduğu olumsuz sonuçlardan hesap sorulur.

şınaysa eğer, iyice bunalır, bunalır... Ken-disi şu veya bu şekilde suç işlese, ya da baş-ka bir biçimde topluma ters düşen bir dav-ranısta bulunsun hemen yakasına yapışveri-lir ama... Böylece, sorunlarının çözümünde ona yardım eli uzatılmazken, sorunlarının neden olduğu olumsuz sonuçlardan hesap sorulur. Hatta, onu en ağır şekilde cezalan-dırmak bile hiç tereddüt gösterilmez. Zama-nı zaman en ağır suçlamalarla karşılaşır genç... Her olumsuz gelişmede onun parma-ğı aranır. "Gelecek sizindir, umut kaynağı-mız sizlersiniz" de denilir. Onlar için bayram bile kutlanır!

ÇÖZÜMLENEMEYEN BİR SÜRÜ SORUN

Şimdi yeniden "sorunlar"a dönelim.

Gördük ki, bazı sorunlar (beslenme, ders-lerin kuramsal ve yaşamdan kopuk olması gibi eğitimsel sorunlar, cinsel eğitimin veril-

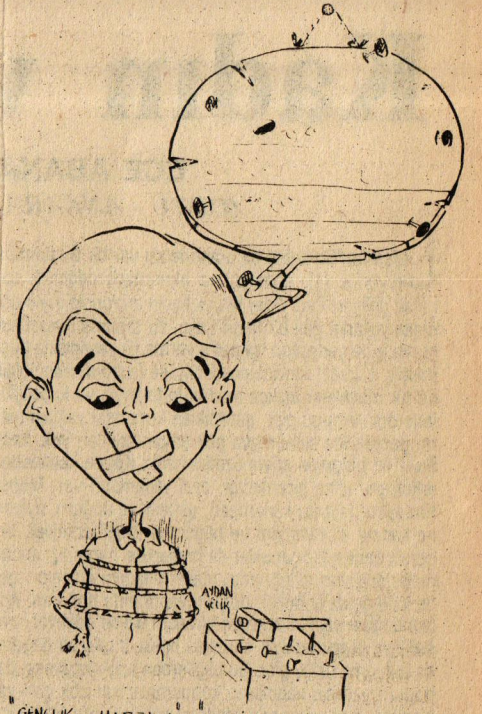
memesi, işsizlik, boş zamanı "değerlendire-meme") geçmişte de, günümüzde de önemini koruyor.

Bir kısmı ise, artık eskisi gibi birincil de-recede önemli değil gençler için. Örneğin ya-kın zamana kadar "üniversite olaylarından huzursuzluk duymak" hemen hemen tüm gençler için çok önemli bir sorun oluşturur-ken, artık böyle bir sorundan söz edilmemektedir.

Bir takım sorunlar ise bazı çevrelerde hâlâ gençlerimizin karşısına dikilmektedir. Bazı kesimler içinse güncelliğini yitirmiş durum-dadır. Örneğin; kaç-göç zihniyetinin sürme-si, ailede düşünce özgürlüğünün ve hareket serbestisinin yetersizliği, hareket serbestliği konusunda kızlara erkeklerden daha az hak tanınması, anne-babanın gençleri anlama-sı gibi...

Bu arada yeni sorunlar da doğmuştur. Özellikle son aylarda yüksek öğrenimini bir işte çalışarak sürdüren gençler, derslere de-vam zorunlunun konmasını büyük bir sor-un olarak dile getirmektedirler. Bir kısım öğrenci ise vize sınavı uygulamasından ya-kınmaktadır. Yüksek öğrenim kurumlarına alınan öğrenci sayısının artırılması sonucun-da dersane kapasitesinin kitaplıkların, kan-tinlerin, spor alanlarının, hatta koridorla-rın gereksinimi karşılayamaması da eğitim-sel bir sorun olarak nitelendirilebilmektedir.

Çözülmemeyen sorun yoktur aslın-da... Tüm güçlükler yenilebilir, pek çok şey başarılabilir. Yeter ki, iyi niyetli uygulama projeleri sözde kalmassın.

KAYNAKÇA

- (1) Tercüman, 30.3.1983.
- (2) Doç. Dr. Aysel Ekşi, Gençlerimiz ve So-runları, İstanbul 1982.
- (3) Tercüman, 20.3.1983.
- (4) Güneş, 30.3.1983.
- (5) Günaydın, 12.3.1983.
- (6) Prof. Dr. Özcan Köknel, Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları, İstanbul 1979.
- (7) Prof. Dr. Özcan Köknel, a.g.e.
- (8) SSB Burs Alan Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumu, Ankara 1968.
- (9) Doç. Dr. Aysel Ekşi a.g.e.
- (10) Prof. Dr. Özcan Köknel a.g.e.

Beslenme sorununa somut bir örnek: TURAN EMEKSİZ'DE YEMEK, EZİYET DEMEK

HANDAN ÖZTÜRK

Y aklaşık 500 yılı aşan bir geçmişle ül-kemizdeki tüm üniversitelerin en es-kisidir İstanbul Üniversitesi. Günümüzde 7 fakülteye dağılmış olan 30 bine yakın öğrenciyi, eğitim hizmeti vermeye çalış-makta bu tarihi okul... Ancak bu denli köklü bir geçmişe sahip olmasına karşın, hâlâ öğrencilerin en sıradan gereksinim-lerini karşılamaktan oldukça uzak bir durumda.

Öğrencilerin bir günlük ders süresi içe-risinde en temel gereksinimlerinden biri olan yemek sorununu, ilk kez İ.Ü. 1976 yılında ele almış. Bugün tüm yüksek okul yemekhaneleri içersinde en eskisi olan "Turan Emeksiz Yemek Salonu" da yine bu yıllarda göreve başlamış. 2000 kişilik bir kapasiteyle işe başlayan yemekhane bugün, 30. bin kişilik bir öğrenci mev-cuduna karşılık ancak kapasitesini

ladığı ikinci evreye bırakır. Şamatanın do-zajı biraz düşmüş, yerini gerilim almıştır.

bu noktada öne geçerek tek sıra halinde uzanan üçüncü kuyruğa geçer.

Ali Kalmaz

Yurtta kalıyorum. Biz yurt öğrencileri için yemek işi çok daha büyük bir sorun. Zaten çok az olan gelirimizle dışardan yi-yemediğimiz için, hergün bir-birbuçuk sa-atimizi buraya ayırmak zorundayız. Yurtta sabah kahvaltısı verilmediği için bir şey yemeden geliyoruz. Öğle yemeğini de çe-kilen bir yığın eziyet sonucu yiyebiliyoruz. Yetkililer yemek saatlerini artırarak, örne-ğin 9.00-17.00 arasına alarak bu sorunu biraz azaltabilirler. Böyle bir uygulama kuyruğu ortadan kaldıracak gibi yurttaka-lan öğrencilerin, iki defa yemek yeme ola-nağı da bulmalarını sağlar.

Bir başka çözüm yolu da yemeğin ya-nı sıra kumanya vermek olabilir. Zamanı olmayan öğrenci hiç olmazsa kumanya ile gereksinimini giderebilir.

Erkan Büyükbaş adlı öğrenci ise ar-kadaşının önerisine şunu ekliyor.

— Yemeği olanaklar ölçüsünde (okul) çok yere dağıtarak buradaki kuyruk önlenbilir.

yüksek okulları bitiren gençlerin %75'i eğitim gördükleri dallardan başka alanlarda çalışıyor. Dil Tarih Coğrafya, Siyasal Bilgiler, Mimarlık ve Mühendislik Fakülteleri ile eski İTİA mezunları başka mesleklerde çalışmada ilk sırayı alıyorlar. (3) Bir gazete haberinden de şunu saptıyoruz: "Bu günlerde bir çok üniversite mezunu diplomasını gizleyerek bir iş bulmaya çalışıyor. Yalnızca ilkokul mezunları için açılan işlere girenlerden bazılarınin aslında yüksek okul mezunu olduğu belirtiliyor" (4)

Şurası kesindir ki, işsizlik, salt yüksek okulu bitirenlerin sorunu değildir. Meslek liselerini bitirenlerin iş bulma konusunda biraz daha şanslı olmalarıyla birlikte, lise bitirenlerin oldukça büyük bir kesimi bu sorun ile karşı karşıyadır. Gençlik kesiminin çoğu toplumumuzda "Boşta gezer gençlik", "Artık gençlik", "Diplomalı işsizler" gibi

rine yaptığı araştırma, öğrencilerin %46'sının karşı cinsten arkadaşı olduğunu, %53'ünün ise, olmadığını saptamıştır. Karşı cinsten arkadaşı olma oranı erkeklerde %49, kızlarda ise, %36'dır. Karşı cinsten arkadaşı olmayanların %36'sı buna neden olarak maddi olanaksızlıklar içinde bulunmasını, %25'i istememesini, %25'i de sıkılgan olmasını göstermektedir. (8) Öte yandan 1982 yılında kızların %73'ü, erkeklerin %86'sı karşı cinsle yakın bir arkadaşlığı istediklerini bildirmişlerdir. (9)

Gençlerle yapılan anket ve konuşmalarda bunların %85'inin karşı cinsle ilgi, beğeni sınırları içinde kalan arkadaşlığı istemelerine karşın, ailelerinin %72'sinin bu tür arkadaşlığa bile engel olduğu görülmüştür. (10)

1976-77 yıllarını kapsayan İ.Ü. öğrenci anketinde, öğrencilerin yarıya yakın kısmı (%49.6) ailelerinin cinsel konularda kendi-

15 bine çıkartılmış. Bu orantısızlık nedeniyle günde yalnızca bir öğün verilen ve saat 11.00'den 15.00'e dek süren yemekten yararlanabilmek için büyük bir çaba ve zaman harcamak zorunda kalıyor tüm öğrenciler. Dışarıya göre oldukça ucuz olan 35 TL'lik dört çeşit yemeği alabilmek için kuyruğa giren öğrenciyi burda üç farklı evre bekler.

Birinci evrede öğrenci daha dersin havasını üzerinde taşıyor. Derse ilişkin sohbetler, şamata ve selâmlaşmalar içerisinde sürer. En az 20, en çok 60 dakika süren bu ilk kuyruk yemekhanenin giriş kapısına dek uzanır.

Giriş kapısının yanlarında bulunan jetonların alınmasıyla biten birinci evre, yerini sıkıntının, sıcaklığın ve terlemenin baş-

En az 15, en çok 30 dakika süren bu evre sıkıntının açık bir isyana dönüştürüldüğü bölümdür aynı zamanda... Üçer kol- dan sıraya giren öğrencilerden eylemci ruhlu olanlar ellerindeki jetonları yanda- ki demirlere vurarak, çıkardıkları "şak şak" sesleriyle isyanlarını açıkça belirtirler.

Bu arada yazına yatkin teorisyenler de boş durmayarak hemen ellerindeki kalemle duvara saldırırlar. İçlerindeki gerilim ve sıkıntıyı boydan boya yazılarla dolu olan duvarın üzerine ender inciler halinde döktürürler.

İkinci evreden Üçüncü evreye geçiş ise oldukça zor ve engebelidir. Üç sıranın tek sıraya dönüşmesi gereken bu geçiş noktasında, başarıyı kesin atılganlık belirler. Atik davranan üç sıranın düğümlendiği

İşin sonuna yaklaşılmıştır artık!...

Bu son evre 5 dakika sürmesine karşın, kuyrukzedelerin sabırsızlıkları da had safhaya varmıştır. Midenin sesinin bey- nin sesini iyice bastırdığı bu son kuyruk- ta hakim olan durum, yarı bilinçsizlik halidir.

İşte yemeğin alınmasıyla biten son evre... Ancak yarın yine yinelenen olacak bu- yük çile...

Yöneticiler, önümüzdeki yıl ek olarak yapılacak olan 2000 kişilik bir yemek salonuyla birlikte bu sorunu çözümleneceklerini düşünüyor, öğrenciler ise bunu çö- züm olarak yeterli görmeyerek daha farklı öneriler getirmektedir.

Konuya ilişkin olarak görüştüğümüz öğrenciler görüşlerini şöyle belirtiyorlar.

Okan Gümüşkaya,
— Yemeklerden fazla bir şikâyetim yok. Hergün gelmeye çalışıyorum. Ha evet, kuyruklar...
Gerçekten çok kötü, ama dayanmaya çalışıyorum. Baştan çok daha zordu. Sonraları gittikçe alıyor insan. Kuyruk boyunca arkadaşlarla sohbet ediyorum. Gazete okuyoruz, günlük gazeteyi ya da yemekhanenin gazetesini. (!) Yemekha- ne gazetesini daha ilginç buldum.

Fevzi Polat,

— Kısa bir sürede YÖK bulvarı yapan sayın Doçman'ı birgün gelip bizimle birlikte yemek yemeye davet ediyorum. Günde 2-3 saati yollarda, 1-2 saati de yemek kuyruğunda geçen bir insanın doğ- ru dürüst öğrencilik yapması mümkün mü?...

NERDE BİZİM SEMBOLLERİMİZ?

YAPRAK ÖZER

İkon,(Yunancada) Ortodokslarda İsa, Mer- yem ya da ermişlerin tahta üzerine mumlu ve yumurtalı boyalarla yapılmış resimleri demektir. Geçmişte, ermişlerin tahta üzerine ya- pılmış resimleri olan ikonlar, bugün, türlü hay- van ve hayali resimlerin çoğunlukla porselen eşya üzerine yapılmış resimleri anlamına geliyor.

Bu sayımızda irdeleyeceğimiz konu, sanata ve dine yönelik bir uğraşırken, yozlaştırılıp ti- carimeta haline dönüştürülen ikonlar. Öyle ki, yüzümüzü üzerinde Candy resmi olan hav- luya kurular, çayımızı Snoopy fincanlarından yudumlar, mektuplarımızı Charlie Brown'la süslü kağıtlara yazar olduk. Duvarlarımızı süsleyen aksesuarlar, üzerimizden çıkarmadığımız bulüzler, çocuklarımızın oynadığı oyuncaklar, bayanların kullandığı takılar da cabası.

Nereye baksak ya televizyon, gazete, kitap gibi kitle iletişim araçları, ya da sinema sa- yesinde tanıdığımız çizgi karakterlerle karşılaşılıyor.

İşin ilginç yönü de, ülkemizde popüler olan tüm ikonların yabancı kökenli olma- sı. Neden bir Nasreddin Hoca, bir Keloğlan bu derece popüler olamadı da Süpermen, Charlie Brown - Snoopy, Candy, Değerli ile paylaşıyoruz günlük yaşantımızı? Ne buluyo- ruz yabancı orijinli sembollerde?

Mickey Mouse'a nereden bakarsanız ba- kın, bir faredir. Dans etse de, kötülüklerle sa- vaşa da bir faredir o. Bırakın sevimli olma- sını, bizim toplumumuzda fare iğrenç, tiksindirici, pis olarak nitelendirilir.

"Fare" dendiği an ne olacağını hepimiz az çok hayal edebiliriz. Hanımlar sandalye üst- lerine fırlayıp, avaz avaz bağıraraklar, bey- ler erkekliğe leke sürdürmek için küfrederek ve biraz da ürkerek fareyi bulup öldürme- ye çalışacaklar.

Fare dendiğinde tüylerimiz ürperir. Mickey Mouse denen sevimli fare yerine,o tatsız la- gım fareleri, gazetelerde okuduğumuz kulak,

burun kemiren pis yaratıklar aklımıza gelir.

Köpekleri sadık, yararlı hayvanlar olarak ta- nırsak da, sokakta gördüğümüz zaman yanın- dan geçmemek için elimizden geleni yaparız. Çan derdi... "bir de ısırsın al başına be- layı. İşin yoksa kudurmuş iğnesi ol!" diye söy- leniriz içimizden. Toplumumuzda köpek bes- lemek oldukça ufak bir kesime özgü, yeni ye- ni gelişen bir tutku. Çoğumuz mahalledeki kö- pekleri besler, yavrularına özenle bakarız, an- cak, "kık kık kık" diye gülen sevimsiz bir kö- peği (Değerli) hangimiz severiz?

Ne bugün ne de geçmişte, ülkemizde kov- boy olarak adlandırılıp, Vahşi Batının tüm özelliklerini yansıtan kişilere rastlamak olası değil. İster iyilikle bezenmiş olsun, ister ada- letle elele vermiş olsun bir kovboyun (Red Kid) toplumumuzda yeri yoktur.

Mickey Mouse'u, Değerli'yi, Red Kid'i çiz- gi filmlerden, çizgi romanlardan tanıyoruz. Ya Snoopy'yi?...

İlk olarak çıkartmalarla ülkemize giren Sno- py'yi kimse tanımaz. Ama, pek yakında içi- mizde Snoopy ağacı çıkacak. Snoopy bardak- ları, Snoopy havluları, Snoopy bulüzleri, Sno- py not defterleri, Snoopy çıkartmaları, Sno- py kolye - küpeleri, Snoopy heybeleri, Sno- py oyuncakları...

Peanuts serüveninde,özellikle iki kahr- man dikkatimizi çekiyor. Biri, elini her attığı işde başarısız olan Charlie Brown, diğeri ise, güçlü bir yazar, büyük sporcu, müthiş bir pi- lot ve dünya üzerindeki tek köpek sarayına sahip olan Snoopy'dir. Peanuts, büyükler gibi konuşup, hareket eden çocukların güldürü tū- ründeki serüveni. Ancak,üzerindeki güldürü perdesi aralandığında, ardındaki acı, keder ve umutsuzluk göze çarpıyor.

Ancak yabancı dilde yayınlar satan kitap- çılarda bulabileceğimiz Snoopy'nin çizgi se- rüvenini ülkemizde çok az kişi izler. Çoğumuz Snoopy'nin çizgi romanı olduğunu bile bilme- yiz. Bilmemek ayıp değil de, böylesine ken- dimize mal edip, baştan aşağı Snoopy'leşme- ye ne gerek var?

E.T.'yi çizgi romanlardan, çizgi filmlerden tanımıyoruz. E.T. diğer kahramanlar gibi bir geçmişe de sahip değil, Türkiye'de henüz viz- yona girmeyen E.T.'yi meraklılar videodan iz- lediler. Hollywood'lu yapımcılar, uzaydan ge- len çirkin bir yaratığa dostluk, barış, iyilik gi- bi nitelikleri ilk kez bu filmde bahşederek dün- yanın dört bir yanından satış rekorları kırdılar.

Gösterildiği her ülkede günün konusu olan E.T.'nin "çirkin mi, yoksa güzel mi?" tartış- ması hâlâ sürüyor. Şüphe yok ki, E.T. este- tik açıdan son derece çirkin, ancak, özellik- leri nedeniyle de son derece sevimli bir yaratık.

Snoopy gibi E.T. de ülkemizde tanınmadan üne kavuştu. Biblolarıyla, yastıklarıyla, bulū- zleriyle E.T., hediyelik eşya satan mağazala- rın en çok satışını yaptıkları mal.

Mickey Mouse, toplumumuzda sevilmeyen bir hayvan olan fare... Değerli, mundar, mu- zur, mendabur bir köpek... Charlie Brown, utangaç, neye elini atsa başarısız olan bir ço- cuk... Süpermen, uzaydan gelen, doğa üstü yeteneklere sahip bir iyilik sembolü. ("Çocuk

mu kandırıyorsun?" der insan böyle bir açıklamaya.)

Küçük, büyük herkesde bir tutkudur gidi- yor ama, bu kahramanları tanıyor muyuz? ne amaçla yaratıldıklarını biliyor muyuz? "neden yabancı orijinli" sorusuna yanıt verebiliyor muyuz?

İşin içine ticaret, kâr,reklam unsurları girin- ce fazla düşünmeye gerek kalmıyor galiba... Nabza göre şerbet vermesini iyi bilen Ame- rikalı tüccarlar, karikatür bir kez tutulduktan sonra, peşini bırakmadan çizgi serüvenler, çizgi filmlere uyarlıyorlar. Hatta söz konusu çizgileri müzik, sinema, yayın organları ara- cılığıyla halkın değişikliğe duyduğu tutkuya seslenerek topluma mal ediyorlar.

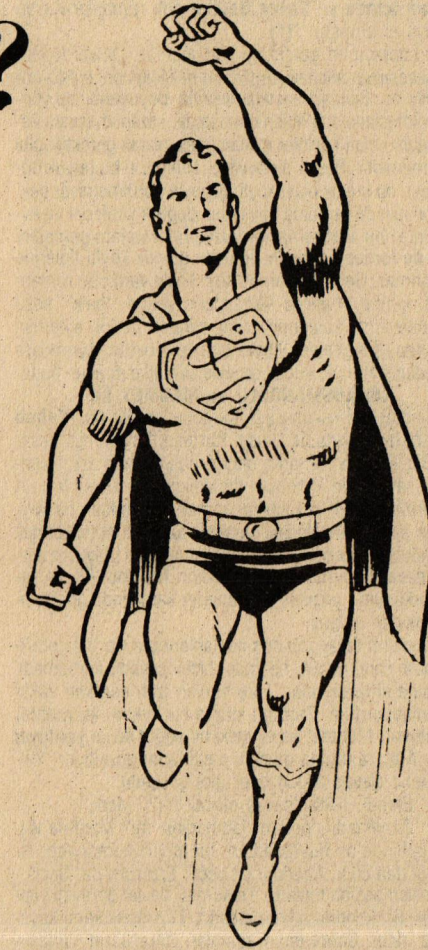
Salt ticari amaçla günlük yaşantımızda önemli bir yer tutması sağlanmış bir kaç çiz- gi yerine **Nasreddin Hoca** gibi güldürü usta- sının, karikatürü gündelik yaşama sokmayı başarıp, gelişmesine büyük katkısı olan **Ce- mal Nadir'in Amcabey'**inin böylesine yay-

İşin içine ticaret, kâr, reklâm unsurları girince fazla düşünmeye gerek kalmıyor galiba.

gınlaşmaması önemli bir kayıptır.

Red Kid'le Amerikan tarihini öğreneceği- mize, Süpermen'le hayal tacirlerinin mace- ralarını izleyeceğimize, bir devre büyük pun- tolarla adını yazdırmış Cemal Nadir ve Türk karikatürüne damgasını vuran diğerlerinin çiz- gileriyle kendi gerçeklerimizi öğrenebilseydik...

Turgut Çeviker, 4 Mart 1983 tarihli Somut'ta Cemal Nadir'in anısına yazdığı yazıda, bu büyük sanatçının sağlığında çizdiği karikatür- lerinin yeni basımının yapılmadığını, yeni ku- şağın Nadir'in ancak bir kaç karikatürünü gö- rebildiğini belirtiyordu. Oysa, yabancı çizgi- lerin yerleştiği boşluğu geç de olsa doldur-

mak için kolları sıvamanın zamanı gelmedi mi?

Çizgi romanların kökenine indiğimizde MÖ 3000 yıllarında Mısırlı sanatçıların papirus üzerine eğlendirici hayvan resimleri çizdiği- ni görüyoruz. Roma'da Sezar döneminde, toplumsal konulara yergiyle yaklaşan sanat- çıların çizgi kahramanlar yarattığını öğreniyo- ruz. Kısacası, çizgi romanların tarihi oldukça eskiye dayanıyor. Bugünkü anlamda çizgi kahramanlar ilk kez 1890 yılında Amerika'da. İlk çizgi serüven ise Amerika'da 1900'lerde yazılı kitle iletişim araçlarında yer almaya başladı.

Dünya çapında üne kavuşan Amerikan çiz-

Neden bir Nasreddin Hoca, bir Keloğlan bu derece popüler olmadı da Superman, Charlie Brown, Değerli ile paylaşıyoruz günlük yaşantımızı.

gileri, özellikle Latin Amerika'da, Avrupa'da ilgiyle okunurken, Yugoslavya, Çekoslovak- ya, Polonya gibi sosyalist blokuna dahil ül- kelerde de yaygınlaştı. Bununla birlikte, Avustralya, Kuzey Afrika ülkeleri de Ameri- kan çizgileri için önemli pazarlar arasında yer alıyor.

İçerikleri yüzünden çoğunluğunu anne ve babaların oluşturduğu geniş yığınlardan bü- yük tepki görmeye başlayan çizgilere 1950 yılında sansür uygulanmaya başlandı. Psiko- loglar çocukların çizgi kahramanlardan etki- lendiğini belirtirken, araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda özellikle savaş içerikli çizgiler yüzünden gençlerin diğer uluslar hakkında yanlış önyargıya vardıklarını vurguluyorlardı.

Çizgi kahramanların izlerini müzik, resim, televizyon ve sinemada da görmek olası. Her türden müziğe konu olan çizgiler, çok geç- meden sinemada da yaygınlaştı. Walt Disney kahramanları ve diğerleri televizyon sayesi- de yığınlara seslenmeye başladı. Bundan başka, ressamlar dahi çizgi kahramanları çalışmalarına konu yaptılar. Daha da enteresan, çizgi kahramanlar, toplumların yemek alış- kanlıklarından, giyim kuşamlarından tutun da günlük konuşma dilinde dahi etkili oldukları- nı kanıtladılar.

Amerika'da yapılan araştırmalar, Temel Reis sayesinde ispanak satışlarının arttığını, ispanağın evlerde daha çok pişirilmeye baş- landığını gösterdi. Yine başka bir örnek de, üzerinde çizgi kahramanların resimleri olan giysilerin özellikle gençler tarafından kapışılmasıdır.

Sessiz sedasız hayatımıza giren ve toplu- mun bir parçası haline gelen çizgiler, dünya üzerinde milyonlarca insan tarafından izlenip, en az 50 ülkede yaşıyor. Bunca farklı insa- nın birleştiği yegâne konu, ithal malı çizgi kah- ramanlar olsa gerek. Salt bu nokta bile üze- rinde durulmaya değer...

KÜLTÜR

Kadın ve Nesnel Bilgi

ECE ABANA
(ODTÜ - ANKARA)

Lois Paul'un ilginç bir araştırması var bir Guatemala köyünde (1). İlginçliği ve okunmaya değerliği şu radan geliyor; Paul diğer birçok kadın antropolojisiyle uğraşan yazarlar gibi bir "özel"i alıp, bir toplumbilimsel kuramın içine yerleştirip "genel"e varma (!) yanlısına düşmemiş. Kadının ikinciderecedenliğiyle (subordination) ilgili bu tür makaleler açıkça mantık hatalarıyla ve iç çelişkilerle dolu olduğu gibi, getirdikleri kuramsal yaklaşımları gerçeklikle sınamaya pek dayanıklı oldukları yok. **Lois Paul**'ün bulguları şöyle özetlenebilir: Köyde kadınların, erkeklerin içine giremediği, özel yaşantıları var. Menstrüasyon, (aybaşı kanaması), gebelik ve doğum, öylesine kadına ait deneyim ve bilgiler ki, değil erkekler, ergenlik öncesi kız çocuklar da bunlardan habersiz; ancak menstrüasyon olduğunda, olayın bilgisini ediniyor; gebelikte gebeliği, doğum yaptığında doğumu. Ancak doğum yaptıktan sonra birtakım haklar ediniyor, cinsellik ve üremeyle ilgili konuşma hakkı, başka bir doğumda bulunma hakkı gibi. Bu bilgilerden uzak tutulması da, doğum yapmış kadınların konuşmalarının çok gizli yapılması ve genç kız ve kadınların pek çok yolla etkileşimden uzak bırakılmaları gibi yöntemlerle sağlanıyor. Örneğin gölden çıkan cadı ile ilgili korku öyküleri onları gölde uzun süre iş yapış sohbet etmekten alıkoyuyor. **"Örtünme"** de çok önemli. Daha küçük yaşlarda kız çocuklar çok uzun etekler giymeye başlıyor; cinsel organının açıkta bırakılmayacağını öğreniyor. Köyde kadınların **"cinsel zevk"** söz konusu değil. Zevk alan ya da kendini satan kadınlardan **"cadı"** diye söz ediliyor ve köy kadınları bu kadınlarla görüşmüyor. Erkekler gün boyu köy dışında tarım ve avcılıkla uğraşırken, kadınlar evle ilgili uğraşlarını sürdürüyor ve kadınlardan herhangi birine ait menstrüasyon, gebelik ve doğumla ilgili olaylarla erkeği dışlayan bir dizi aynisel deneyimi yaşıyorlar.

KADINLARIN "KENDİ" KAVRAMLARI

Lois Paul'ün üzerinde durduğu nokta bu kadınların **"kendi"** (self) kavramları. Kadınlar kendilerini farklı, üst düzey, güzel ve gururlu buluyorlar. **"Her tür uğraş ve deneyimlerinde belli bir düzen var çünkü, ve çünkü bedenlerine yabancılar"** Paul'e göre.

Köydeki yaşamla ilgili başka ilginç noktalar da var. Öncelikle köy kadınlarının ikinciderecedenliğini kabulleniyoruz. Göstergesi de cinsel doyum hatta zevkten yoksun oluşları. İkincidereceden insan olarak ilginç bir özellikleri, belli bir dizi deneyimden geçmiş olan, dolayısıyla **"yaşlı"** olan kadınların da otorite zevklerini duyuruyor oluşları. Kaskatı ve sarsılmaz bir hiyerarşi var kadınlar arasında ve yaşlı kadınların gençler üzerinde kayıtsız egemenlikleri söz konusu. Yani kadınların da kendi aralarında birincidereceden, ikincidereceden olanları var. Burada da geneldeki birinci ya da ikinci derecedenliğin yeniden üretilmesinin başlıca nedenini yakalıyoruz: **i) Bilgi fazlalığı ya da eksikliği, ii) Mak fazlalığı ya da eksikliği.** Bu kural köydeki kadınlar arasında nasıl işliyor? Kadın, kendinden yaşlı kadınlara menstrüasyon, gebelik, doğum, hatta vücudunun bilgisine kapalı tutuluyor. Başlarındaki **"zangoç"** anne ve annelere ek olarak, korku öyküleri ve erkeklerle rahatça birlikte olan kadınların **"cadı"** olmaları da oldukça meraktan caydırıcı. Oysa yaşlı kadınlar doğum, gebelik, cinsel ilişki üzerine konuşabiliyorlar; onlara yasak yok, ne birbirlerini görme konusunda, ne konuşma ne de genel davranış konusunda. Bu bir **"fazladan bilgi"** ayrıcalığı sorunu. Daha yaşlı kadınlar gençleri bilmekten alıkoyuyorlar. Özetle, FAZLADAN BİLENİN FAZLADAN HAKLARI OLUYOR. Kadının ikinciderecedenliği de bu anlamda irdelenmeli. Lévi-Strauss'un DOĞA-KÜLTÜR ayrımını da kritik nok-

Lois Paul'un bir Guetemala köyünde kadınlar üzerine yaptığı araştırma ilginç bulgular ortaya koyuyor.

Peki, neden erkekler zeytinyağı fasulye pişirir duruma gelmediler?

tarları yüzünden bir kalemde silmeden önce bu fazladan bilgi olayı üzerinde düşünülmeli. Erkeğin daha kültüre yakın olduğu söylenirken de (2) asıl vurgulanmak istenen bu olmalı: **Fazladan bilgi ve getirdikleri. "BİLGİ" NİN GÜCÜ**

Erkeğin fazladan bilgisinin kadından neler sakındığından önce, genelde **"bilgi"** nin gücünü düşünelim. Bilgi, doğayı ve insanı anlamak için bir ayrıcalıktır. Birşeyi bilmek, bir anlamda o şeye üstün olmaktır, ya o şeye hakim olmayı, yenmeyi getirdiğinden ya da bilindiği zaman bilinenden aşkın olmaktan (o şeyin işleyişinin doğaüstü güçlerden değil de falanca maddenin yapısından geldiğini bilmenin yarattığı bir güven de diyebiliriz buna). Ve bilgi gereklidir: Özgün bir bilgiyi ilk kuruluş (con structi-on) için ve diğer insanlar arasında ayrıcalık elde etmek için. Bilgiyi belli kişilerle paylaşmak bir gereksinimdir belki ama insan bilgiyi kullanmak için, bilginin beylik olmasın için de uğraşır aynı zamanda. Sınıfsal ve bireysel karmaşaların doyumunu için fazladan bilgi sahibi olmaktan daha iyi yol yoktur. Bilgiye belli ölçüde sahip olmanın belli bir sınıfa ait olmayı ve o sınıf üyesinin rol'ünü belirlediği de yadsınmaz bir gerçekliktir. Bilgi bir sınıf ya da grubun elinden çıktığında gizem yok olacaktır; hatta savaş başlayacaktır. Çünkü gizem **"güç"** tür.

Bilgi derken vurgulanmak istenen evrenin nesnel bilgisidir. Bu bağlamda erkeğin fazladanbilgisinin kadının ikinciderecedenliğini nasıl belirlediği oldukça kolay anlaşılır bir işleştiri. Kadın için dünya kocaman ve korkunçtur. Ama erkek dış dünyanın ve kendi günlük yaşamının nesnel bilgisine kadından daha fazla sahiptir. Bir yıl süreyle çalıştığım/ yaşadığım bir Orta Anadolu köyünde bunu sürekli gözleme olanağı buldum. Okuduğum üniversitenin adını bilmeyen erkek hemen yoktu; bunun yanı sıra "üniversite" sözcüğünü bilen kadın yoktu. Özellikle askerlik günleri Anadolu erkeğinin fazladan bilgisi sahip olmasına büyük olanak tanır. Erkek sinemaya gider; hatta seks filmi seyredir. Sevişen insanların fotoğraflarını, görüntülerini yanı yana ve arka arkaya dizilmiş sandalye-

re, deri koltuklara oturup seyretmek büyük bir ayrıcalıktır. Oysa kadın için cinsellik yatakta bir **"özel deneyim"** dir yalnızca ve cinselliğin bunun dışında bir nesnel bilgisi söz konusu değildir. Gelişmiş ülkelerin toplumlarında bile çok sıkı işleyişlerle yalnız cinsellik değil, her konuda kadın nesnel bilgiye uzak tutulmuştur. Lévi-Strauss'un **"erkeğin kültüre yatkınlığı"** üzerine söyledikleri doğru olmasa bile gerçekliğe uygundur; çünkü her yaşta ve özellikle çocuğun temel toplumsallaştırılmasında sürekli gerçekleşen budur. Gerçekten erkek daha çok bilmektedir. Erkek çocuk henüz dört yaşındayken parçaları çıkarılıp takılabilen uçakla oynar; oysa altı yaşındaki ablası bebek giydirip soymaktadır. Az önce de belirttiğim gibi, bu yalnız teknik konularla da sınırlı kalmamaktadır. Kadın teknik konuda eksik olduğuna inanır; çünkü evren içindeki yerinin nesnel bilgisinden habersizdir. Kendini ve erkeği herhangi bir türün iki cinsiyeti olarak kavrayamaz, kavramsallaştıramaz. Evrenin nesnel bilgisine sahip olma yani bilinçle kavramsallaştırma (conceptualization) ancak olayları, kadını, erkeği ve elden geldiğince evreni yasaksız ve doğal bir kendiliğindenlikle kavrama (conception) yoluyla mümkün olur. Kadının kafasında kendine ilişkin bir **"ben"**, bir **"kadın olarak ben"** kavramı vardır, ve bin türlü yasakla nesnel bilgiye sahiplenmekten alıkonuşu, kadının "ikinci cins" oluşunu sürdürür.

CİNSLERARASI İŞBÖLÜMÜ

Buraya kadar erkeğin "fazladan nesnel bilgisini", kadının ikinciderecedenliğini yeniden üreten bir işleyiş (mechanism) olarak ele aldım ve üzerinde düşünürken de kulgisaldan uzaklaşmamaya çalıştım. Sorunu kuramsal düzeye ele alıp daha karmaşık bir biçimde ortaya koymak da olası, ama olmamalı. Belli bir kuramsal temelden yola çıkıp bir toplumsal "oluş" u bir genellemeyle son bulan sözlerle açıklamaktan korktuğum için **"fazladan nesnel bilgi"** olayının, yalnızca bir işleyiş oluşu üzerinde "kesin"im. Aslında "fazladan nesnel bilgi" nin ilkel toplum- larda kadının ikinciderecedenliğini başlatan (originator)

Andrew John Albof

J. Mitchell'den feminizm

SULE TORUN

Burada kısaca Juliet Mitchell' (1) den Kadınların Kurtuluşu Hareketinin (Women's Liberation) geliştirdiği temel kavramları ve örgütlenme biçimlerini aktarmak istiyorum. Bu aktarımın çizdiği çerçeve, bu sayfada yapılmaya çalışılanları değerlendirmek için önemli bir başvuru noktası olabilecektir.

1960'larda kadınların özgül durumunu J. Mitchell dört ana noktada inceliyor:

1. Üretim: Kadınlar, üretim sürecinde yer almayı redd ettikleri, ya da reddedildikleri sürece kurtuluşlarının ön koşullarını bile yaratamazlar. Ancak, çalışma hayatında yerlerini almalara da onların aile içinde ezilmelerine son vermez.

2. Tümen yeniden üretilişi (doğurganlık): Tarihi olarak kadınların kilit üretim alanlarından uzak tutulmaları yalnız onların fiziki olarak güçsüz olmalarına değil; çocuk doğuruyor olmalarına da bağlanmıştır. Kadının çocuk doğurması ile birlikte düşünülen ailenin varlığının sürekliliğinin ve dengesinin gerekliliği ve bunda kadına düşen rol. Bir kez bu kabul edildiği zaman gerisi geliyor. Kadın çocuk doğuruyor, o halde bir aile olmalı, kadın bu yüzden üretimden ve kamu hayatından uzak kalmalı ve bunları izleyen cinsel eşitsizlik. Kadının aile içindeki rolü az farkli yapıdan kaynaklanıyor. Üretkenlik, cinsellik ve çocukların toplumsallaştırılması. Aile bunları barındırıyor.

3. Cinsellik: Hem çocuk doğurmada hem de cinsellikte kadın açısından baskıcı olan kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmaması. Bunların (doğurma ve cinsellik konularının) kurumlara belirlenmesi.

4. Çocukların toplumsallaştırılması: Kadınların çocuk doğurmadaki "biyolojik" kaderi, onları kültürel bir işle de yükliyor; çocuk yetiştirmek. Oysa, radikal olan olmayan tüm toplumsal bilimciler, çocuğun sağlıklı yetişmesinde iki kişiliğin de, hem aannenin hem babanın önemini kavramışlar. Bu, çocuk açısından. Anne- yani kendi açısından ise çocuk yetiştirme- kadının toplumsal konumunu tanımlayan en önemli öge.

Bunların her biri ayrı ayrı önemli araştırma ve tartışma konuları. Burada bu kısa anlatımlarla yetinip, kadının ezilmesini bu şekilde çözümleyen feministlerin 60 sonlarından başlayarak örgütlenme biçimlerine ve geliştir-

dikleri kavramlara bakalım.

Kadınların Kurtuluşu Hareketinin hem topluma hem de toplumun eleştirdiklerini savlayan radikal gruplara karşı bir dizi serzeniş dile getirerek ortaya çıktığı söylenmişti. Kadınların Kurtuluşu Hareketi kendisini biçimlendirirken bu serzenişleri bir yandan a) toplumsal kurumlara siyasal bir karşı çıkışa dönüştürmesi, b) gerek biçim gerek içerik bakımından daha önceki radikal hareketlerinin hatalarını gidermeyi mümkün kılacak bir örgütlenmeye gidebilmesi gerekiyordu. Yani, bir yandan da alması (alternatifi) yaratmak önemli bir hedefti.

Kampanyalar: Kadınların Kurtuluşu Hareketi, var olduğu her ülkede kadınların ezilişinin belli başlı boyutlarını gündeme getiren kampanyalar düzenledi: bunlar ekonomik, hukuki, cinsel boyutlar ve kadının yeniden üretim (üreme) ve çocukların toplumsallaştırılması konularında verine getirdiği rol gibi alanları kapsamaktaydı.

Örgütlenme İlkeleri:

1) Neden sadece kadınlar?: Erkeklerle birlikte çalışıldığında kadınların yine, geleneksel rol kalıplarına ve koşullarına uygun olarak geri kalmaları söz konusu oluyor. b) Kadınlar bir grup olarak ezilmekte- dir ve her ne kadar bütün ezilen grupların belirli bir dayanışma çabasında bulunmaları gerekirse de, kendi durumlarını kendilerinin kavrayabilmesi için, çözümlerini de kendilerinin yapması gerekir. Kadınların Kurtuluşu Hareketi hem kadınların var olan toplum içerisindeki ezik davranışlarıyla mücadele etmekte, hem de bu ezilme halinin çözümlenmesi için gereken siyasi temeli sağlamaktadır.

2) Egemenlik mi ortak çalışma mı?: Teorik olarak egemenliğin (liderliğin) bütün biçimlerine karşıdır Kadınların Kurtuluşu ve önceki radikal hareketlerde bunun kötti sonuçlarına katlanmak zorunda kalmışlardır. Kendi örgütlerinde ortak çalışma temelinin geliştirme siyasetini benimsemekte ve kendi egolarını tatmin peşine koşan önderlerin yükselmesini önlemeye çalışmaktadırlar. Bunun bir nedeni de -her daim edilgen ve uslu olarak yetiştirilip bu şekilde eğitilen kadınlar, birkez daha kendilerine arka sınırlarda bir yerlerin önerilmesine çok uygun durumdalar. (kendi hareketleri içinde bile). Bu yüzden birçok grup örgütsel mevkilerin başında, radyoda ve TV'de yapılan görüşmelerin, toplantılarda yapılan konuşmaları, hatta yazıları daktiloya çekme, temizlik, çay yapma, mektup yazma vb. gibi işleri sırasıyla, grup üyeleri tarafından üstlenilmesi esasını benimsemektedir. Böylelikle uzmanlık engelleniyor; aynı zamanda tutuklulukları (inhibisyon) için de hapsolmaları engelleniyor.

3) Küçük grup, Kadınların Kurtuluşu Hareketinde temel birim 6-24 arasında değişen kadının üye olduğu küçük gruptur. Grup daha büyüdüğünde niteliği de değişmektedir. İlk aşamada, küçük grup, kadınların birbirleriyle sıkı bir dostluk ve dayanışma kurmaları için bir araçtır. Son aşamada ise bu küçük gruplarda; bir çoğu kendisini kolektif olarak görmekte; görevlerinin de. Kadınların ezilmesi olayının çözümlemesini yaparak bunu aşabilmek için bir strateji geliştirmek olduğunu düşünmeye başlıyorlar. Bu bir uçtan diğerine geçiş de, aslında kadınların sorunlarının özel ve kişisel olmadığının, dolayısıyla çözümlerinde bireysel olamayacağını kavranması sürecini yansıtmakta yani kişinin kendi kendisini algılaması (psiko-terapi anlamında...) halinden, grup bilinci- ne geçiş göstermektedir.

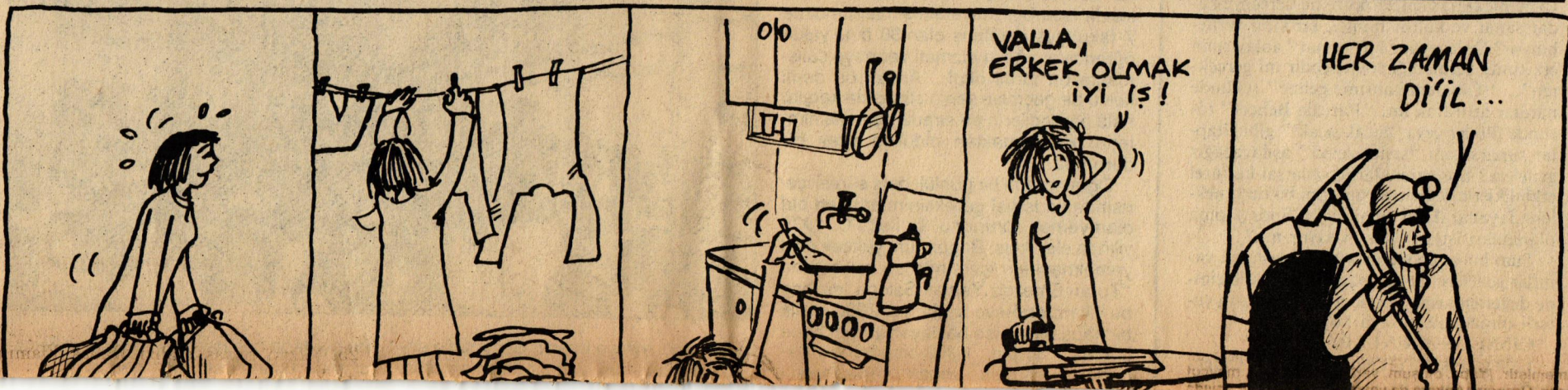
Temel Kavramlar:

Kadınların Kurtuluşu Hareketinin temel kavramları hem geliştirmekte olduğu yeni siyasetin temel taşları, hem de kadınların ezilişinin kavranmasının bir ifadesi.

1. Yukarıda değinilen birinci bağlamda geliştirilen kavramlar "bilinç yükseltme", "öndere yer yok", ya da "seçkinci değiliz".

2. İkinci bağlamda ise, "cinsiyetçilik", "erkek egemenizmi", "feminizm" kavramları geliştirilmiştir.

kadın insan

yankı/zeynep

10. sayımızda "Bir Yabancı"nın "Feminizm, erkek düşmanlığı, diğerleri" başlıklı yazısının, ikinci paragraf 13. satırında "korunmalı devreden", "korunmalı çevreden" olarak, üçüncü paragraf 2. satırında "bir" "iki" olarak ve son paragraf "ERKEK DÜŞMANDIR" "ERKEK DÜŞMANIDIR" olacaktır. Anlam değişikliğine yol açan bu dizgi hatalarını düzeltir, özür dileriz.

"Bilinc yükseltme", yukarıda değinilen küçük gruplarda yapılan, kadınların kendilerini algılamalarını sağlamaya yönelik. Özellikle de, kadınların erkekten üstünlüğünü benimsemeleri, bu küçük gruplarda eleştirilerek, kadınların kendi ezilmişliklerini özgün bir dil yaratarak kavramaları çabası. Diğer kavramlar bu çabaların bir ürünü olarak nitelendirilebilir.

(1) Juliet Mitchell: Woman's Estate, Penguin, 1966 (73)

İNCELEME

Yorgun Savaşçı'da Kör Şaban'ın da, köylülerin de ağırlıklı bir yeri yoktur. Köylünün savaş yığınlığı romanın dokusu içinde vurgulanır yer yer. Ne ki Kemal Tahir'in Kurtuluş Savaşına yaklaşımı subaylar açısından dır.

da mı bulduk? Dedelerimiz, atalarımız kan dökmüşler, can vermişler, kazanmışlar. Biz şimdi al deyip teslim edeceğiz. Kılımla bile kimilamayacak. Yazık değil mi? İzmir neresi? Aha şurası. Bir günlük yol. Yunan oraya geldi. Gitkece yerleşiyor. Biz de burada rahat rahat oturuyoruz. Geleceği günü bekliyoruz. Kimi düzüler de laf yapıyorlar, "o gelenler bizim düşmanımız değil, dostumuz. Bir gün kendiliğinden gidecekler. Onlara misafir gibi davranalım. Padişah efendimiz öyle istiyor." Bak şu düşüklüğe! Bak şu namussuzluğa!

Bu kendi içiyle hesaplaşmalar, dönüşüp taşınmalar Molla Mahmut'a tutulacak yolu buldurur. **Toz Duman içinde**, seçilen kurtuluş yolunun, erişilen bilincin öyküsüdür. **Vatan Dediler** ise Molla Mahmut ve arkadaşlarının cephedeki destanları bir bakıma. Molla Mahmut gibi Kurtuluş Savaşçıların özverileri, kanları çizer savaşın yazgısını. Daha doğrusu onların kanlarıyla yazılır **Vatan Dediler**'in her satırı. Dedğim gibi gelişimli bir tiptir Molla Mahmut. Onun bu yönünü Talip Apaydın, roman boyunca somut olayların içinden geçirerek biçimlendirir. Olaylara, insanlara, durumlara bakışı güngüne gelişip yetkinleşir. Algılayışı da. Ne Mehmet Ali gibi acıların, çekişlerin batağında tıkanıp kalır, ne de Kör Şaban gibi yorumlara, çıkarımlara yönelir. Bir okul olmuştur savaş sanki onun için. Bakar, dinler, düşünür... Yaşadıklarıyla somutlamaya çalışır düşündüklerini. Bilir ki bu savaşın kazanılması ancak kendi çabalarıyla, kendi kanlarıyla gerçekleşecektir. Kuşkusuz yoktur bundan. Ama savaş sonrası ne olacaktır? Kestiremez başlangıça bunu. Ne zaman ki İzmir'de İbrahim Bey'le karşılaşır, işte o zaman anlar gerçeği.

Talip Apaydın Ulusal Kurtuluş Savaşımızda köylülerin yerini göstermek istemiştir bu iki romanında. Molla Mahmut ve arkadaşları bu yerin savaşta kazanan temel gücün simgesidir bir bakıma. Savaş, onların beklentisini karşılayacak mıdır? Umurlarını bulacaklar mıdır? Bu kumarın öteki yüzü. Talip Apaydın kimi ipuçları verir o kadar. **Vatan Dediler**'in bitim bölümü şöyle başlar:

"Mahmut'la Hacı terhis oldular. Tabur komutanı kendilerine teşekkür etti. İkisinin de alınandan öptü.

— Vatani birlikte kurtardık. Türk ulusuna yaradır bir tutumla kahramanca savaştınız. Büyük yararlıklar gösterdiniz. Ordumuz adına size teşekkür ederim. Şimdi köyünüze dönün, çocukunuza kavuşun. Onlarla birlikte mutlu olun.

Şöyle bağlayayım bu yazıyı: **Toz Duman içinde** ve **Vatan Dediler**'in Molla Mahmut'unun, **Yaban**'ın Mehmet Ali'sinden de, **Yorgun Savaşçı**'nın Kör Şaban'ından da ayırtı bir yapısı, ayrı bir kişilik dokusu vardır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na gönüllü katılır; bu savaşta kendi gibilerin yaşamını değiştirecek büyük bir olay olarak görür. Ona gelişimli tip deyişimiz de bundandır.

(*) Türk Dili, Sayı: 298, 1 Temmuz 1976

Kurtuluş Savaşçısı üç köylü tipi

EMİN ÖZDEMİR

Mehmet H. Doğan "**Türk Romanında Kurtuluş Savaşı**" adlı incelemesinde şöyle bir saptayım da bulunur: "Kurtuluş Savaşı bir subay savaşı olmuştur, doğru. Ancak, düzenli ordunun büyük kütlesini oluşturan köylü, Mehmetçik denip geçilen büyük kitle gereği gibi konmamıştır bu romanlarda. Son yıllarda Talip Apaydın **Toz Duman içinde** ve **Vatan Dediler** adlı romanlarıyla bu konuya el atmıştır." (*)

Bu saptayımın gerçekliği yadsınamaz. Ulusal Kurtuluş Savaşımızı anlatan romanlara bakıldığında açıkça görülebilir bu. Savaşın başlatılmasında, boyutlandırılıp yönlendirilmesinde ana etken olmasa da, kazanılmasında kesin payları olan köylüler roman ögesi olarak gerektiği gibi işlenmemiştir. Başka bir deyişle tarihimizin bu büyük dönemece, bu büyük olayı köylü gözüyle görmemiştir pek. Bunun için de Kurtuluş Savaşının değişik yönlerini ve evrelerini konu alan romanlarımızda hem yaşam gerçeğini hem de roman gerçeğini soluyan gerçek köylü tiplerine rastlanmaz. Genel bağlamda köy, köylü vardır bu romanlarda, kimileyin de bu sözcüklerin yerine "halk" sözü kullanılır ama, köylünün savaş içindeki yerini, eylemini yansıtan, simgeleyen köylü bireyler yoktur. Ayrıntılara inmeden sınırlı, üç küçük örnekle somutlandırayım bunu.

KARAOŞMANOĞLU ve MEHMET ALİ

Bilindiği gibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Yaban** romanı bir boyutu ile Ulusal Kurtuluş Savaşımızı kuşatır. Başlangıçta romanın olay örgüsü içinde arka plandadır savaş. Ne ki roman ilerledikçe romancı bir yandan Ahmet Celâl'in kişiliğini açmak, bir yandan da köylülerin savaş karşısındaki olumsuz tutumlarını yansıtmak için köydeki her gün yaşananları sıradan olayların arasına savaş haberlerini de yerleştirir. Mehmet Ali'nin savaş ürküsünü, yılgısını bu haberler karşısında gösterdiği tepkiden anlarız.

"Bunların tecavüzünden ne kanlarınızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulmadı. Hepsine el uzatıyorlar." Ve bunları izah ederken vakalar anlatıyordu. Tam bu sırada bir baktım ki, muhtar uyukluyor. Mehmet Ali elindeki bir söğüt dalını yontuyor. Salih Ağa, tâ uzakta otlayan davalarını gözetiyor. Yalnız Bekir Çavuş dikkat eder gibi göründü:

— "Efendi, tekrar savaş olacak mı?" dedi.

— "Olmaktadır; dedim. İştmediniz mi? Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı. 'Hükümet, devlet görevini yapmıyor. Biz kendimizi koruyacağız. Düşmana karşı koyacağız' dedi. Şimdi onun adamları, taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla doğuşuyor. Hepsini öyle kahramanlar ki.

Ve destanı kıssalarla onları heyecana getirmeye çalıştım. Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali. Mustafa Kemal'in adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını, yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü:

— "Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar," dedi.

Mehmet Ali Çanakkale artığıdır. Savaşta da, savaş sözcüğünden de ürker. Ahmet Celâl'e göre bu ürkünün kökeninde onun köylülüğü daha doğrusu çevresi yatar. Köye dönmesiyle birlikte köylülüğü de uyanmıştır. Bu artık onun eski eri değildir sanki. Değişmiştir hepten:

— "Beyim, bizi gene askere alacaklar mı?"

— "Olabilir."

— "Nasıl olabilir, beyim? Bizi terhis etmediler mi?"

— "Ettiler ama, düşmanlarımız terhis falan dinlemiyor.

Bak, şuracığa kadar geldiler. Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık. Düşman askerleri şu tepenin ardından görünürse, elin kolun bağlı durabilecek misin? Gelip de senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çocuk çocuğunu dipcikle itip dörterken, bir köşede karı gibi, büzülüp duracak mısın?"

— "Yok, beyim, buraya geleceklere aklım ermez."

— "Eğer her köy, bu köylerdeki gibi düşünürse, eğer her talimli asker senin gibi tekrar askere gitmekten korkarsa, tabii gelir. Ona hiç şüphe etme."

Tekrar önüne bakıp değneğin ucuyla toprağı eşiyor. Onu artık hiç tanımıyorum. Benim eski erimle bunun arasında, artık hiçbir ilişki yok...

Mehmet Ali için vatan köyüyle sınırlıdır. Köyden ötesini düşünmez de. Doğal çevresi de, toplumsal çevresi de ondaki insana özgü temel duyguları öldürmüştür: "Bunlar, henüz bir sosyal yaratık haline bile girmemiştir. Ta yontulmamış taş devrindeki insanlar gibi yaşıyorlar."

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mehmet Ali'nin doğal ve toplumsal çevresini böyle görür işte. Korktuğu ve beklediği şey kapısını çalar Mehmet Ali'nin: Askere çağırılır. Ahmet Celâl onu uğurlarken yüreklendirmek ister: "Memleketin senin gibi usta askere çok ihtiyacı var. Bugün gidip cephede vuruşmazsan, yarın burada, kapının önünde vuruşmaya mecbur kalırsın. Her vakit söylüyorum. Düşman şuracığa geldi. Hem şimdiki askerlik senin bildiğin gibi değil, millet, kendi savaşıyor. Angarya yok."

Bütün bu sözlerin, yüreklendirmelerin etkisi anıktır onların üzerinde. Şöyle bir duygu esintisi içlerini yoklar, sonra eski sessizliklerine gömülürler. Böylece Ulusal Kurtuluş Savaşına katılır. Savaş yığınları bir savaşçıdır o. Arkadaşları da. Onları güdüleyen, yönlendiren bir beklentiler yoktur çünkü. Oysa ulusun güc kaynağı Mehmet Ali, Mehmet Ali'nin köylüdür. Bu gerçeğin üzerinde zaman zaman Yakup Kadri Karaosmanoğlu da durup düşünür: "Milletin tek güc kaynağı bu köylü, bu hastalık, yokluk, umutsuzluk yuvaları değil midir? Bu savaşta subayların yönetecekleri insanlar hep bu aralarında yaşadığım kanlı çekişmiş, derileri kemiklerine yapışmış, gözlerinin feri kaçmış hayaletler değil mi?"

Terimsel anlamıyla bir tip değildir Mehmet Ali. Çünkü tipe özgü abartılmış, sıvırlanmış, evrenselleştirilmiş yönleri yok gibidir. Anadolu köylüsünün genelleştirilmiş olumsuz yönleridir tiplendirilmek istenen. Yazarın köyü ve köylüyü algılayışıyla ilgili bir olgudur bu da. Ulusal Bağımsızlık Savaşı içinde yer alan köylüler ne yaşam ne de roman gerçeğine uygun biçimde yansıttığı söylenemez.

YORGUN SAVAŞÇI

Yaban'ın Mehmet Ali'si ile **Yorgun Savaşçı**'nın Kör Şaban'ı arasında doğrudan benzerlikler kurmak oldukça güç. Mehmet Ali Çanakkale'de bulunmuştur Kör Şaban Sina ve Gazze'de. Sağ gözünü orada yitirmiş, bu yüzden de geri hizmete verilmiştir. Cehennem Yüzbaşı'nın deyişiyle "cenk görmüş, düşman kalesi almış bir yığıttır" o. Sağduyulu ve sevgilidir. Olayları doğru algılar. Akhisar'daki durumu şöyle değerlendirir:

— "Ben suçu Nizamettin Hoca kavatına bulmam, bizim avanak milletimiz bulurum. Bize ne diyormuş buranın adamı?"

— "Ne diyormuş?"

— "Bunlar evlerinden azanlar... Ana-baba kaçınları... Karıdan usanmış takımı..." diyormuş. "Boğuşmaktan bezginlik getirmemeleri bundan..." diyor buralı... "Bunca yıldır evini, ocağını, çocuğunu görmemiş heriflerin bizim toprağımızda işleri nedir? demekteler..." Bunla-

rın silası milası, vatani matanı yok besbelli..." diyerek bizi adam hesabına hiç almamakta buranın milleti."

Dört yıl sınırdan sınıra koşmuş bir savaşçıdır Kör Şaban. Ölümle aralıksız olarak boğuşmuştur. Acıların içinde pişmiş biridir. Seferberlik altüst etmiştir ev yaşamını. Çekileri ona bilgece bir bakış açısı kazandırmıştır. "Molla Nasrettin'e benzetirler onu. Benzetmeyi şöyle karşılar Kör Şaban:

"Molla Nasreddin kaç para? Sizin oralarda belki yoktur ama bizim buralarda ünlü sözdür, canı yanan eşek atı geçer hırpadak... Biz canı yandı eşeğiz ki, köroğlu'nun kır atı bizim tozumza dumanımıza yetişmez göçmen ağa, sen öyle mi belledin!"

Mehmet Ali gibi savaş yığını ya da yorgunu değildir. Emirlerliğini yaptığı Cehennem Yüzbaşı'ya yürekten bağlanmıştır; övünür onunla:

"Nasılmış benim binbaşım ki bu atıcılık?... Mavzeri de böyle atar benim binbaşım, topu da böyle atar. Bilek gücüne dikkat isterim... Ve de yürek gücüne dikkat isterim."

Çarıklı kurmaydır Kör Şaban. Söylenlerden, söylemeyen, gizleneni ustaca çıkarır; dolaylama ve dolanmalarla yanındakileri, karşındakileri konuşturmasını çok iyi bilir. Kendindenliği olan, bireyselliğini çevresindekilere benimsetmiş biridir Kör Şaban. Kemal Tahir, Yakup Kadri'den daha değişik bir yaklaşımla, zaman zaman olayları, durumları Kör Şaban'ın açısından vermeye yönelir: "Bursalı'ya bakarsan, binbaşım, bu Anzavur, padişahın Anzavuruymuş... Bu Anzavur padişahın Anzavuru da, öldürdüğü bunca subay padişahın subayı değil mi?" Elimde ferman, dilimde Kur'an, göğsümde iman" diye gelmekteymiş bu Anzavur... Ferman padişahın fermanı öyle ya?... Bizi kirsın diye mi vermiş fermanı padişah, bu Anzavura?

— Yok canım... Uyduruyor Kerata!... Milletin bilmezlerini kandırarak da soygunu gerine gerine yapacak... — Kandıracak evet... Diyormuş ki... "Bu milliciler, karıyı kızı anadan çıplak soyup hamamlara dolduruyorlar da, gönül eğliyorlar" dermiş... Karıdan kızdan geçtik, bizim hamam yüzü gördüğümüz mü var imansız yalançı?... Bu Anzavur neden kızdı? Bursalı neden kızmakta sipsivri? "köylü milletin aklı ermez" diyelim... Ya Hacıya hocaya ne diyeceksin? Tümede bir bölüğü dolduramıyormuş bizim komutan Bey... "Erlerin savunması hocaların kıskırtmasından" dediler. "Siz bu contürk subaylarının lafına bakmayın" diyorlarmış. "Bunlar tüm farmason olduklarından, hepsinin dini imanı para" diyorlarmış...

Askerlerin mermileri, silahlarıyla kaçışlarını da kendince yorumlayacak nedenleri vardır Kör Şaban'ın. Salt savaş yığınlığına, yorgunluğuna, hacı hoca kıskırtmasına bağlamaz. Cetelere katılma, kemeri doldurma isteğine bağlar bu kaçışları. "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe..." gerçeği içine oturtmaya çalışır. Ne ki eşkiyalığın da çıkar bir yol olmadığını bilir.

Kör Şaban, Kemal Tahir'in çizimiyle "dört yıl sınırdan sınıra koşup ateş boylarında ölümle aralıksız boğuşarak, neyin nesi olduğunu bilmeden bir şeyler savunurken, arkasında evini ocağını, avradını, kardeşini kaybedenler-

Köylünün umutsuz, güvensiz durumunu, savaş yığınlığının nedenlerini bilim adamları araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır.

den" biridir. Dört yılın sonunda köyüne dönmeyişini, yalandan sonra köyüne gitmesine karşın yeniden dönüşünü yaşadığı bir drama yaslandırır. Kör Şaban'ın deyişiyle "seferberlik belâsına". Hastanede yaralı yatar, ken ölü kâğıdı gider memleketine. Bu yüzden küçük kardeşine nikâhlanmışlar karısını. Bu bir yana karısı "ben kör herifi istemem. Erkek gibi erkeğe köye hiç gelmez! Geçer gider geldiği vere" demıştır. Kör Şaban'ın buralarda kâğıdı, gönüllüce Kurtuluş Savaşçıları arasına katılışı bundandır işte. Böyle bir durum olmasa Kör Şaban da tıpkı ötekiler gibi çoktan sıvışıp giderdi. Kemal Tahir bunu duyumsatır.

Yorgun Savaşçı'da Kör Şaban'ın da, köylülerin de ağırlıklı bir yeri yoktur. Köylünün savaş yığınlığı romanın dokusu içinde vurgulanır yer yer. Ne ki Kemal Tahir'in Kurtuluş Savaşı'na yaklaşımı subaylar açısından dır. Kendisi de söyler bunun böyle olduğunu: "... son yüz yıldır bütün bütün iç ve dış cephelerde yalnız milli devleti, yani vatani savunmak için hiç kimseden ve hiçbir rejimden kendisi için çok şey istemeden vuruşmuş Türk subaylarının dramını vermek istedim."

Denilebilir ki Mehmet Ali gibi Kör Şaban da tipik bir Kurtuluş Savaşçısı değildir. Mehmet Ali'den ayrılan yanları vardır kuşkusuz. Herseyden önce çarlık bir kurmaydır o. Olayları neden sonuç ilişkisine göre değerlendiren, hayvansı bir içgüdüyle insanları tanımısını bilen. Tipikliği buradan gelir büyük ölçüde.

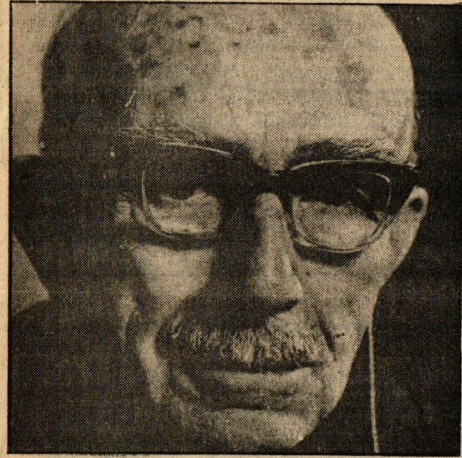
APAYDIN ve MOLLA MAHMUT

Talip Apaydın, **Toz Duman içinde** ve **Vatan Dediler** adlı romanlarında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan da, Kemal Tahir'den de değişik bir yaklaşımla eğilir Kurtuluş Savaşı'na. Şöyle ki köylü yüzyıllar boyunca ağanın, eşrafın, din adamlarının kulu olmuştur. Onlara sığınmıştır büyük ölçüde. Kendi gücüne inanmaz: mutlu, güvenli bir yaşam tasarlayamaz kendi için... Bunun için de kendini sömüren güçlerin etkisi altındadır. Onların dediklerinden dışarı çıkmaz. Bu yüzden Kurtuluş Savaşına olumsuz bir tavır takınmıştır. Askerlikten, savaştan yığınlığa dönmüştür.

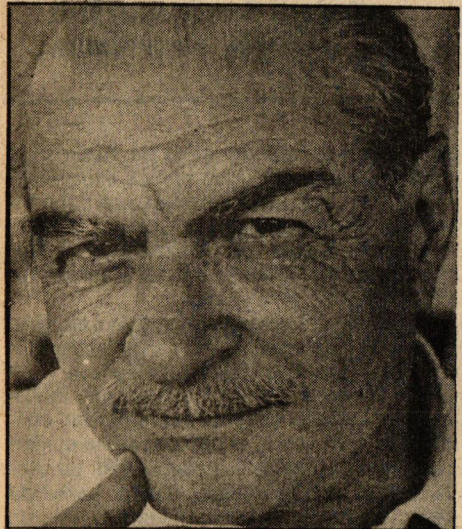
Köylünün bu umutsuz, güvensiz durumunu; savaş yığınlığının nedenlerini bilim adamları araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır. Kurtuluş Savaşında köylüler anlatan romancılardan çoğu da bu gerçeklerden yola çıkmışlardır. Ağaları, eşrafı, düşmanla işbirliği yapan din adamlarını anlatırken bunların etki alanı içinde bulunan köylüler de yansıtmaya çalışmışlardır. **Yaban**'da olsun, **Yorgun Savaşçı**'da olsun görürüz açıkça bunu. Talip Apaydın tersine çevirmek istemiştir bu görünümü. Köylüyü canından bezdiren, umutsuzluğun, yığınlığın kışkırtıcılığına sokan tüm etkenlerden kurtaracak büyük bir olay olarak görür Ulusal Kurtuluş Savaşını. Böylece geleneksel yaklaşıma, belgesel saptayımına ters düşen bir yol seçer: Molla Mahmut ve arkadaşlarını Ulusal Kurtuluş Savaşımızın bilinciyle donatır. İster istemez Molla Mahmut'un kişiliğinde Kurtuluş Savaşçısı yepyeni bir köylü tipi oluşur. Kuşkusuz ağaları, eşraf ve subayları dışlamaz, onları da savaşın insan ögesi içinde görürüz elbette. Ne ki savaşın yükü, asil ağırlığı Molla Mahmutların omuzlarındadır.

Molla Mahmut yapay ya da şablon bir tip değildir. Gelişimli, yaşanan somut koşulların ürünüdür. Önce halini kanını ilğini emen, yaşama sevincini tüketen güçlere karşı çıkış düşünceleri çiçeklenir yüreğinde. Ülkenin içine düşürüldüğü acılı durumdan bu güçleri sorumlu tutar. Ne yapılması gerektiğini sorar sık sık:

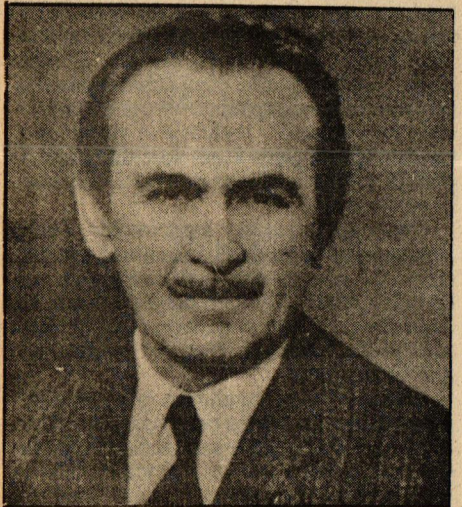
"Ne yapacağımızı bilmiyoruz. Bu beni kahrediyor valahi. İçim kazan gibi kayıyor. Ulen bu memleketi biz yol-

Y. K. Karaosmanoğlu

Kemal Tahir

Talip Apaydın

Üniversitede arkadaşlık ilişkisi ve uyum sorunu

REYHAN YILDIRIM

ŞULE DOĞANTÜRK (Karma Liseden mezun, 19 yaşında)

Güzel bir üniversiteli olmak, üniversiteliliğin düşünmek, düşler yıllarca sürer ve her yinelişinde daha bir büyür, doyulmazlaşır. Orta öğretim sürecinde anfilerin, özgür bir geliş gidişin, üniversitenin özlemi yaşanır. En iyi dost, en büyük sevgi, kişilik, anlayış ve en yerinde bilgi orada bulunacaktır. Güzel bir bahar günü, bir çay bahçesinde, orada edinilen arkadaşlarla noktalanacaktır. Öğretmenlerle sözlü korkusu olmadan orada tartışılacaktır. Sonunda, yeniden nefes alınacaktır yani. (!)

Oysa düşler daha ilk yaprakları. Gün olur, sınav sonuçları dağıtılır, sevinçli ya da hüzünlü yüzler kapı başlarının bildik görüntüleri olur. O zaman sayfa çevrilir, üniversite belirir düşlerin ardından, tüm gerçekliğiyle.

Üniversiteye başlayabilenler kimi zaman olumsuzluklarla karşılaşır, düşlediği kurumun çok uzağında bulur kendini. Liselerden gelen öğrenciler niçin bocalar kimi zaman üniversitede. Bir kaçını sıralarsak;

- Farklı çevrelerden olmak, dolayısıyla değer yargılarının çelişmesi,
- Gelir düzeylerindeki ayrılıklar.
- Kız-erkek arkadaşlıklarındaki kopukluklardan kaynaklanan çelişkiler.

Karma okullarda haremlik selamlık örneği ya da 6 yıllık hemcinsli eğitimin izlerini atmaya çabalar üniversitede, yeni üniversiteli genç. Böyle bir geçiş dönemi var mı gençler arasında, varsa nasıl yaşıyor bu dönem?

- Genelleme yapmaksızın, 19-21 yaş arasındaki üniversiteli gençlerle söyleştik. Sorularımız şöyle:
- Üniversite öncesi ve üniversitedeki arkadaş ilişkilerinizi karşılaştırır mısınız?
 - Üniversiteye geçişte bu yönden ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Lisede her iki cinsten de arkadaşlarım vardı. Hatta çoğunluğun erkek olduğunu söyleyebilirim. Hayatın lisede başlayıp bitmeyeceğini biliyordum. İleride yaşamımda erkeklerle olacaktı. Geleceğe yalnızca kendi cinsimin gözüyle bakmak istemiyordum. Ağabeylerim olduğu için karşı cinsi tanıyıp, çekinmiyordum. Hem onlarla arkadaş olmak, kızlarla olmak kadar güzeldi.

Üniversitede ilk altı ay gerçekten bocaladım. Hakkında hiçbir şey bilmediğim bir alay insanı peşpeşe tanıdım. Yanılırlara düştüm. Grup değiştirme durumları doğdu. Farklı davranışları onlara yaklaşımımı geciktirdi.

Lisedeyken ilişkiler yüzeyseldi. Oysa şimdi bir temeli var ve gelişiyor. Kafama yatmayanı yapmıyorum. Seçicilik girdi devreye. Gelişme geliştire daha güzel bulacağımıza inanıyorum.

FESLEĞEN YILDIRIM (Kız Lisesinden mezun 20 yaşında)

Lisede arkadaşlarım genellikle kızlardan oluşuyordu. Okul dışında yazlık, kurs ve benzeri ortamlar, karma birliktelikleri zorunlu kılıyorsa da çekingen davranışlar için köklü arkadaşlıklar kuramıyordum.

Uzak olduğumuz, az tanıdığımız ve haklarında yanlışça açık olduğumuz erkekler konusunda konuşmak, onları övmek veya eleştirmek, platonik aşklar yaşayıp, düşler kurup, buharlıklar arkadaşlarla paylaşmak bizi bir araya getiren temel nedenlerdi.

Üniversitenin ilk yıllarında sıkıyordum. Yabancıklık ve eksiklik duyuyordum. Herkes beni izliyor gibi geliyordu. Terliyor, heyecanlanıyor, sinirlerime hakim olamıyor, yerli yersiz güllüyordum. Gayet rahat yapabileceğim şeyleri bile yapamıyordum. Bir gün "Ben herkese ne kadar dikkat ediyorsam, onlar da bana o kadar dikkat ediyor" diye düşündüm, kendimi daha rahat hissettim. Erkekler de, kadınlar kadar insan. Duyuyor, üzülüyor, seviniyor, yaratıyorlar. Artık bu beraberlikler beni ürkütüyor.

FERRUH ŞENTÜRK (Erkek Lisesinden mezun 20 yaşında)

Lisede arkadaşlarım genellikle: erkeklerdi. Oku-

lun konumundan dolayı gelişen bu arkadaşlıklarda, erkekler arasında varlığını koruyabilmek için onlarla ortak paylaşı noktaları yakalamak zorundaydım. Zaten ilk yıl dolmadan kızları farklı görür oldum. Kendimi yetersiz, istenmeyecek biri gibi buluyordum. Kendi cinsimle arkadaşlık kaçınılmazdı.

Üniversitenin ilk yıllarında, psikolojik anlamda, kızlara yakın olmak bir tür saplantı haline gelmişti. Ne konuşacağımı, nasıl yaklaşabileceğimi bilmediğim için önce beceremedim. Sonrada, alışkanlıktan kolayca giriverdiğim erkek grupları bağlayıcı olmaya başladı. Hiç kimsenin inanmadığı, ama inanır gibi görüldüğü bir erkek imajı vardı ortada. Kızlara cinselliğin dışında bir anlam vermek, o imajında dışında olmak, bir nevi zayıflık demekti. Nasıl davranmam gerektiğini kestiremedim.

Şimdi kızların farklı olmadığını biliyorum. Erişilemezlik yok oldu. Yine hâlâ bir parçası olduğum erkek gruplarından dışlanmamak için ölçülü ilişkiler deniyorum. Lisede cinsellik öndeydi. Şimdi ise arkadaşlıklarda nitelik değişimi var. Kız arkadaşlarımla sohbet etmek, tartışmak, beraber çalışmak da çok zevkli.

MEHMET BORAN (Karma Liseden mezun 21 yaşında)

Lisede kız erkek ilişkilerine karşı bir tavır olmamasına rağmen arkadaşlarım çoğunlukla erkekti.

İnsanlardan çok çekinir, kaçır, konuşacak şey bulamazdım. Erkeklerle arkadaş olmak daha kolay geliyordu. Aslında benim durumum biraz özel. Göçebe bir yaşamım vardı, dağlardan kente inmişim, insanlarla fazla bir ilişkim olmamıştı. Kız-erkek ayrımcılığını yıkmak hiç de kolay değildi.

Üniversitede ilk zamanlar, henüz ilişkiler gelişmemişken, yabancılığı üzerinden atamamışken, peşin hükümlü davranıyordum. Benim gibilerle beraber, kendimi kabul ettirmenin yolunu, tek bir alanda lider olmak şeklinde algıladım. Sınıfta soğuk bir hava esiyordu. Değil kız-erkek, İstanbul'lular-Anadolu'lular diye bile gruplar oluşmuştu. Tutarlı davranmam zaman aldı.

Bugün insanların sorunlarına sahip çıkmanın, yaklaşımı sağladığını biliyorum. İnsanların ben-den farklı olmadığını öğrendim. İlişkileri, benim

gibi düşünmüyorlar diye suistimal etmiyorum. Gündendiğim, saygı duyduğum kız arkadaşlarım da var. Yetersizlik duygumu yendim.

A. ASLAN KAYA (Karma Liseden mezun 20 yaşında)

Lisede iken her iki cinsten çok sayıda arkadaşım vardı. Grup arkadaşlıkları kuruluyordu. Fazla seçici davranmadan, ayımsız, problemsiz beraberliklerimiz vardı.

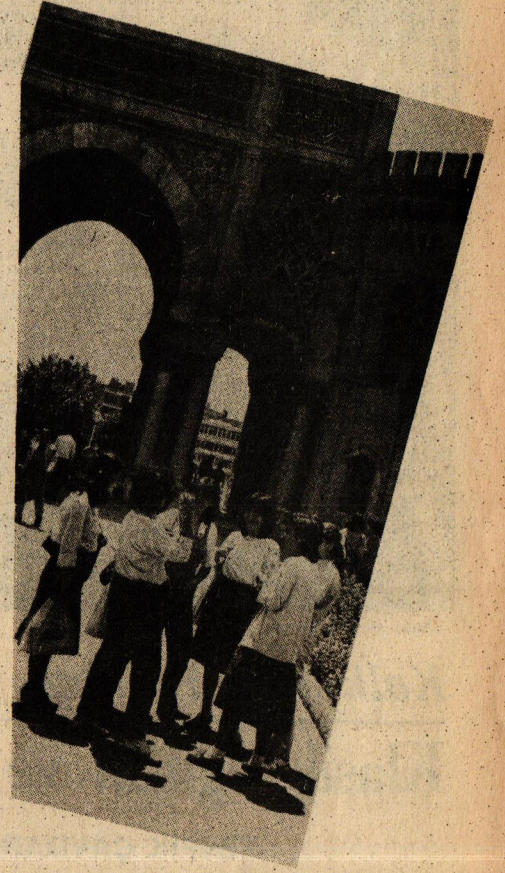
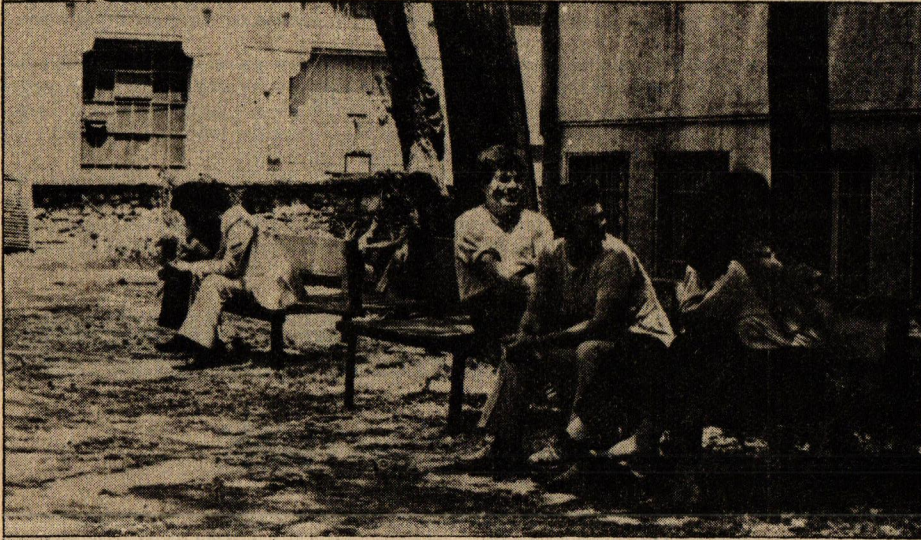
Benim üniversiteye girdiğim yıl bir geçiş dönemi idi. İster istemez çekingen davranıyordum. Seçme olayıda bu dönemlerde geliştirdi. Aradıklarımı bulamadım. Kızlar açısından problem yoktu ama diğer erkeklerin davranış ve düşünsel bozuklukları arkadaşlıklarda önleyiciydi. Alışık olmadığım değer yargıları ile karşılaştım. Önce kendimi soyutladım, sonra yalnız olunmadığından uyum için değişim gösterdim. Bir süre kendimi kontrol edemedim, alduramazlık ve sıkıntı arasında bocaladım. Şimdi durum biraz daha farklı. Karşılıklı anlayışla sorunlar kısmen çözülüyor.

UYUMSUZLUK! Önemli bir problem. Üniversite sıralarında yalnızca kızlar, yalnızca erkekler yoktur. Onlarla konuşmak sınıfın yolu gören penceresinden 3-4 delikanlıya işaret vermek kadar kolay değildir. Köşeye birikip açık, saçık bir derginin sayfalarına gömülmeye hiç benzemez. Anfiyi tıka basa doldurmuş bu gençlerin içinde varolmak. Güzel konuşmak, doğru düşünmek, dinlemeyi bilmek çabuk algılayıp gereken anlayışı göstermek önemlidir. Belli bir birikimi gereğince ortaya dökmek, çözümlemelerde yanılığa düşmemek de vardır. Ama önce konuşmaya başlamak, başlayabilecek cesareti toplamak gerekir. Bunun için de eksik olmadığımı kabullenmek!

Üniversitede umduğumu bulamayan çoktur. İlk günlerin ardından içe kapalı küçük grupçuklar kurulur. Belki geline yer aynısıdır, belki görünüşler çekici gelmiştir, belki de onar dakikalık araların yalnızlığı sıkıştır insanları. Aynı sınıfta 1-2 ay okuyup, okul dışında selamınıza cevap vermemiştir biri. İlk günlerde en önde, tek başına oturan, konuşurken kızaran genç kız birdenbire aklalmaz giysilere bürünmüş, bir sömestirde iki sevgili değiştirmiştir. Köşede oturan delikanlı tüm sınavları onla geçmiş, ne kimsenin adını öğrenmiş nede kimseyi adını söylemiştir. Bu ve benzeri durumlar her boyutta öyle çok yaşanmıştır ki...

Kuşkusuz bir sonuca varmak için, birkaçını aktardığımız söyleşiler yeterli değil, ama gözlemler çoğu öğrencilerin, bu arkadaşlarla benzer sorunları paylaştığını doğruluyor.

Dostluğu özümlemiş, paylaşmanın güzelliğini bilen değişimlere doğru.

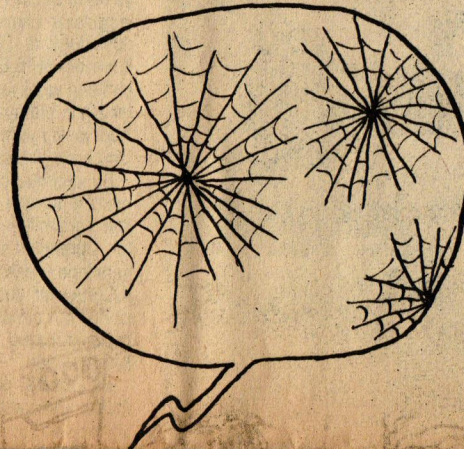

HAFTANIN YAZISI

Savsaklanan Tür: Öykü

Türkiye'de öykü var. Ülkemizde bu alanda kendini kanıtlayıp kabul ettirmiş olanların yanında çok yetenekli ve sürekli üreten genç öykücüler de var. Yazın türleri içinde belki de topallamadan yürüyen ve hızla gelişen tek türdür öykü. Ne var ki, öyküye gereken değeri vermiyoruz. Edebiyata soyunan gençlerin bu işe şilre başladıkları gerçek olmakla birlikte, öyküyle başlayanlar azımsanamaz. Bundan olsa gerek, yazın dergilerimizde dikkati çeken şiir ağırlıklı olmalıdır. Şiir hakkında incelemeler, tartışmalar yapılırken aynı ilgi öyküye gösterilmemektedir. Dergilerin bu yazın türüne üvey evlat gibi davrandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Şiir dergisi savıyla çıkan ya da mevcut olan yayında ağırlıklı şiire kaydırılan dergiler varolmamış değildir. köklü bir şiir geleneğimizin olması ve şiir yazanımızın okuyanımızdan çok olması buna etken olsa gerek.

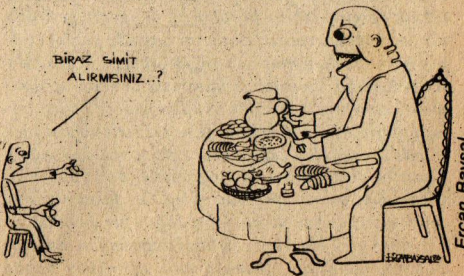
Oysa, Türk şiiri çok bunalımlı dönemler geçirmiş, ağır aksak ilerleyerek bugünkü düzeyine büyük özverilerle ulaştırmıştır. Buna bakarak şiiri yazın türlerinin en önüne koymak, öyküyü savsaklamak gerekmez. Bu sözlerimizle şiire karşı olduğumuz sanılmasın. (Bu satırların yazarı da şiir yazmaktadır.) İstenen, dergilerimizin şiire olduğu gibi öyküye de değer vermeleridir. Dergilerin öykü için yaptıkları önemli iş, öykü özel sayıları çıkartmaktan öteye gitmemiştir. (Yaba, ofuşum, varlık...) Elbetteki, mevcut bütün dergilerin öyküyü savsakladığını savunmuyoruz. Örneğin: Ankara'da yayınlanan Yaba Her sayıda

TV dizi filmleri ve gerçekler

TV'de yabancı dizilerin, özellikle Amerikan dizilerinin etkin olduğu bir gerçek. Bunun nedeni tartışılması gereken ayrı bir konu. Dizilerin yabancı olmalarının yanı sıra konularının gerçek dışı olması ve çeşitli varsayımlara dayanmalarındır. Bunun da ötesinde özellikle bizim toplumumuzun ahlak anlayışına ters düşen hatta toplumumuz ahlaksızlığa iten diziler çoğunlukla TV'de yer almaktadır. Bu dizilere örnek, 25. Yüzyıl, Savaş Yıldızı, Dallas, Flamin-

OKUR İLİŞKİLERİ

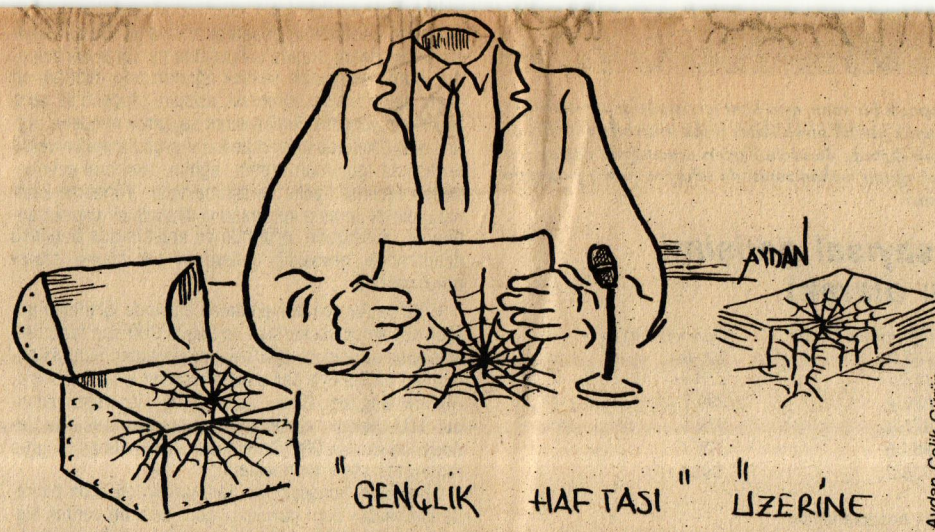
İsrail uçakları tarafından bombalanması, yediden yetmişe Filistin halkının acımasızca katledilmesi mazlum bir ulusun ken-

uç-dört öyküye yer vererek kendine düşen sorumluluğu yerine getirmektedir. İnceleme, araştırma, deneme ağırlıklı olarak gözümüze çarpan Türkiye Yazıları'nın öyküye daha fazla yer vermesini bekleriz. (Kaldı ki, Türkiye Yazıları son sayılarında öyküye gösterdiği ilgi ile de dikkatimizi çekmekte olup mevcut sayfa sayısı ile bu sorumluluğu yerine getirdiğini söyleyebiliriz) Ya, öyküye iki veya üç sayıya bir yer veriler... Ankara'da yayınlanan Yeni Olgu adlı aylık sanat ve kültür dergisinin okurlarıyla iletişim sağlaması, okurlar ve genç yazarlardan aldıkları ürünlerin bir eleştirisini yapıp göndermeleri övgüye değer davranışlardır. Ancak, Yeni Olgu'dan (Hemen her sayısında yeni isimlere rastladığımız) beklenen her sayıda aynı öykücünün ürünlerine olduğu kadar başkalarına da yer vermesidir.

Dergilerdeki öykücülerden söz etmek istiyoruz son olarak. Amaç, yazın dünyasına yeni isimler kazandırmaktır. (Bunun ödülleri olacağını beklemek safiktir) Oysa, kendini kanıtlamış, bir kaç kitabı yayınlamış yazarların çalışmaları dergilerde gençlerden daha fazla yer tutmaktadır. Bu ise yazınımıza bir şey kazandırmaz. Fakat, ŞÜKRAN FARIMAZ-BUKET UZUNER gibi gerçekten çok yetenekli yazarlara geniş ufuklar açmak ve adını hiç duyurmamış (Ya da derginin yayınlandığı ilde oturmadığı için duyuramamış) genç yazarlara sayfa ayırmak hem de 'profesyonel'lerden daha fazla sayfa ayırmak yazınımıza çok şeyler kazandıracaktır. Arhavi'li genç bir ozan olan ve şiirini (dergilerde rastladıklarımız.) her geçen gün daha ileri bir çizgiye ulaştıran YASEMİN TUZCU ŞAHİN'n şiirlerine de önceleri olduğu gibi sıkça rastlamıyoruz. Dergilerden beklenen odur ki yetenekli gençleri savsaklayıp kıyıda köşede bırakmasınlar.

Oniki tam sayfa olarak haftada bir yayınlanan SOMUT ise diğer aylık dergilerin oylumlarıyla kıyaslandığında 48 sayfa yapmakta ayda 4 kez yayımlandığından ise 192 sayfa tutmaktadır. Evet, bu dev dergide ne bir öykü vardır, ne bir şiir (Can Yücel hariç) Üstelik Türkiye'de yayınlanan tek haftalık dergidir Somut. Hiç olmazsa ayda bir kez bir sayısını yazın türlerine ayırabilir. Bir sanat dergisinde öykü, şiir, deneme gibi yazın türlerinin bulunmayışı başışlanabilir mi? Somut, Bu işlevini yerine getirdiğinde değerinin bir kat daha artacağı kuşkusuzdur.

Erdiç OZAN
P.K. 77 RİZE

Aydan Çelik Gürün

Gazete nasıl olmalı?

Ülkemizde yayımlanan günlük gazetelere baktığımızda neler görüyoruz? Nasıl haberler? Çarşaf çarşaf renkli yıldız fotoğrafları mı? İç boş yazılar mı? Sonra daha neler! Utançtan göz yaşartacak türden nice bir boşluk, uzayıp gidiyor önümüzde!

Bunlar gazete midir, yoksa birer magazin dergisi mi? Bunlar, adına "gazete" dedikleri bo-

yali sayfalarını; çıplak kadın fotoğrafları, iki tam sayfa spor, pehlivan tefrikası, ucuz fotoromanlar, uydurma diziler, "aspragas" haberler ve toplumu uyutmak için ne gerekliyse (!) onlarla doldurmaktadırlar! Bu tür gazetelerin ardında, hep güçlü holdingler bulunmaktadır. Kadrolarında yüksek ücretli ve adı çok duyulmuş yazarları vardır. Düzenin aynasıdır. Özel sek-

törce, ilân ve reklam açısından oldukça doyurucu oranda beslenirler. En güçlü teknik olanakla, baskı makineleri, tesisler onlardadır.

Bu türden magazin bohçalarında lotaryacılık almış yürümüşdür! İnsanlarımızın beyinlerini, türlü piyangolarla oyalamaktadırlar. Arabalar, katlar, renkli televizyon ve videolar ve daha akla gelmedik şeyler dağıtmakta birbirleriyle yarışmaktadırlar. Birleştikleri tek nokta; gazeteyi satmak için her olanağa başvurmaları, her şeyi temselsel çıkar yaklaşımıyla ele almalarıdır!

ÇAĞDAŞ BİR GAZETE NASIL OLMALIDIR?

Herşeyden önce insana seslenen, yararlı, eğitici bir yayında bulunulmalıdır. Sayfalarını biçimsel kaygılardan çok, yeterli özdeki yazılarla doldurmaya çalışmalıdırlar. Alışlagelen çarpıklıkları sürdürmek yerine, zor da olsa yeni olanı yansıtmak gerekiyor. Doğru haber, gerçek yorum ve bütün yaşama açılmak; günümüz gazetesinin ilkelerinden olmalı.

Lotaryacılığın yerini, gerekli yarışma ve ödülleri almalı. Sanatın, bilimin, teknolojinin her alanında nitelikli ürünlere yer verilmeli. Toplumu uyutma görevini yıllardır sürdüren spor, fotoroman, sosyete dedikoduları, belden aşağı renkli posterler, fındık kabağünü doldurmayacak haberler!.. Bütün bunlar, yoz gazeteciliğin çamurlarıdır!

Günümüzün bilinçli düşünmeye başlayan insanı, artık bu tür gazetelerin iğrenç sayfalarından utanıyor. Tüm aydınlarla, çağdaş gazeteciliğe ulaşmak adına büyük görev düşmektedir.

Çetin BOĞA

YAZIŞALIM

22 yaşında üniversite öğrencisi bir gençim. Edebiyata ve sanata ilgin büyüktür. Dileğim aynı ilgi alanına sahip arkadaşlarla yazışıp tanışmak ve sanat-kültür konularında tartışmaktır.

Mustafa KÜŞ
Anadolu Üniversitesi
Mühendislik-Mimarlık
Fakültesi Maden Bölümü
1. sınıf

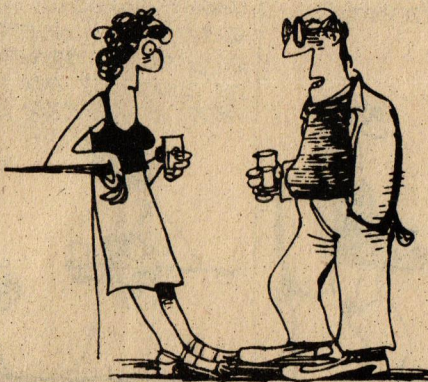
Eskişehir

MÜZİK İŞÇİLİĞİ ARIYORUM

Lise bitirmeli olup askerliğini bando-da eğitim görerek yapmış müzisyenim. Nota yazmasını ve okumasını; klarnet, saksofon, bateri gibi vurmalı ve üflemleri çalgıları çalmasını iyi biliyorum. Müzik işçiliği arıyorum. Sürekli olması durumunda gruplarla çalışırım.

Mehmet Ercan TOS
P.K.164 Balıkesir

Ernest Platkovski'yi pak savarım...

şimdi ki durumuna bakıpta ayıp amamak qarak... bilir misiniz onu ben tam 20 yıldır tanırım...

Basınca çok çaktı acısını çıkarıyor...

Harkattan iyi tanırım Ernest'i! Lamarıcılar ve oğulları firmasına ben soktum onu ve inanın bana canını çıkardılar çocuğun.

ona köpek gibi davrandılar çok iyi animisiorum ihtiyar lamarıcılar asyaları yara atardı: "Ernest topia! dardı, Ernest de toplardı..."

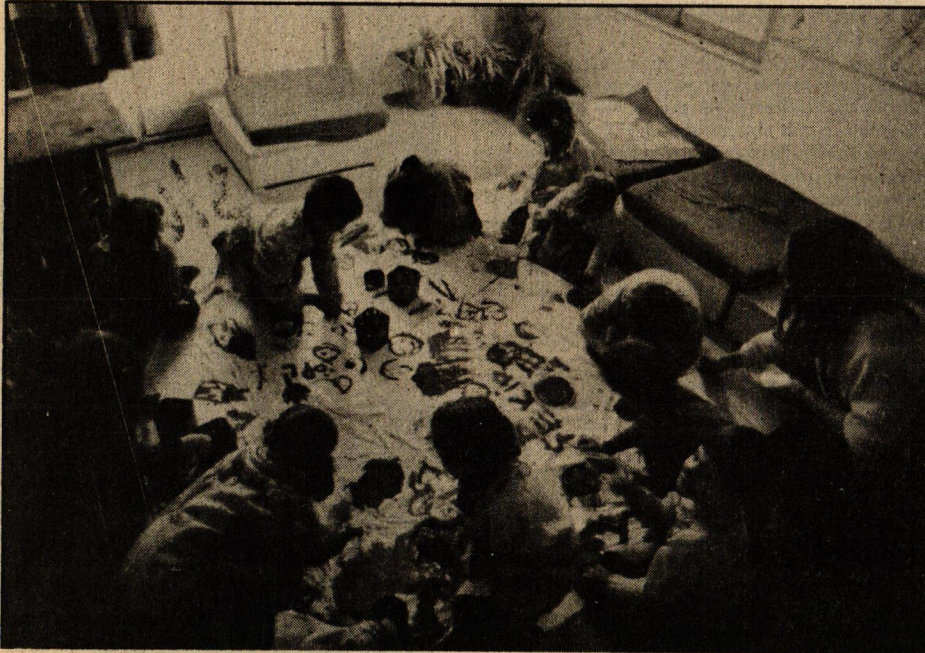
insancıklar

Claire Bretécher

Uyarlayan: Esen Çamurdan

İnsan yaşamında sanatın rolü

Sanat yapıtları sayesinde doğaya olan özlemimizi de giderebiliyoruz bir ölçüde. Tüm günümüzü beton yığınlar arasında geçiriyoruz hemen hemen... Karşı apartmanın duvarını seyretmektense, odamızın duvarına astığımız güzel bir tabloyu seyretmek haz veriyor bize.

"Sanatı sevdirebilirsek, sanat eserleri korunacaktır"

Tanınmış ressamlarımızdan Mehmet Pesen ile sanat uğraşısının insana neler kazandıracağı konusunda kısa bir söyleşi yaptık. Bu söyleşimizi aşağıda sunuyoruz:

SORU — Sanat ile ilgilenmek neler kazandırır insana, ne gibi yararları olur sanat uğraşısının?
YANIT — Bir hobi olarak sanat ile uğraşarak kişi bunalımlarından (bu arada yaş bunalımlarından da tabii) sıyrılır kendini. Burada sanatla uğraşmak sadece bir yapıt meydana getirmek olarak alınmamalı. İzleyici olarak da kişi tedavi sürecine girmiş olur. Örneğin, müzik yapamaz ama, iyi bir dinleyici olarak sıkıntılarının, dertlerinden arındırabilir kendini.

Görüyoruz ki, politikadan ayrılan ünlü bir çok devlet adamı, uzun süre meslek hayatlarında yorulmuş kişiler, öğrenim süreleri hayat boyu sürenler (örneğin doktorlar) güzel sanatlarla yer veriyorlar yaşamlarında. Neden? Çünkü, günlük yaşamın monotonluğundan, streslerinden, kaygılardan, üzüntülerinden soyutlanabilme olanağını sağlıyor bir sanat uğraşısı, dinlendiriyor insanı... Ayrıca insanın günleri de (özellikle emeklilik döneminde) bomboş geçmemiş oluyor. Hâlâ birşeyler yapabildiğini kanıtlıyor hem kendine, hem çevresindekilere. Bu da mutlulandırıyor onu...

SORU — Gençlerin ergenlik dönemi bunalımlarından, gerilimlerinden kurtulabilmesi yolunda sanata da yönlendirilmeleri hakkında görüşleriniz?

YANIT — Ergenlik döneminde sanat + beden eğitimi bileşkesinin çok yarar sağlayacağı kanısındayım. Çünkü genç, sanat yoluyla anlatmak istediklerini dışa vuruyor, dertini döküyor, ruhunu dinlendiriyor. Bu da rahatlatıyor genci... Ancak fiziksel enerjisini boşaltmaya yetmeyebilir sanat. Yani sanat uğraşısı sayesinde ruhsal açıdan rahatladı ama, genç fiziksel enerjisiyle de dopdolu. Ve bunu harcaması gerek. Ancak sportif bir takım etkinliklere yöneldiğinde olası bu...

Yani ben diyorum ki, genç sanat yoluyla psikolojik yönden, spor yaparak da fizyolojik açıdan rahatlayacaktır. Bir de şu nokta var: Bir takım komplekslere sahip gençlere bu komplekslerinden kurtulabilme açısından da yararlı olabiliyor sanat... Örneğin, topal olan biri, bir sanat ürünü ortaya koyarak başarı kazanabiliyor. Fiziksel alandaki eksikliğini bu yolla kapatabiliyor. Başarılı olduğu ölçüde de mutluluyor, topluma uyum sağlaması kolaylaşıyor. Kendine güveni artmış oluyor çünkü... Ben bir kolu olmayan liseli bir genç tanırım. Oldukça uyum güçlüğü olan, kolay kolay arkadaşlık kuramayan, toplumsal ilişkilere girmeye isteksiz biri idi. Günün birinde, okuldaki bir piyeste baş rolü alması sağlandı. Çocuk büyük bir başarı gösterdi. Ondan sonra da sorunları büyük ölçüde çözümlendi. Gördü ki, tek kolu olmasa da bir şeyler (çok şeyler) başarabiliyor.

Sanatla, sporla veya her ikisiyle ilgilenen bir kişi kolay kolay kötü alışkanlıklara da sahip olmuyor gözlemlediğim kadariyle. Bu da konunun bir diğer yönü...

SORU — Size göre sanatın diğer işlevleri nelerdir?

YANIT — Sanatçı yetiştirmek önemli bir olgu. Ama en az bunun kadar önemli bir şey daha var ki, o da sanatı sevdirmek. Sanatı sevdirebilirsek sanatın, sanat yapıtlarının değerini benimsetebilirsek sanat eserleri korunacaktır. Örneğin, o güzelim tarihi çeşmeler ilân tahtasına dönmeyecektir. Ayrıca, böyle sanıyorum ki, bu sağlanmış olsaydı bu kadar çok kahvehane, bîlardo salonu açılmayacak-

Sanatçı yetiştirmek önemli bir olgu. Ama en az bunun kadar önemli bir şey daha var ki o da sanatı sevdirmek...

tı. Bu insanlar konserlere, sinemalara, tiyatrolara, balelere, galerilere gidecekti. Sonra, sanatçı bozuntuları barınamayacağı sahnelerde, televizyonda... Meydan baldır-bacak sergileyenlere değil, gerçek sanatçılara kalacaktı. En azından, müziğimiz son yıllarda görüldüğü gibi yozlaşmayacaktı. Ve ben bunu saptamışım: Sanatla uğraşanlar belli bir siyasal görüşe sahiptirler tabii ama, hiç bir zaman karşı görüşteki birini öldürmezler, tabanca-bıçaklı dövüşlere girmezler.

Sanat yapıtları sayesinde doğaya olan özlemimizi de giderebiliyoruz bir ölçüde. Tüm günümüzü beton yığınlar arasında geçiriyoruz hemen hemen... Karşı apartmanın duvarını seyretmektense, odamızın duvarına astığımız güzel bir tabloyu seyretmek haz veriyor bize. Ayrıca bütün gün egzos sesleri, klakson sesleri, araba sesleri geliyor kulağımıza. Ama biz bu sesleri tatlı bir melodiyle kapatabiliyoruz. Kaliteli bir müzik rahatlatıyor bizi, dinlendiriyor.

Kalkınma Planları ve Eğitim (7)

Klasik eğitim ve meslekî eğitim dengesi

TEVFİK ÇAVDAR

Planlı dönemin başlangıcından beri klasik eğitim veren ve DPT tarafından genel lise diye adlandırılan liseler, meslekî teknik eğitim veren orta öğretime oranla ihmal edilmişlerdir. Üniversite eğitimi açısından üst düzeyde öğrenci yetiştirmeyi hedefleyen Anadolu liselerinin dışında kalan liseler bir yerde üvey evlat muamelesi görmeye başlamışlardır. Meslekî teknik öğretim lehine bozulan bu dengeyi getirdiği bir çok sakınca vardır. Bunların başında meslekî teknik öğretim kurumlarında çağın bilimsel ve teknolojik gelişimini kavrayacak kuramsal temelin verilmesi gelmektedir. Meslek okulları sadece belirli teknolojilerin aynen öğretilmesi ve tekrarlatılması biçiminde özetleyebileceğimiz bir eğitim yaklaşımına sahiptirler. Buradan yetişen öğrenciler belki bildikleri teknolojiyi aynen üretebilmektedirler fakat o teknolojiyi genişleterek ya da daha doğru bir deyimle geliştirerek yeniden üretecek bilgi dağarından mahrum bulunmaktadırlar. Meslekî teknik eğitimin bugün içinde bulunduğu en büyük sorun budur. Bilinen bir teknolojinin aktarılması olayı ise, günlük yaşamda ve pratikte (örneğin iş başında yapılacak bir cıvıklık eğitiminde) daha etkin ve kolaylıkla öğrenilmektedir. Nitekim meslekî teknik okul mezunlarının sanayi ve küçük imalat alanındaki istihdamlarına ilişkin yapılan

ÖĞRENCİ - YÖNETİM

Üniversiteye sahip çıkmak

CEMAL ESEN

Somut Gazetesinin 13 Mayıs 1983 günü sayısında, Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı yurtlarda yapılan "öğrenci temsilciliği" ile ilgili, "Demokrasiye Nasıl Geçilir?" başlıklı bir yazı yayınlandı. Bu yazıda vurgulanan çarpıcı gerçek, seçimlere katılmanın olağanüstü düşüklüğü idi. Örneğin Çemberlitaş Kız Yurdu'nda katılım oranı %16.6'da kalmış Bu ilgisizliğin bir nedeni seçimin yapıldığı biçimi ise, diğeri de seçilen temsilcilerin bir işlevi olmayacağı doğrultusundaki kanıdır. Nitekim Abdi İpekçi yurdu yöneticileri yurt temsilcilerine "seçil-diniz ama yurt idaresi ile hiç bir ilişkiniz yoktur" demişler. Bu seçimler öğrenci yurtlarına demokratik bir işleyiş getirme saviyle yapıldığına göre, amaca ulaşabilmesi için öğrencilerle ilgili anlayışın değişmesi gerekmektedir. Öğrenciler salt yurtlarda değil, bir bütün olarak üniversitede akademik topluluğun bir üyesi olarak görülme-li. Öğrenciler üniversitenin misafirleri değil, ev sahiplerinden biri olmalı. Bunun yolu ise, üniversitenin demokratikleştirilmesi, öğrencilerin gerçek anlamda yönetime katılmalarıdır.

Bu konuda, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Eğitim Özel İhtisas Komisyonu'nun "Yüksek Öğretim Sorunları" başlığı taşıyan 84. maddesinde, şöyle denmektedir: "Bugün

ratik sistemden kaynaklanır ve öğrenci salt üniversiteyi kullanan kişi olamaz. O, eğitimi sonuçlandığında önemli sorumluluklar alacak kişidir. Verimlidir, çünkü 'katılma' yeni ve uygulanmamış fikirlerin ortaya çıkmasına ve üniversite içerisinde çalışmalara yararlı olacak ortak bir güvencenin doğmasına olanak sağlayacaktır."

Yine aynı genel kurulda "Üniversite Çevresi ve Üniversite Özerkliği Açısından Öğrencinin Sorumlulukları ve Tamamlayıcı Nitelikleri" konulu bir grup raporu sunulmuştur. Bu rapordan bazı bölümler aktaralım:

"I — Üniversite değişik kademelerde öğretmenler, yönetici ve öğrencilerden oluştuğuna göre, bütün bu değişik grupların üniversitenin yönetiminde görev almaları gerektiği kanısındayız.

II — Öğrencilerin yönetime katılmaları aşağıdaki nedenlerle çok önemlidir:

a) Öğretilen kişiler olarak öğrenciler, kendilerine özgü bir görüş açısı oluştururlar.

b) Öğrencilerden üniversiteye yeni düşünceler getirmeleri ve gençliğin amaçlarını üniversite içerisine yansıtmaları beklenmelidir.

c) Öğrencilerin sorumluluk duyguları kendilerine önemli kararlarda danışılması ve üniversite sorunlarına ortak edilmeleri yoluyla güçlendirilebilir.

III — Değişik kademelerdeki (senato, üniversite kon-

murlarıyla özerk bir kuruluştur. Birliğin göze çarpan faaliyetleri öğrenciler tarafından işletilen "Network 4" isimli televizyon hizmeti ve Leeds Üniversitesi öğrencileri arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla, öğrencileri ilgilendiren yerel ulusal haberleri bildiren Leeds Student adlı bir gazetedir. Üniversite ve Öğrenci Birliği tarafından ortaklaşa çıkarılan bu gazete haftalık olup, ücretsizdir. Öğrenci Birliği'nin bir çok hizmetleri arasında zengin kitap, plak, kırtasiye mağazaları, süper market, çamaşırhane ve kuru temizleme olanakları vardır. Üniversitenin çıkardığı yemeğin yanısıra Birlik, kendine ait barlarda sandviç ve sıcak yemek sunmaktadır. Birlik binasında öğrencilerin dinlenmeleri için barlar, kantinler, haftalık disko ve konserler, ayrıca evli öğrencilerin çocukları için kreş vardır.

F. Almanya'daki Berlin Üniversitesi'nde ise öğrenciler seçim yoluyla bir öğrenci parlamentosu oluşturmakta, daha sonra bu öğrenci parlamentosu kendi içinden bir yürütme organı (öğrenci hükümeti) seçmektedir. Öğrenci hükümeti öğrencilerin çeşitli sorunlarıyla ilgili işbölümüne gitmekte, yani kendi bakanlarını oluşturmaktadır. Bu öğrenci parlamentosu, Almanya'daki tüm öğrenci birliklerinin bağlı olduğu, 1975'de kurulan "Vereinigte Deutsche Studentenschaften" (Birleşik Alman Öğrenci Birliği)ne bağlıdır.

şıkayetter ve bunların öne sürülen noksanları bir önceki söyleşilerimizde haklı çıkaracak niteliktedir. Herde Yüksek Öğretim politikasına değinirken, daha ayrıntılı bir biçimde duracağımız mesleki-teknik öğrenimin yurdumuzdaki özelliği DPT tarafından gözardı edilmektedir. Genç kuşakların kısa süre içerisinde bir meslek edinmesini sağlamayı amaçlayan, bunların işgücüne hızlı ve bilgili olarak aktarımını isteyen bu politika ne yazık ki bugün hedeflerinin çok uzağına düştüğü gibi, her geçen gün alınan tedbirlerle daha da yozlaşmaktadır. Bundan ötürü orta öğretim sorunu üzerinde dururken, öncelikle klasik eğitim veren liselerle mesleki-teknik öğretim kurumları arasında, ikinciler lehine bozulan dengeyi vurgulamaya gereğini duyduk. Ayrıca bu dengenin bozulmasından sorumlu olan kurumunda planlı dönemin politikalarını oluşturan DPT olduğuna değinmek istedik. Bu noktayı böylece öne çıkardıktan sonra klasik liselerle mesleki-teknik öğretim kurumlarının nicel ve nitel görünüşleri üzerinde durmaya çalışacağız.

GENEL LİSELERİN GELİŞİMİ ÜZERİNE
Aşağıdaki tablodan planlı dönemde liselerin sayısal gelişim doğrultusu görülmektedir:

yukarıda özellikle 1970'den sonra görülen hızlı artıştaki temel neden, bir yandan yaygın lise açılımlına dayandığı gibi, diğer yandan da çalışanların okuması için bir olanağı gerçekleştiren aşamalı liselerin yaygınlaştırılmasına da bağlanabilir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı değerlendirmelere göre 1981-82 ders yılı başında klasik liselerin görünen nitelikleri şöyle özetlenebilmektedir:

- Bu liselerde öğrenci sayısı açısından tutarlı bir dağılımı mevcut değildir. Şöyle ki liselerin % 18.6'sı 301-500 öğrenci arasında bir yığına eğitim vermektedir. % 17.9'unun öğrenci sayıları 501-750, geriye kalanlarda 750 öğrenciden daha fazla öğrenciye sahip bulunmaktadır. 34 lisenin ise öğrenci sayısı 2500'ün üstündedir.

- Mevcut liselerden % 90'ı kendi binasında eğitimini sürdürmektedir. Geriye kalan 113 lise ise, kira vb. gibi çeşitli binalarda eğitim yapmaktadır.

- 1981-82 ders yılında Türkiye'deki liselerde bulunan toplam derslik sayısı 35,079'dur. Buna göre dersliklerdeki ortalama öğrenci sayısı 47 dolayındadır. Yalnız bu ortalama liseden liseye çok büyük değişiklikler göstermektedir. Bu bakımdan derslikteki öğrenci sayısının homojen bir dağılımından söz edilemez.

- Liselerin sahip oldukları yatılı pansiyon kapasitesi çok yetersizdir. Toplam olarak bütün Türkiye'de 20,571 pansiyon kapasitesi vardır. Bunların 5867'si paralıdır. Öğretimin bu düzeyinde pansiyonun kullanılması yaygın değildir. Nitekim mevcut kapasite, nin bugün ancak % 81'i kullanılmaktadır. Öğrenciler ya yakınlarının yanında kalmakta, ya da birkaçı birleşerek (genellikle hemşeriler) çok ucuza kiradıkları konut ya da odalarda yaşamaktadırlar. Öte yandan aileler de çocuklarını başka bir kente öğrenim amacıyla göndermekten çekinmektedirler.

- Planlama teşkilatının hazırladığı sektör raporuna göre öğretmen dağılımı da dengeli değildir. Örneğin 1981-82 ders yılında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı Ağrı'da 70, Ankara'da 56, Adıyaman'da 10, Balıkesir'de 12, Bolu'da 7 dolayındadır.

- Kız öğrencilerin liseye kayıt ve devamı sorunu hâlâ çözümlenememiştir.

Bütün bu sorunların yanısıra lise eğitiminin niteliği üzerinde de çeşitli kuşaklar vardır. Anadolu liseleri dışında kalan birkaç lise (İzmir Atatürk, Ankara

Atatürk, Mustafa Kemal vb.) elindeki öğretim kadrosunu çok iyi koruyup, dağılmasını engelleyerek üst düzeyde eğitim verdiği halde, aynı kentlerdeki başka liselerde eğitimde aynı düzey tutturulamamaktadır. Anadolu'da yaygın olarak görülen nitelik farklı-

laşması bir yana, aynı kent içerisinde de semtlere göre büyük nitelik farklılıkları tesbit edilebilmektedir. Bunun dışında Anadolu liseleri aracılığıyla çok ayrıcalıklı bir eğitim mekanizması da sahneye çıkmış bulunmaktadır.

Tablo 1. Liselerin sayısal gelişimi (İndeks sayı olarak)

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1962-63	100.0	100.0	100.0
1965-66	115.9	145.5	118.3
1970-71	170.0	254.4	236.7
1975-76	463.4	471.3	319.5
1980-81	733.6	881.1	376.1
1981-82	714.7	918.2	338.4

Kaynak: D.P.T. ve Milli Eğitim Verilerine dayanarak hesaplanmıştır.

SAMİM KOCAGÖZ

Bir toplum, bir ulus, herhangi bir baskıdan, bir sömürgeciden kurtulmak için ayaklandı mı, bilinir ki o toplum, o ulus, belli bir aşamaya gelmiştir. Toplumlar ayaklanıyorsa, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Afrika'da olduğu gibi- ulus olma bilincine gelmiş dayanmıştır. Ulus ayaklanıyorsa, kimi baskılardan, sömürülerden- içten gelsin, dıştan gelsin bu baskı- ulus olma bilinciyle kurtulma kıvamına, aşamasına gelmiştir.

Tarihe bakarak bir genelleme yapacak olursak, -öncesini bir yana bırakalım- on altıncı yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına değin, Osmanlılar'ın, İspanyollar'ın, İngiliz ve Fransızlar'ın, Avrupa dan Hindistan'a bir imparatorluk kurma, yürütme çabası, kaygısı vardır. İspanyollar, Amerika'yı- güneyini- soyup soğana çevirdiler. İngilizler, Asya'yı, özellikle Çin'i, Hindistan'ı soyup soğana çevirdiler. Fransızlar, Afrika'da etmediklerini bırakmadılar. Bu soygun yirminci yüzyılın ortalarına değin devam edegeldi. Hâlâ sözlerini geçirmeye çalıştıkları yerler var... Ne ki bu sömürgeciler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın her yerine el koymasıyla gerilemek zorunda kaldı. Bugün Amerika Birleşik Devletleri, her bir devletin içişlerine bile karışmak sevdasında...

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu, yapısı bu sözünü ettiğimiz imparatorluklardan başka bir görüntüdeydi. Osmanlıların yapısını özetlemek gerekirse, bir sözcükle (ÜMMET-

ÇİYDİ) deriz. İngilizler, Fransızlar, İspanyollar, diyelim Portekiz gibi Osmanlılar, girdikleri ülkelerde -diyelim kıtalarda- ne var ne yoksa Anadolu'ya taşınmıyor, gittiği yerlerde işletmeler kurmuyor; sadece vergi alıyordu. Gittiği yere sadece kendi düzenini- timar gibi- götürüyordu. Osmanlı yönetiminin gözünde her ülkenin yeri neyse Anadolu'nun da öydü. Müslüman olunca da herkes birdi, kardesti. Ümmetçi zihniyet o denli önde tutuluyordu ki, Anadolu Türk'ü, (Etraki bi idrakti). Hani idraksiz, anlayışsız Türklerdi. Müslümanlığın ülkesinin halkı. (Kavmi Necibi Araplı). Hani asil Arap kavmi... Oysa Osmanlı'nın düzeni bozulmaya başlayınca, Osmanlı yönetimi Anadolu'ya yüklenmeye başladı. Kavmi Necibi Arap'ı İngilizlerden kurtarmak için Anadolu gençliğini Yemen çöllerinde bozuk para gibi harcamağa başladı. Bu yazıda ayrıntılara girmenin gereği yok. Şu yukarıda çizdiğimiz kısa görüntüden sonra Osmanlı mülkündeki on sekizinci yüzyılda başlayan kaynaşmalara gelebiliriz:

Avrupa'da 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan -öncesi vardı elbet- toplumsal fikirler, eylenler hiç kuşkusuz Osmanlı Devleti'nin de sınırlarını aşacaktı. Bu fikirlerin en önemlisi, ulus olma bilinci idi. Batı'da çoğulcu yönetimler, uluscu kaynaşmalar süregelirken Osmanlı Devleti'nde aydınlar sorulduktaki: önce Osmanlı'yım, sonra da Müslümanım deniliyordu. Batı'nın yönetiminde, yasantıda ortaya çıkan çoğulcu, özgürlükçü kaynaşmaları, Osmanlı mülkünde 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmaya başladı. Batı'nın Hristiyan uy-

garlığı, Doğu'nun İslam uygarlığının önüne geçmeye başlamıştı. Tanzimattan sonra siyasal fikirleriyle birlikte sanatı da Osmanlı'da görülmeye başladı. Gündelik gazetelerden, edebiyat türleri de taklit yolu ile de olsa kendini gösterdi. Osmanlı aydınları anayasa, parlamentolar istemeye başladılar. Bu yenilikler 1850 ile 1900 arası iyice hızlandı, kendini gösterdi. Ne ki Padişah Abdülhamit bu eylemlere doğrusu çok iyi dayandı (!) engellemeye çalıştı. Ama ne yapsa, ne etse kaynaşma devam etti. İçerden Hamit, dışardan Düvel-i Muazzama, Osmanlı'ya yıkmak parçalamak için yüklendi de yükseldi! Savaşlar, ayaklanmalar, siyasal kavgalar, Osmanlı Devletini Birinci Dünya Savaşı'na getirdi. Kimi Osmanlı aydınları, ille Osmanlı Devleti'ni kurtarmak istiyordu; Türk olma, Türklük akıllarına bile gelmiyordu. Tanzimat dönemi politikacılarının, şairlerinin, yazarlarının sözlüklerinde Türk sözcüğü yoktu. Osmanlılık kurtulacaktı. Ne var ki Şinasi'den, Ziya Paşa'dan -daha da önce- başlayan bir ulus olma bilincinin parıltıları vardı. Örneğe 'bizim dilimiz, Osmanlıca değil, Türkçe'dir. Halkımızın konuştuğu gibi yazalım!' diyorlardı. Deyim uygun düşerse, Osmanlıca da ümmetçi bir dildi. O dönemin şairleri, yazarları, Türkçe'ye dönmek istiyorlardı. Ne var ki istemek başka, dönembilmek başkaydı. Osmanlı'nın yüzyıllar boyu süren baskısından kurtulmak öyle birkaç yılda gerçekleştirilecek bir iş değildi. Halka dönüş, sadece dille olsa kolay sayılabılırdi. Söylenecek sözün içeriği Türkçeleşmeliydi, dille birlikte yürümeliydi.

1900'lerden sonra Namık Kemal'in şiirlerinin, Tevfik Fikret'in şiirlerinin içeriği, -özgürlük! vatan! insanlık! diyorlardı- dille kaynaşmaya başladı. Ziya Gökalp'in 'Türkçülüğün Esasları' gibi kitap ve fikirleri iyice Türklük kavramını su yüzüne çıkardı. Sonunda Mehmet Emin Yurdakul, 'Türküm!' diye şiirlerinde bağırverdi! Artık şiirlerde, hikâyelerde, romanlarda, bunlardan yansıyarak ülkenin fikir yaşantısında bir ulus olma bilincinin rüzgârı esmeye başladı.

Kültür, sanat, fikir yaşantımızda bu kerte-ye geldiğimizde, Osmanlı Devleti yağmalanmaya, çökmeye başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin bağına bıçak dayanmıştı. Namık Kemal,

Vatanın bağına düşman dayamış hançerini

Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini! demişti. 1919'un tarihsel olaylarını bir gözünü önüne getirin; anımsayın; Mustafa Kemal Paşa da Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsüne çıkıp,

Vatanın bağına düşman dayasın hançerini

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini! karşılığını verdi Namık Kemal'e.

Hemen söyleyelim ki, Mustafa Kemal Paşa ya bu Namık Kemal'in beyitini değiştirerek söyleten, şu yukardan beri özetlemeye çalıştığımız BİRİKİMDİ. Burada yazımızın başında

söylediğimiz sözleri yineleyelim: Bir ulus, bir baskıya, sömürgecilere karşı ayaklanıyorsa, ulus olma bilincine gelmiş dayanmıştır... Bir birikim sonucu, patlamak için elbet liderini bulacaktı. Türklük bilincini sürdürmek, perçinlemek için Mustafa Kemal Paşa, sonra Türk Dil Kurumu'nu, Türk Tarih Kurumu'nu kurmuştur. Bu birikimin sonucu, Türkler de Kurtuluş Savaşında, Osmanlı İmparatorluğu'nun öteki bilinçlenen ulusları gibi, Osmanlıdan kurtulmak için önce Padişah, Osmanlı ordularına karşı ayaklandı... Hilafet ordusu, -sonra dıştan gelen düşmanları vendi. Balkanlı uluslar gibi... Artık Osmanlılık, Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı Devleti yoktu, Türkiye Cumhuriyeti vardı. Bir devir kapanmış, yeni bir devir açılmıştı.

Büyük tarihsel bir kaynaşma ve değişimin sonucu, ki bu aşama geleceğe atılım için Türklerin gelip vardığı bir birikimin aşamasıydı; kültürde, dilde, sanatta bir yeni dönemdi. Bir yeni atılımdı.

Özet olarak KURTULUŞ SAVAŞIMIZIN öncesi, neydi gördük. Sonrasının oluşumunun süreci içindeyiz. Bu olguyu tarihçelerimiz, Edebiyat Tarihçelerimiz incelemekte, incelemede... Şairlerimiz kurtuluşu yıllardır yazmakta. Romanlarımız, hikâyecilerimiz bu konuya eğilmekte.

Anadolu Türkleri bu tarihsel aşamayı geçirmek zorundaydı. Çünkü bu zorluğu aşacak birikime sahipti en az iki yüz yıldan beri.

Ey, kendilerini Türk Folkloru'ndan sorumlu tutanlar, ey Türk Halk Oyunları'nı olduğu gibi korumaya çalışanlar gidip görün Maral Dans ve Müzik Topluluğu'nu; size soracaklarımız, sizin bize söyleyecekleriniz olacaktır.

Kulağınızın üzerine yatmayın

NEJAT ÇETİNOĞ

Olayları kendi koşulları içinde değerlendirmek için gidip görmek, izlemek ve üzerinde düşünmek gerekir. Bu olayları yerinde izleme olanağı olmayanlara yapılanları saptırmadan, kendine göre pek özel yorumlamadan aktarmak "gazeteci"nin görevidir.

Bu giriş yapmamın nedeni bir daha "davetiye" alamama korkusuyla bazı "gösteri"leri eleştirmede hoşgörülü davrananlara, gerçekleri görmezlikten gelenlere, eş-dost, arkadaş, yandaş kayıran yazar-çizer-eleştirmen takımına "merhaba" demektir.

İşte, "Çılgınlıklar" geride kaldı. Bu gösteriyi Baltalimanı'na gidecek gücü, zamanı ve sabrı olanlar izlediler. Bir de adam başına dört bin lira bastırmak yürekliliğini gösterenler. Büyük bir kesimin kazanç düzeyini gözünde tutmazsak gerçekten dört bin lira'ya gidip izlenecek yemekli-içkili-müzikli bir gösteri gerçekleştirmiş Hal-dun Dormen; Kutlamak gerekir.

YAMA GİBİ KALAN

Necati-Uğur ikilisinin kendileri dışında oluşan sevimsiz "güldürücükler"i, yama gibi kalan iki toplu dans sahnesi ayrıldığında "zevkle" izlenen gösteri daha da kutsuzluğa ulaşacaktır.

"Huysuz Virjin" gerçekten baştan ayağa somut "sahnesel bir eleştiri" anıtı... "Mizah" duygusu yitice ulusumuzun "sesli tercümanı". Coşkun Demir, dengeli yorumu, sevimli davranışlarıyla görteride yerini alıyor. İşte, hem kendince, hem de müzik çevrelerince değeri bilinmemiş bir ses: Engin Evin. Yalnız oraya gelenlerin dinlememesi gerek onu, ama, ne yapalım başka bir yolu yok bu işin... Mine Koldaş, bir gösteri için gerekli özellikleri taşıyan bir şarkıcı; ritm duygusu güçlü güzel bir kadın... Ve Nilüfer; alaturkadan pop'a, geçmişten günümüze söylediği şarkılar ve bilerek kullandığı "bedeni" ile sahnede yeri olduğunu kanıtıyor.

Dünden bugüne müzik beğenimizi yansıtan, gazino'nun iç çevre düzeninden Grup Tutku'ya, vokalistlere değin özenle hazırlanmış bu gösteriyi ülkemize gelen gezginlere ve genç müzikseverlere izletebilmenin yollarını aramak gerekiyor.

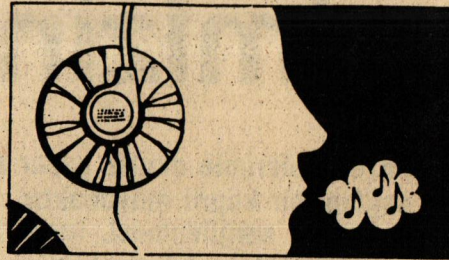
HER FIRSATI DEĞERLENDİRİYORLAR

Çalışmalarını sergilemenin yolunu bulmak için büyük çaba harcayan Maral Dans ve Müzik Topluluğu her fırsatı değerlendiriyor. Öğrenciden kuyumcuya, tezgahardan parçacıya Ermeni kökenli 300 Türk vatandaşından oluşan bu topluluk kendi folklorlarını daha "renkli", daha "özgürce" sergileyebilmek için Türk Halk Oyunları'ndan örnekler almışlar dağarlarına; çökseslendirmişler, türküler söylüyorlar "Bizim eller ne güzel eller" diye...

Kendi cemaatleri sahip çıkmış onlara, her yönden desteklemeye çalışıyorlar. Kostümler dikiliyor, 45'likler, 33'lükler oluşturuluyor, 23 Nisanlar, 19 Mayıslar seçiliyor "gösteri günü" olarak; Kara Kuvvetleri yararına, Darülaceze için çalıp söylüyorlar; her güzel fırsatı yakalamaya çalışıyorlar anlayacağınız... Başarıyorlar da.

Yazının başında söylediğim gibi olayları kendi koşulları içinde değerlendirmek için gidip görmek, izlemek ve üzerinde düşünmek gerekiyor. Hele bazı olayları "gazeteci" olarak aktarmak da bazen yeterli olmuyor. Ey, kendilerini Türk Folkloru'ndan sorumlu tutanlar, ey, Türk Halk Oyunları'nı olduğu gibi korumaya çalışanlar gidip görün Maral Dans ve Müzik Topluluğu'nu; size soracaklarımız, sizin bize söyleyecekleriniz olacaktır.

Üretene, yaratana, seçmesini bilene sevgi, merhaba.

DİNLEYE
DİNLEYE

C.TUFAN TEZER

Okay Temiz ve "Oriental Wind"'le iki gün

Anımsayacağınız gibi 13-14 Mayıs günlerinde Okay Temiz'in kentimizde iki dinleti vereceği ilân edilmişti. Biz de bunun üzerine kayıt ve fotoğraf aygıtlarımızı toparlayıp dinleti yerine doğru yollandık. Kendisini görmeye gittiğimizde, topluluk henüz ön çalışmasını bitirmemişti; bekledik. Ardından da lobinin rahat koltuklarına kurulup söyleşimize koyulduk:

S — "Uzunçalarınız Dünya'nın kaç ülkesinde basıldı ya da basılıyor?"

Y — "Ben şimdiye kadar dört değişik plak şirketiyle çalıştım. Her şirketin değişik politikası var ticari yönden, kimisi yalnız Skandinav; İsveç plak şirketi hükümete bağlı; öbürü meşhur İngiliz 'Sonnet' iki plağını tüm Avrupa ve Amerika'da çıkarttı. Üçüncüsü 'Metronom', ondan, iki sene önce 1 plak çıkarttı; Atlantik'ten Erteğin'ler bunu beğendiler. ABD ve Kanada'da bastırdılar, şimdi Dünya'nın her yerinde satıyor; 4. bir Alman şirketi, sahibi aynı zamanda emprezaryomuz, turne işlerimizi ayarlıyor. Onunla ikinci plağımızı yapıyoruz, özellikle turlarda, salon kapılarında satılıyor, en çok satışı da bu şirket yapıyor..."

S — "(Zikir) adlı uzunçalar zamanlarında müziğinizde bir bireşime yaklaştığınızı algıladınız mı?"

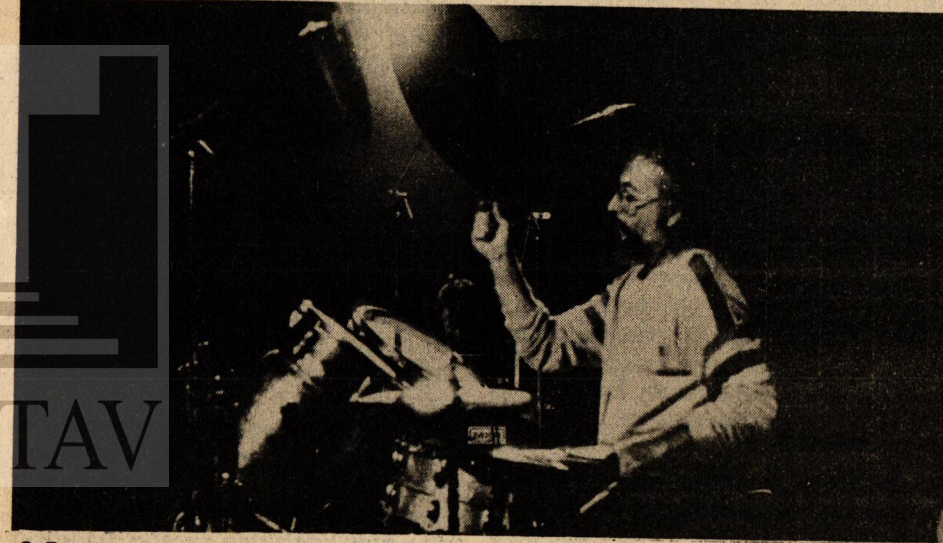
Y — "Şimdi, onlar hep bir denemeydi, zaten hep deniyoruz, arayış içerisindeyiz, şu şöyle, şu böyle olsun demiyoruz, ahenk ve melodilerden bir tarz çıkıyor; Aka'yla (Gündüz Kutbay) yaptığımız plağa geline; O'nun aleti neydi, yumuşak bir enstrüman... parçaları bunu gözönüne alarak seçtik..."

S — "Kuzey Caz (North Jazz) akımının gelişimi hakkındaki yorumlarınız?"

Y — "Kuzey Cazı denince akla Skandinav ülkeleri ve Polonya falan geliyor. (Avrupa'da) cazın en ileri olduğu ülkeler bunlar. Çünkü hükümet yardım ediyor, sosyal güvenceler var, müzisyenler idealist olabiliyorlar, istediklerini üretebiliyorlar, ideallerini bozmasınlar diye büyük miktarlarda ekonomik yardım alıyorlar. Bunu her sene biz de alıyoruz. Bu yıl 150 bin Kron (4,5 milyon) alacağız."

S — "Topluluk olarak mı?"

Y — "Evet. Ayrıca da hükümet aktif olanlara iki senede bir ayrı bir yardım veriyor. 10 sene 35 bin Kron arası, bunu isteyen gibi harcayorsun. Böyle olunca tabii, orkestralar çalışıp, kişiler de sanatında ve aletinde ilerleyebiliyor. İkinci zaman zaman bir çok Amerikalı geliyor Skandinav'a ya; Stan Getz gibi, Tad Johns, Dexter Gordon, Elvis Johns, Duke Ellington Big-band gibi. Çoğunun Skandinav ülkelerinde aileleri, çocukları var. Onlar müzik okullarında hocalık da yapıyorlar, böylece cazın ilerlemesi için ortam da gelişiyor. Üçüncüsü, okullarda gayet sistemli müzik programları var. Ana mekteplerinde bile müzik dersi var, folklorundan tut, hafif popumsu akustik parçalara kadar. Tüm dünya ülkelerinin sesi."

O. Temiz davuluyla yerel motiflerimizden birini izlerken...

S — "Hiç gereksiniminiz yokken ülkeye gelip dinletilerinizi sergilemeniz belirli bir sanatçı sorumluluğunu gerektiriyor; bu olguyu biraz açar mısınız?"

Y — "Gelip çalmak istiyorum tabii, burası memleketim, her şeyi buradan öğrendim, buranın müziğini çalışıyorum, ailem burada. Ama her seferinde zorluklarla karşılaşıyoruz maddi, manevi. Gazetelerin sanat köşelerinde yeterince yer alamıyoruz. Her şey feci pahalı. Kazancımız yalnızca konser vermek oluyor."

S — "Çaldığınız çalgılar açısından ritm sorununu çözülmemiş birisi olarak müziğinizin armoni ve melodilerini Anadolu temalarıyla tamamlamayı sürdüreceksiniz?"

Y — "Tabii, zaten öyle başladım, sürdürüyorum. Bu tip şeyler çok ilgi görüyor. Avrupa'da biraz başarı elde edebilmişsem bunun nedeni Türk müziği çalmamdır. Biz diğer topluluklar — rock, pop, caz — gibi taklit müziği yapmıyoruz. Hit, Türk, Afrika kültürlerini birleştirip ilk sunan bizdik. Büyük ilgi gördü. Zaten en iyi davulu da Türk müziği yaptığımız zaman çalışıyorum."

"Avrupa'da biraz başarı elde edebilmişsem bunun nedeni Türk müziği çalmamdır. Biz diğer topluluklar — rock, pop, caz — gibi taklit müziği yapmıyoruz. Hint, Türk, Afrika kültürlerini birleştirip ilk sunan bizdik. Büyük ilgi gördü. Zaten en iyi davulu da Türk müziği yaptığımız zaman çalışıyorum."

Y — "Aslında vaktim yok. Türkiye'ye ancak konser ya da tatil için geliyorum, fakat her an araştırıyorum ben. Kasetlerden, plaklardan, radyodan bir şey duyduğumda hemen kaydediyorum. Ama Anadolu'ya gelip karşı karşıya parça toplayacak zamanımız yok. Zaten repertuarımız çok dolu."

S — "Yeni İsveçli müzikçilerinizle nasıl buluştunuz?"

Y — "Bugün piyano çalacak olan Harold Svenson'u on yıldan beri tanıyorum. Çok yeteneklidir, değişik gruplarda birlikte çaldık; Oriental Wind'i girişini ise bir yıldıdır. Şimdi burada olmayan saksofoncu Lennart Aberg'i ise 68'den beri tanırım. Zaten biz İsveç'teki iyi caz müzikçileri diyeyim, birbirimizi yıllardır tanırız. Ben İsveç'e 66 senesinde girdim. O yıldan beri tüm caz ailesi diyelim, hepsi arkadaşım. İsveç'te şöyle enteresan bir şey

rald Svensson; gitarla Nebil Emek ve bas gitarda Kamil Erdem'den kuruluverdi, komplekslerden uzak, uyum içinde ve çabucak...

İlk gece, topluluk biraz çekingen ve seyirciye karşı ikircik içerisindeydi. Tabii ki yanlış yapılmadı, ama sanki bizi ve onları çevreleyen havada bir şeyler eksikti. (Bir gün sonra müzikçilerle yaptığımız kısa söyleşilerde hepsi evveli günün bir 'prova' havası taşıdığına neredeyse ağız birliği ettiler.)

Dinleti H. Svensson'un çalgısına ilk dokunuşlarıyla başlarken, kayıt ve fotoğraf aygıtlarımız da yoğun bir çalışmaya içerisine girdiler. Ardi ardına çalışan 'Mixing' (Sergio Mendez), 'Fidayda', Köçekçe, 'Peace and Love' (Farrov Sanders) ve O. Temiz'in her seferinde değişik yüksekliklerden uçan vurmalılarla başlayan 'Sarı Kız' adlı parçalar müziğe, seyirciye ve kendilerine olan sorumlukların bilincinde ve yine de özgürce yorumlandı. Doğaçlama ve sololar dur durak bilmeden çiçekler gibi açıp seyirciyi rahatlattı ve coşturdu...

İkinci bölüm yine O. Temiz'in 'Brimbau'su ile açıldı. Bir takım efekt pedallarıyla bir oraya bir buraya çekilen tınılar ve seyircinin müzik bilincinin arkasından —beyeniyle andığımız— Harald'un synthesizer'i bize 'Dere Geliyor Dere'yi şöyle bir geçirdi. Derken uzun yorumlu bir 'Karaağaç Zeybeği' ve Karadeniz yöresinden 'Batum' adlı parçalar dinletildi bize... O akşamın dinletisi 'bis'ten sonra çalınan bir 'Afrika Folk' örneğiyle sona erdi.

Cumartesi gecesinin 'havası' daha bir başkaydı; izleyicilerin sayısı artmıştı. Etraftaki 'memnuniyet', sevecenlik ve rahatlık frekansları neredeyse elle tutulabilir yoğunlukta; kolay değil, hele bir düşününize, hafta sonundayız ve ülkemizde pek rastlanamayan nitelikte bir dinleti izleyeceğiz... Bir önceki gecenin ödüllendirici olmayan izleyicisi yerine bu kez solo ve doğaçlama bitimlerinde müzikçileri alkışlarıyla tamamlayabilen yanıt verebilen bir kitle...

Bunu anlamakta hiç de güçlük çekmeyen müzikçilerimiz de coştukça coşup, yinelenelere kaçmayı düşünmeden yorumlarını kendileri ve bizim 'lehimize' uzattılar. O gecenin beklenmedik bir yeniliği de klarnetçi Saffet Gündoğar'ın topluluğa katılmış olmasıydı. "Eski tüfek" Gündoğar 'taksimleri', 'müzik esprileri' ve ta içerilerden doğaçlamalarıyla dinletiyi değişik bir renk katarak önceki gecenin düzeninde yer alamayan 'Kaleden Kaley Şahin Uçurdum' türküsünün çalınmasına da yol açmış oldu.

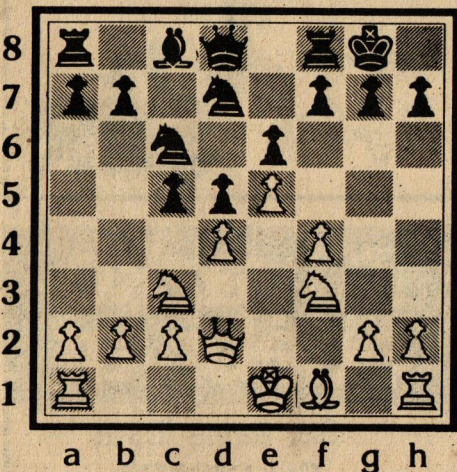
Çalan güzel, dinleyen güzel olduktan; sonuçta herkes mutulandıktan kelli bir dinletiden daha ne beklersiniz ki? Doğun bir gece felki? Nitekim öyle de oldu, izleyici salondan coşkulu ve mutlu ayrıldı; doğduğundan bu yana kulağından eksik olmayan 'nağmeler' kendisine incelenmiş ve güçleştirilmiş bir biçimde geri verilmiş. Ne güzel... Peki ya çalanlar? Onlar da görevlerini yapmış-

SATRANÇ

Fransız savunması

1 - e4 e6 hamleleriyle belirlenen bu açılış 1497'lere dayanır. 1842'de detaylı analizleri Sovyet usta Joenisch tarafından yapılmıştır. Siyahın ana fikri 2...d5 sürerek beyazın merkezini tehdit etmektir. Beyazın 3 ana devam yolu mevcuttur:

1) 3-Ac3 Bugün en mantıklı plan olarak kabul edilir.

2) 3-A-d 2, c54-e:d V:d5 5-A-f3 c:d 6-Fc4 V-d6 hamlesi sonucu karışık bir pozisyon doğurur.

3) c:d e:d eşitliğe yol açar. Biz beyazın birinci planının uygulamasını göreceğiz.

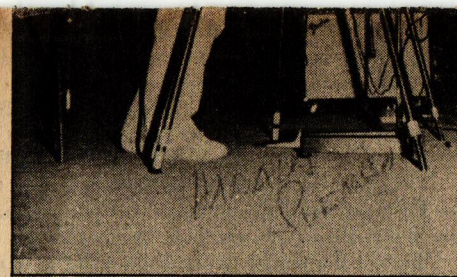
1-e4 e6
2-d4 d5
3-A-c3 A-f6
4-F-g5 F-e7
5-e5 ŞA-d7
6-F:e7 V:e7
7-V-d2 00 (7... C5?! çünkü 8-A-b5 var)
8-f4 (Şimdi Ab5 a-6 ile cezalandırılır. Eğer beyaz c7'deki piyonu alırsa 9... K-a 710-c4 d:c 11-d5 V-c5! den sonra çok kötü bir pozisyona düşer).

8... c5 (Beyazın merkezine saldırır).
9-A-f3 A-c6
Siyahın şansları oyun ortasındadır. Beyazın en iyi oyunu merkezi kontrol etmeye devam etmektir.

K. Iwanow

lerinin çocuklarına kendi ülkelerinin ve diğer ülkelerin müzikleri çalınıyor. Ayrıca şunu diyeyim ki İsveç'te 200 tane bigband (büyük orkestra) var. Bunların 30 tanesi profesyonel, gerisi amatör (polis, itfaiye, emekliler vs.). Bunlar caz çalıyor, pop çalıyorlar ve boş saatlerinde çalışmalarına karşın "tabanca" gibi orkestralar. Bunların iyi olanları da hükümetten yardım alıyorlar."

S — "Bu 'iyi olma' seçimini kim yapıyor?"
Y — "Yönetimden ayrı bir kültür bürosu var, politikası gayet kuvvetli, hükümet bunlara hürmet etmiş, ekonomik yönden ne derlerse yerine getirmeye çalışıyor. Komitede tecrübeli müzisyenler var, onlar tüm sorunları biliyorlar..."

Müziğimizi hakıyla evrenselleştiren tuşçu H. Swensson.

var: İyi caz orkestraları birbirlerinin repertuarlarını bilirler. Günün birinde bir eleman diğer bir orkestraya giderse çalışmasına gerek kalmadan yeni parçaları çalabilir. O bakımdan, renk olsun diye biz de aramızda sürekli eleman değişiriz."

Söleşimizi burada tamamlayıp teşekkürümü zü ettikten sonra Okay Temiz'den dinletisini sizin için kayda geçip yorumlamak amacıyla izin aldık.

Cazın kolaylıklarından birisi de, oluşturulan topluluklar nerede bir araya getirilmişse oranın havasına uyum gösterebiliyor olmasıdır. Örneğin bu dinletilik 'Oriental Wind' davul ve vurmahılarda O. Temiz; elektrikli piyano ve synthesizer'de Ha-

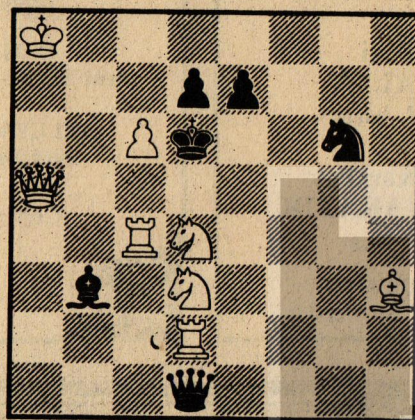
gın vermiş bir gevşemeye müsai kütelerine mi çekildiler sandınız? Eğer böyle düşündünüz ise yanlışlığınızı belirtip, onların müzik büyücüsü giysilerinden soyunup, bezirgan olamayan müzikçilerin değişmez yazgısı; dinleti sonrası çalgı ve donatı hamallığına giriştiklerinin hemen altını çiziverelim... Hem de o denli bir yorgunluğun üstüne! O işkence de bittikten sonra erken ayrılanları yolcu edip Okay Temiz ve Harald Svensson'u ülkemizdeki konakladıkları köşeye (tüm ağırlıklarla birlikte) bırakıp, en kısa zaman içerisinde buldukları yeni eğilimleri bize dinletmek amacıyla geri dönmelerini dileyip yorgun ama mutlu ve rahat, evlerimize çekildik...

VASFİ GÜÇER

ÇETREFİLLİ BULMACA

TURGUT ONGUN

Problem

İki hamlede mat. W. Iesser - 1962

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.
2. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler cümle sonlarını gösterir.)
3. Bulmacadaki kareler harflerle dolduğunda, kimi kelimeler belirmeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlarından çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)
4. Bulmaca tamamlandığında, karelerde bir şairimizin şiirinden bir alıntı bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu şairin adıyla, alıntı yapılan kitabının adını göreceksiniz.

Tanımlar:

- A) Freud'un öğretisinde altben anlamına gelir.
B) İri ve güzel, çoğu pembe renkte olan çiçek (çoğul)
C) 18. Yüzyılda yaşamış ünlü Avusturyalı besteci.
D) Ağına konulmuş bir çeviri ödülü de bulunan, Rusça'dan yaptığı çevirilerle tanınmış bir çevirmenimizin soyadı.
E) Soyadı Karaca olan bir kadın tiyatro oyuncumuzun adı.
F) Kemal Özer'in bir şiir kitabı.
G) Masallarda geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş.

- H) İlhan Tarus'un bir öykü kitabının ilk kelimesi.
I) Ters, kalın tüy
J) Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı
K) Ters bir şeyi kuvvetle sürterek temizle, anlamına bir emir kipi.
L) M.E. Yurdakul'un bir şiir kitabının ilk kelimesi ya da bir ünlem.
M) Televizyonun kısa yazılışı.
N) Bilim.
O) Bir film yönetmenimizin adı.
P) Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli bir çeşit binek arabası.
H) İnzimat dönemi tiyatro yazarlarından Ali Bey'in, Molière'den uyarladığı bir oyunun ilk kelimesi.
S) Necati Cumalı'nın bir oyunu.

1	A	2	F	3	B	4	B	5	B		6	G	7	A	8	B	9	B	10	D	11	C	12	D	13	F	14	C	15	H	16	C	
17	F	18	F	19	B	20	H	21	G	22	B	23	E	24	I	25	B	26	B	27	F	28	H	29	G	30	F	31	C	32	C		
33	C	34	N	35	E	36	I	37	G	38	O	39	D	40	F	41	L	42	O	43	P	44	D	45	P	46	F	47	S	48	G	49	F
50	B	51	J	52	G	53	N	54	S	55	N	56	P	57	E	58	O		59	K	60	L	61	P	62	G	63	G	64	G	65	N	
66	O	67	B	68	R	69	G	70	G	71	P	72	M	73	O	74	R	75	S	76	S	77	R	78	E	79	R	80	H	81	K	82	J
83	R	84	S	85	S	86	I	87	M	88	S	89	S																				

7 1
50 5 8 26 67 3 4 22 9 25 19
14 31 16 33 32 11
10 44 12 39
23 57 35 78
27 13 2 17 18 49 30 40 46
63 29 37 52 62 70 64 48 21 6 69
15 80 20 28
24 36 86
51 82
59 81
60 41
87 72
53 34 55 65
66 38 58 73 42
56 71 61 43 45
74 68 77 83 79
75 85 47 76 89 54 88 84

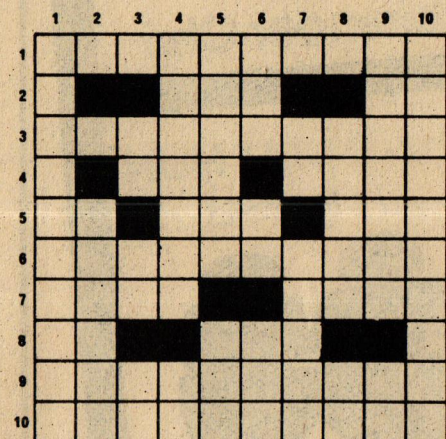
(Çözümler 10. sayıta)

CAPRAZ BULMACA

SERDA ÖZTÜRK

SOLDAN SAĞA:

1. Türk-İran savaşlarında büyük yararlıklar gösteren ve İranlılar tarafından ancak hile ile öldürülen, en eski Türk destan kahramanının adı ve soyadı. 2. Hayvan ve bitki üremesinde yeni birey ya da yeni bireylerin topu. (Tersi) İstek uyandırmak için kullanılır. 3. Bir ülkenin bütün varlığının orduya dayanmasını gerekli gören ve 19. yüzyılda belirlemeye başlayan, siyasi bir anlayış çeşidi. 4. Başlangıçta yer alan — (Tersi) Kardeş karılarından her birinin ötekine göre adı. 5. (Tersi) 1978 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü Sancı Sancı adlı kitabı ile alan yazarımızın adı ve soyadının baş harfleri. — Atı kontrol altında tutabilmek için, ağızına takılan demir araç. (Tersi) Bir işi kendi isteğiyle yapan. 6. Karşılıklı olmuş ya da olacak bir olayı, bir olguyu alıp verme işi. 7. Yardım isteğini anlatır. —Shakespeare'in bir yapıtının adının ikinci sözcüğü. (Kral...). 8. Yerde, zamanda ya da söz zincirinde biraz uzakça olanı gösterir. — Bir cins güvercin. 9. Ölülerin ruhlarıyla haberleşmenin mümkün olduğuna inanılan görüşe ve bu maksatla yapılan

denemelere verilen ad. 10. Balkanların kuzeyinde bir devlet.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1. Eserlerinden bir kaç Piyale, Göl Saatleri, Bize Göre, Frankfurt Seyahatnamesi adla-

rını taşıyan ve Türk şiirinde sembolizmin en güçlü temsilcisi olan yazarımızın adı ve soyadı. 2. (Tersi) Bir bayan adı; gökyüzü anlamında. 3. (Tersi) Yurt. — Baryum cisminin simgesi. — Kırkinci Oda, Ucundaki Işık, Üç Yirmidört Saat, adlı eserleri yazan romancımızın adı ve soyadının ilk harfleri. 4. Gerçek öznesi söylenmeyen nesne özne yerine geçmiş olan eylem. — (Tersi) Yüz metre kare tutarında yüzey. 5. (Tersi) Üniversite Başkanı. — Bir tarikat ya da sanatın ilk kurucusu. 6. (Tersi) Bir şeyin yere bakan yanı. — (Tersi) Muzaffer İzgü'nün 1982'de yazdığı mişah kitabının adının ilk harfleri. — Gelecek (zaman), ilerisi. 7. (Tersi) İridyum cisminin simgesi. — (Tersi) Elin iç yüzüyle vurulan tokat. 8. (Tersi) Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeye olan. — (Tersi) Necati Cumalı'nın, ikinci baskısıyla Zeliş adını alan kitabının ilk adının baş harfleri. 9. Motora fazla benzin gitmesini sağlamak için gaz pedalına kuvvetle basma. — Olumsuzluk eki. 10. Alacakaranlıktaki Ülke adlı kitabı ile 1981 Necatigil Şiir Ödülü'nü alan şairimizin adı ve soyadı. (İki sözcük).

HAFTANIN
KİTAPLARI

KARACAOĞLAN

Yaşamı, sanatı, şiirleri
Hüseyin Seçmen, Deniz Kitap-
Yayın-Dağıtım, İst. 1983, 288
sayfa 350 Lira.

Ünlü halk ozanı Karacaoğlanı tanıtan, Onun sanatını ve sanat anlayışını çözümleyen yapıt on bölümden oluşuyor. I-VI bölümlerde ozanın yaşamı, kişiliği, yaşadığı çevre ve genel değerlendirme yer alıyor. VII. bölümde de Karacaoğlan'dan seçmeler yer alıyor. Ayrıca kitabın sonuna şiirlerin dizini, sözlük, kaynağa eklenmiş. İnceleme-çalıştırmaları bağlamında hazırlanan yapıt bir el kitabı niteliğinde.

NEREYE UÇAR GÖKYÜZÜ
Refik Durbaş YAZKO
Yay., İstanbul 1983, 60 Sayfa,
80 lira.

Yapıt, şairin yedinci şiir kitabı. Kitap iki ana başlıkta okura sunuluyor: "Mührü Yok Mülkiyeti Aşınmış Dağlar", "Değişen Nedir Güvercinleri". "Mümkünü Yok Aşınmış Anılar" adlı şiirine şöyle başlıyor Durbaş: "Kuşları sev diyor bir ses rüzgârın ale-vinde kavrulmuş/gecesi umut nakışlı perçemi mavî yıldız-ları sev/Sevdadan el almış hüznüyle al yeşil ay-dınlığı/alınterine kanat vuran ay sarısı turnaları sev."

KÖTÜ BİR YARATIK
Zeynep Karabey, YAZKO
Yay., İstanbul 1983, 100 sayfa,
130 lira.

Kitap, yazarın ilk öykü kitabı. On dört öykünün yer aldığı yapıtta öyküler şu sırayla yer alıyor: "Kaval", "Bir İftar Öyküsü", "Pembe Eteklik", "Yeşil Erik", "Lütfen Bir Ceza", "Sessizlik", "Kötü Bir Yaratık", "Bir Sepet Çiçek", "Korku", "Akli Kararı Masal", "Kadın ve Koc", "Bir Ayaz ki", "Yatak", "Ses."

YÜREĞİN BURKULDUĞU ZAMAN
Eray Canberk, YAZKO Yay.,
İstanbul 1983, 60 sayfa, 80 lira.

Kitap şairin 1969-1982 yılları arasındaki şiirlerinden oluşuyor. Şairin ikinci kitabı olan yapıtta şiirler iki ana bölüme toplanmış: "Yüreğin Burkulduğu Zaman" (16 şiir) ve "Cocuğa" (5 şiir).

ADNAN ÖZYALÇINER

Kitaptan korkulduğu dönemler vardır. Ortaçağlar İngilteresi'nde kitap, yakılması için cellata verildi. Çağımızda, Nazilerce, alanlarda topluca yakıldı. Çevresinde savaş dansları yapılarak yokedilmek istendi.

Kitabı yoketmekle, yakmakla düşüncenin ortadan kaldırılamayacağı bugün artık biliniyor. Yakmanın, yoketmenin bir işe yaramayacağı kesin. Bunlara eskimiş, kıyıcı uygulamalar diye bakılıyor. Günümüzde kitaba sansür koymak, yasaklama getirmek gibi yasalara bağlı yaptırımlar bile tartışılıyor. İnsanın düşünmesine engel olunamayacağına göre kitabı yasaklamanın ya da sansür etmenin yarar yerine zarar getireceği kanısı pekişiyor. Yasak olana karşı insanın öteden beri duyduğu aşırı ilgi, bu kanıyı doğrular sanırım. Yasaya olan bu ilgi artışını ortadan kaldırmamanın tek bir yolu vardır: Düşünceye düşünceyle karşılık vermek. O zaman ne yasak, ne sansüre gerek var. Doğru, yanlıştın her zaman düşmanı olmuştur. Burada da olacaktır. Kötülüğü yaşatmayacaktır. Gerçeğin ve doğrunun yönlendirdiği bir dünyaya sevgi ve mutluluk egemendir.

Böyle mutlu bir ortama ulaşmamızın yolu, kitaba ve düşünceye saygıdan geçer.

Dün horladığımız kitabı bugün başta etmeliyiz. Sevgiyle, saygıyla yaklaşmalıyız ona.

KİTAPSIZLIĞIN
UTANCINI KIRMALI

Aydınımız bunu yapıyor. Bu sevgi ve saygıyı halka götürmenin yollarını aramak gerekir. Kitapsızlığın utancını kırmalı, kitap korkusunu ortadan kaldırmalıyız. Halktaki bu eziklik ve korkunun kökleri, eskilere uzandığı gibi günümüzden de kaynaklanmaktadır. Okuma yazma oranının düşüklüğü, günün koşullarının doğurduğu kitap toplatmaları, yasaklamalar halkı kitaba karşı ürkek davranmaya itmiştir. Çünkü yasaklanmış bir kitap, satıştaki yüzlerce serbest kitabı da etkiliyor. Okuru, kitapçı cemeânlarından uzakta tutuyor. Özellikle Anadolunun küçük kent ve kasabalarında bu durum daha da belirgin.

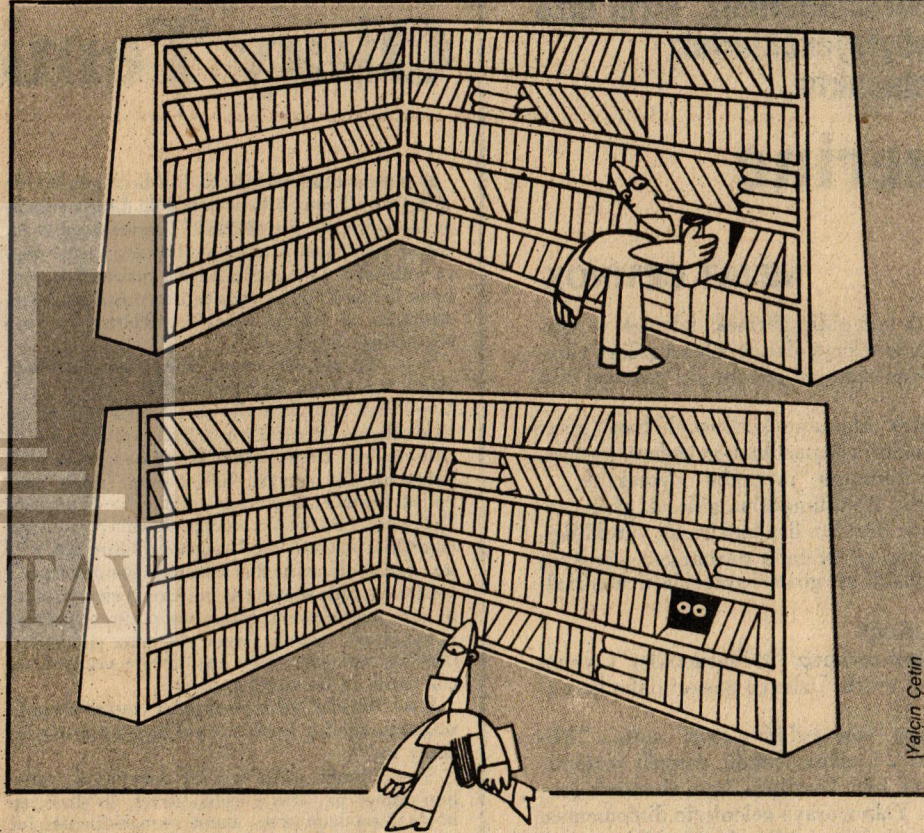
revdir. Hatta bir zorunluluktur. Özellikle kitabın saygınlığı, yararı, kitaptan korkulmaması gerektiği anlatılmalı.

GÖRSEL BİR
DÜZENLEME

Bunu, çağımıza uygun bir biçimde, görsel bir düzenlemeyle yapmalıdır. Bunu sağlamak için bir süredir büyük kentlerimizin lüks otelleriyle çeşitli lokallerinde açılıp büyük bir ilgiyle karşılanan kitap fuarları Anadolu kentlerine taşınmalı. Kitap dağıtımının yurdun her köşesine ulaşabilecek biçimde örgütlenmesinin yanısıra yayımcı-yazar-kitapçı işbirliği sağlanarak Anadolu kentlerinde de imza günleri düzenlenmeli.

Bunların yapılması, kitapla okurun kaynaşmasını, yazarla okurun yakınlaşmasını sağlayacaktır. İmza günlerinde, okurla yazar arasında somut bir bağ kurulacak, sağlam bir köprü oluşacaktır. Kitabın fuarlarda bir mal olarak açık açık sergilenmesi, rengi, kokusu ve ağırlığı ile maddi varlığını ortaya koyacaktır. Bu da kitabı tek tek kişilerin meraklıların ya da sınırlı kesimlerin malı olmaktan çıkarıp herkesin malı yapacaktır. Amaçlanan da budur. Çünkü kitaplar, hepimiz için yazılmıştır.

İmza günlerinde okurla yazar arasında somut bir bağ kurulacak, sağlam bir köprü oluşacaktır. Kitabın fuarlarda bir mal olarak açık açık sergilenmesi, rengi, kokusu ve ağırlığı ile maddi varlığını ortaya koyacaktır.

Türk öykücülüğünün ilk yılları

HİKMET ALTINKAYNAK

Türk öykü sanatının geçmişini, Türk edebiyatında ilk yazılı örneklerin ortaya çıktığı VIII. yüzyıla dayandırma olanağı yok. Dahası XIII. yüzyıla birlikte Türkiye Edebiyatı olarak da nitelenebilecek kesimde de böyle bir türe rastlanmıyor. Öykü türünün ortaya çıkışı XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşir. "Tanzimat Olayı"yla (1839) açılan Batı penceresi birçok yazı çeşidi yanında "hikaye"nin de ülkemize gelmesine neden olur (1870).

Namık Kemal gelen bu yazı çeşitlerinin hepsinde de yapıtlar vermiş bir sanatçıdır. Celâl (1884) adlı yapıtının önsözünde "Roman kısmını yeni çıkmış saydığımız şaşılmasın. Eski eserler arasında İbretnüma gibi, Muhayyelât gibi, Aslı ile Kerem gibi birtakım hikâyeler vardı..." der. Çünkü biraz ileride Namık Kemal, bütün bunları "kocakarı masalı" çeşidinden sayar.

Bu evrede, "kocakarı masalları"na tepki olarak, öykü bir tez öykü bildirisi olan öykü niteliğini taşır. Amaç sanatsal bir öykü yazmak değil olanı yazmaktır, yeniliktir, Batılılaşmaktır! Madem ki "İnsanlar hür doğar, hür yaşarlar, o halde hürriyetlerini hiçbir kuvvet ellerinden alamaz onları. Hürriyetlerini kazanmak yolunda ölmeye kadar savaşmak zorundadır. Halk, özgürlük için savaşmalıdır."

luluğu izler. Hüseyin Rahmi XIX. yüzyıl biterken, kendi öykü anlayışını yapıtlarıyla sergileyecek, bu alanda etkili olacaktır.

XX. yüzyıl başlarıyla Türk öykücülüğünde bir dönemeç de başlar. Ömer Seyfettin, bu dönemin olduğu kadar Batılı ölçülere uyan bir öykücümüz olarak çıkar okur karşısına. Maupassant'ın sanat anlayışında odaklanan giriş-gelişme/düğüm-çözüm/sonuç gibi bölümlenmeleri yapılabilen bir öykünün de kurucusu olur. Bu anlayışı öyküye getirdiği "tez"le birlikte ele alıp, tez öykünün de kurucusu sayılır.

Cumhuriyet'e kadar süren ve kaynağını Türkçülük akımından II. Meşrutiyet'ten alan Milli Edebiyat Akımı, Yakup Kadri'yi, Halide Edip'i, Reşat Nuri'yi, Refik Halit'i ortaya çıkarır. Bu kadarla da kalmaz, Cumhuriyet dönemi edebiyatına da kaynak olur.

ÜSLUPAN ÇOK KONU

Cumhuriyet döneminde ilk yıllar, üsluptan çok konu ağır basar. Başlıca konu Ulusal Kurtuluş Savaşımızdır. Yine bu dönemde öykü sanatının "yol açıcıları" diye nitelendirilen Fahri Celâlettin, Sadri Ertem, M.Ş.Esandal, Kenan Hulusi, Bekir Sıtkı Kunt, Selâhattin Enis, O.Cemal Kaygılı, Sabahattin Ali, Nahit Sırrı Örik, Reşat Enis etkin öykücülerdir.

"Yol açıcılar"ı "Öncüler" izler. Umran Nazif Yigiter, Sait Faik, Mehmet Şevki, Hâfız, Bekir, Ömer, Kenan, Kemal, Kemal, Tahir...

KISA KISA

ÖYKÜ

KAĞNI-SES
Sabahattin Ali (Bütün Eserleri: 6)
Baskıya hazırlayan: Atilla
Özkırımlı- Cem Yayınevi, İstanbul
1983-198 s. 250 TL.

VİDALAR
Sulhi Dölek-Cem Yayınevi, 116 s.
150 TL. (1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü)
CENGİZ AYTMATOV
(Bütün Eserleri:3) (Erken Gelen
Turnalar-Fujiyama-Deniz Kıyısında
Koşan Alaköpek) Cem Yayınevi,
274 s. 400 TL.

ROMAN

SÜSLÜ HAYATLAR
(2 cilt)- Honoré de Balzac-Kapak
Nur Akarsu- Anıt Yayıncılık-1983,
244 s.300 TL.

TALİH KUŞU
Desmond Dagley-Türkçesi: Ayten
Oray- E Yayınları- 1983-312 s. 350
TL.

İHANET ÇEMBERİ
Steve Shagan-Türkçesi: Melek
Kaya- Cep Kitapları, 1983, 327 s.
350 TL.
EROİN ÖRGÜTÜ
Evelyn Anthony-Türkçesi: Belkıs
Çorakçı-Cep Kitapları- 1983, 263
s.300 TL.

GÜNLÜK

EL YAZILARINA VURUYOR
GÜNEŞ
İlhan Berk-Günlük 83-Kapak: Ne-
zih Danyal-Tan Yayınları, 1983,
180 s.250 TL.

BEYAZ
(Kitap 3-Yayıma hazırlayanlar: Tur-
gay Özen- Serdan Işın-Ahmet Soysal
Hakkı Mısırhoğlu), 105 s.200 TL.

yazko

YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE

İsmail Uyaroğlu
HAYATI KARŞILAYAN ŞİİRLER
şiir/80 Lira (3. basım)

Refik Durbaş
NEREYE UÇAR GÖKYÜZÜ
şiir/80 Lira

İSTANBUL HÜKÜMETLERİ ve

MİLLİ MÜCADELE

Sina Akşin, —Cem Yayınevi—
(2. baskı) 1983, 629 s. 800TL.

Doç. Dr. Sina Akşin İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele adlı yapıtında; 1918—1919 yıllarında İstanbul Hükümetlerinin yaşadığı siyasal olaylar ve olaylara gösterilen tepkiler belgesel örnekleriyle işleniyor.

Herkes, birbirinden korkuyor, dedikodudan çekiniyor. Kimi kez, kitapçılar bile, belki bunlar da yasaktır diyerek yayınevince gönderilen kitapları iade edebiliyor.

Elbette bütün bunlar, gerçek okuru fazla etkilemez.

Ama halkı kitaba ısındırmak, cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana okuma yazma konusunda girilen çabaların boşa gitmemesini sağlamak da bir gö-

revce kadar savaşmak gerekirdi. Bu yüzden aydınların görevi onları uyarmaktır. Tanzimat yazarları işte bu amaç çerçevesinde yazarlar. Gerçekçiliğin Batı'daki gibi ele alınışları olasıdır, ama onlar düzeyinde yapıt vermek kolay değildir. İlk yapıtların acemiliği, eksikliği gibi, Batılı türe hakkını veren ve kalıcı olan Tanzimat öyküsü de vardır.

CEVİRİLER DÖNEMİ

Tanzimat önce çeviriler ve bunlara nazire yapıtlar dönemidir. İşte Türk öykücülüğünün başlama noktası olarak Nabizade Nâzım'ın Karabibik'i ele alınması bundandır.

Böylece Tanzimat öykücülüğünün Nabizade Nâzım, Samipaşazade Sezai, Ahmet Mithat, Emin Nihat gibi yazarlarla kendi çapında belli bir düzey tuttuğunu söylemek mümkündür.

Bunları geliştiren Servet-i Fünunculardan Halit Ziya, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet Müftüoğlu olmuştur. Ardından Fecri-i Ati top-

lamet Sevinç, Hakkı Arı, Oktay Akbal, Faik Baysal, Orhan Hançerlioğlu, Samed Ağaoglu, İlhan Tarus, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Ahmet Hamdi Tanpınar, Aziz Nesin, Haldun Taner, Tarık Buğra, Necati Cumalı, Tarık Dursun K....

Özellikle bu öncüler dönemi 1930-1950 yıllarını kapsarken, gerek işlenen konularda, gerekse dünya görüşüyle sağlıklı bir öykünün ustaları olma onurunu da taşırlar.

1950'li yıllarda bütün sanatlar gibi, öykücülük de bir sarsıntı geçirir. Daha doğrusu tek amaçlı tez öykü anlayışında sapmalar dönemidir, ya da yelpazenin alabildiğine açıldığı yıllardır. Bu 1960'lı yıllarda yeniden rayına oturacak, eski tez gündeme gelecektir.

Son 20 yıl öyküde en büyük gelişmenin, en büyük birikimin yılları olarak değerlendirmede abartma var mı? Elbette bu büyük bir inceleme konusu olabilir...

Eray Canberk
YÜREĞİN BURKULDUĞU ZAMAN
şiiir/80 Lira

Abdülkadir Bulut
GÖZYAŞLARI DA ÇİÇEK AÇAR
şiiir/80 Lira

A. Kadir
bugünün diliyle HAYYAM
şiiir/120 Lira

BÜTÜN KİTAPÇILARDA
YAZKO; P.K. 442-Sirkeci/İst.

İLANLAR

VARLIK/ ÖDÜL ALAN KİTAPLAR

Pio Baroğa
BİLGİ AĞACI

Yazar: Nâbi Nâzır
1983 Çeviri Roman Ödülü

Erendüz Atasü
KADINLAR DA VARDIR

Akademi Kitabevi
1982 Öykü birincilik ödülü

Hüseyin Akyüz
BEYAZ GÜVERCİN

Akademi Kitabevi
1982 öykü birincilik ödülü

Ahmet Çakır
DOSTUN ÖLÜMÜ

Akademi Kitabevi
1982 öykü başarı ödülü

Varlık Yayınları A.Ş. Cağaloğlu Yokuşu 40/2 İstanbul

Dr. Mahmut Kaya
İslâm Kaynakları Işığında
ARISTOTELES VE FELSEFESİ

450 TL.

Kitapçılardan arayınız

EKİN YAYINLARI
P.K. 1250
Sirkeci - İstanbul

AMERİKA'DAN
ÖZGÜN BASKILAR
SERGİSİ

2-21 Haziran 1983

URART SANAT GALERİSİ
TELEFON: 480326

SOMUT

İlk 26 sayısı
İki bölümde ciltlendi.

1. inci cilt - 1/12 sayılar
"YENİ YAZARLAR ÖZEL SAYISI"
ile birlikte.

2. nci cilt - 13/26 sayılar
"12 mart hikâyeleri özel sayısı"
ile birlikte.

Her bir cilt 1000.- TL'dir.
P. K. 14 - ÜSKÜDAR adresinden
ödemeli istenir.

yazko YAYIN
DÜNYASINDA
EN ONDE

YENİ KİTAPLAR

Atilla İlhan
GERÇEKÇİLİK SAVAŞI
deneme/300 Lira (2. basım)

Ahmet Telli
SAKLI KALAN
şiiir/80 Lira (2. basım)

Zeynep A. Karabey
KÖTÜ BİR YARATIK
öyküler/130 Lira

BÜTÜN KİTAPÇILARDA
YAZKO; P.K. 442 - Sirkeci - İst.

ERDAL ALOVA
En Son Çıkan Şarkılar

ADNAN ÖZER
Çingiragin Ölümü

OSMAN KONUK
Seni Yalnız Ben Anlarım

SÜLEYMAN YAĞIZ
Yürü Bre Hızır Paşa

CEMAL SÜREYA
Üvercinka

CHINUA ACHEBE
Ruhum Yeniden Doğacak

HİLMİ YAVUZ
Bakış Kuşu

TUĞRUL TANYOL
Elinden Tutun Günü

İki çiçek yayınevi
P.K. 404
Sirkeci-İstanbul

Yayınlar
ŞİİR
Aylık Şiir Seçkisi
HAZİRAN SAYISI
ÇIKTI
Yayınlar
ŞİİR

yazko
edebiyat

32. sayısı çıktı
BU SAYIDA

Şiirleriyle
Rıfat Ilgaz, Sabahattin Kudret Aksal,
Necati Cumalı, Arif Damar,
Ali Yüce, Şükran Kurdakul,
Muazzez Menemencioğlu, Faruk Ergöktaş,
Cengiz Bektas, Ali Püsküllüoğlu,
Metin Demirtaş, Ruşen Hakkı,
Aydın Hatipoğlu, Ahmet Cemal,
Gülseli İnal, İsmail Uyaroğlu, Ahmet Özer
Turgay Fişekçi, Haydar Ergülen,
Hüseyin Haydar

Öyküleriyle
Salim Şengil, Muzaffer Hacıhasanoğlu,
Dinçer Sümer, Şükran Farımaç

Yazılarıyla
Recep Bilginer, Önder Şenyapılı,
Sevinç Özer, E. Çankaya, Işık Kansu,
Turgay Fişekçi, Seyyit Nezir,
Adnan Özyalçın

Kitap Tanıtma Yazılarıyla
Hüseyin Haydar, Atilla Birkiye,
Turgay Kantürk, Zeynep Avcı Karabey,
Sennur Sezer, Benian Kalafatoğlu,
Muzaffer Uyguner, Esen Çamurdan
Halk Edebiyatı Kaynakçası/
Hasan S. Keseroğlu

YAZKO EDEBİYAT: 152 sayfa, 150 lira
ABONE KOŞULLARI: Altı aylık 900, yıllık
1.800 lira
YAZKO: P.K.442 Sirkeci-İstanbul

DÜNYA HİKÂYELERİNDEN SEÇMELER

- J.L.BORGES / Emma Zunz (sayı: 1)
S.LENZ / Gogol'deki Gibi (sayı: 2)
M.KUNDERA / Klementis'in Kalpağı (sayı: 3)
F.KAFKA / Kısa Öyküler (sayı: 4)
C. PAVESE / Kendini Öldürenler (sayı: 5)
G.APOLLINAIRE / Amsterdamlı Tayfa (sayı: 5)
G.G.MARQUEZ / Balthazar'ın Olağandışı İkinci (s:5)
B.BRECHT / Tatlı Kaçık (sayı: 6)
W.WOOLF / Perili Ev (sayı: 7)
J.JOYCE / Dublinliler'den Öyküler (sayı: 7)
A. ÇEHOV / Gelgeç Gönüllü (sayı: 8)
W. HILDESHEIMER / Bir Dünyanın Sonu (Sayı: 8)
M.BULATOVIC/ Augusto Napolitano'nun Ölümü (sayı: 9)
L. PIRANDELLO / Savaş (sayı: 9)
C. ALVARO / Melusina'nın Resmi (sayı:9)
J. SUPERVIELLE / Açık Denizin Çocuğu (sayı:10)
H. MILLER / Madmazel Claude (sayı 10)
F. SCOTT FITZGERALD / Babil'e Geri Dönüş (sayı:10)
R. ARENAS / Kuyu (sayı 11)
A. GERBER / Dünyanın Omuzunda (sayı 11)
A. KLUGE / Bir Ask Deneyimi (sayı 12)
J. RHYS / Uyursan Geçer, Hanım Teyse (sayı 12)
A. ÇEHOV/ Küçük Bir Şaka (sayı 12)

EKSİK SAYILARINIZI TAMAMLAYINIZ

YAZKO ÇEVİRİ: P.K.442 Sirkeci-İstanbul
ABONE KOŞULLARI: Altı aylık 900, yıllık 1800 lira.

Milliyet

YAYINLARI

ayın kitabını sunar!..

"...Güzel ve değerli eserinizi büyük bir kıvançla aldım ve zevkle okudum. Sorunları ustalıkla inceliyor, teşhisi koyuyor ve mantıklı sonucu inandırıcı bir biçimde gözler önüne süreyorsunuz.

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal

"...Şimdiye değin Anadolu uygarlığını anlatan epey kitap yazılmıştı bizde, ama bunlar konuyu bir bütün içinde toplamıyorlardı. İlk kez İskender Ohri, Anadolu'nun tüm uygarlığını özetleyerek verdi. Böylece, okullarda okutulacak, her Türk'e yurdunun geçmişi üstüne bilgi verecek kitap ortaya çıkmış oldu.

Melih Cevdet Anday

"...Kitabınızı bir oturuşta okudum. Türkiye'de düşüncelerini bu kadar açık ve rahatça ortaya koyan bir eserin çıkmış olabileceğine inanmıyorum.

Viyana Üniversitesi İslâm Kürsüsü Başkanı
Prof. Dr. Andreas Tietze

"...Fevkalâde ilgi çekici kitabınızı en büyük ve derin ilgiyle okudum. Anadolu'nun eski uygarlıkları ve Türklerin onlarla ilgisi ve ilişkisi benim için ne kadar ilgi çekici bir tez olduğunu takdir edersiniz. Kitabınızın mühim bir etkisi olacağını sanıyorum.

THE TURCS/Türkler adlı eserin yazarı
David Hotham

Puşkin yeniden yayımlanırken

FERİDUN ŞEHRİ

1. ERZURUM YOLCULUĞU

Aleksander Sergenyeviç Puşkin'in (1799-1837) dünyayı türündeki yapıtları "Bütün Eserleri" adı altında iki cilt olarak dilimize ilk kez topluca bir arada yayımlanmıştı. (1) Atol Behramoğlu tarafından Rusça'dan dilimize kazandırılan bu özgün çevirilerin sonrasını, Puşkin'in tiyatro yapıtlarını, şiirlerini beklerken, bu iki ciltten yapılan bir seçki "Erzurum Yolculuğu" (2) adıyla yeniden yayımlandı: Erzurum Yolculuğu, Goryuhino Köyü Tarihi, Kırçali, Maça Kızı, Mısır Geceleri, Roslaviev, Mektuplarla Roman, Büyük Petro'nun Arabi. On yıl sonra yeniden yayımlanan bu yapıtlar, çevircisi tarafından dil yönünden yeniden gözden geçirilmiş.

19. yüzyıl Rus edebiyatının şiir ve dünyayı türündeki ilk gerçekçi ürünlerini veren ve modern Rus edebiyatının kurucusu sayılan Puşkin, soylu bir aileye mensuptu. Çarlık yönetiminin baskı dönemi altında yazdığı şiirlerle "özgürlük şairi" olarak ünlenen Puşkin, yaşadığı sürgünler, baskı ve sıkıntılarla dolu kısa yaşam serüvenini bir düello-dan aldığı yaralarla sonlarken, ardında bıraktığı ürünleriyle yeni bir yaşamın habercisi olarak Rus ve Dünya edebiyat tarihinin kalıcı bir siması olmuştur.

Şair olarak bilinen Puşkin'in diğer önemli bir yaratıcı yanı sıra dünyayı alanında da ilk gerçekçi ürünleri vermesi ve modern Rus edebiyatının kurulmasına öncülük etmiş olmasıdır. Sanatçılığının olgunluk döneminde verdiği dünyasız eserleriyle de Rus edebiyatına yeni anlatı biçimleri, yeni konular, yeni kahramanlar getirmiştir. Rus edebiyatında ileriye doğru yönelişin ilk adımdır Puşkin. Halka ulaşan bir edebiyatın ilk örnekçisi, Gorki'ye değin uzanan çizginin etkileyici kaynağı. Gorki, "Bir Puşkin bir de Tolstoy, daha yüce, daha değerli hiç bir şey yoktur bizim için." derken, Tolstoy da onun bu güçlüğünü, "... Puşkin'in en güzel eserleri, dünyayı türünde yazılmış olanlarıdır." diyerek dile getirir.

"BÜYÜK PETRO'NUN ARABI"

Puşkin, dünyayı türündeki ilk ürünlerini yazdığı anda öykü ve roman anlatı biçiminin özellikleri Rus edebiyatına henüz yerleşmiş değildi. 1828'de yazdığı "Büyük Petro'nun Arabi" Puşkin'in tamamlanmamış ilk roman denemesi ve Rus edebiyatının da ilk tarihsel romanıdır. Çar'ın vafit oğlu Arap İbrahim, "yenileştirilen devlet için gerekli bilgileri" edinmek üzere yabancı ülkelere gönderilen gençlerden birisidir. Öğrenimini bitirdikten sonra; Paris'teki serüvenli yaşantısından onu koparan olayların etkisiyle Rusya'ya dönüşle başlayan yeni yaşantısında, Çar Büyük Petro'nun çalışmalarında onun en yakınında yer almıştır. Puşkin, bu romanında Rusya'nın Batı'ya açılmasını sağlayan ve yaptığı reformlarla yenileşme hareketini başlatan Çar Büyük Petro I (1672-1725) tipinde tarih-

Halka ulaşan bir edebiyatın ilk örnekçisi, Gorki'ye değin uzanan çizginin etkileyici kaynağı. Gorki, "Bir Puşkin bir de Tolstoy daha yüce, daha değerli hiç bir şey yoktur bizim için" derken, Tolstoy da onun bu güçlüğünü, "...Puşkin'in en güzel eserleri, dünyayı türünde yazılmış olanlarıdır" diyerek dile getirir.

"Goryuhino Köyü Tarihi", Puşkin'in "Byelkin'in Hikayeleri"nin önsözünde değinilen, bu öykülerin yazarı olarak gösterilen Byelkin'in yaşam öyküsünü ve bu öyküleri tümleyen bir öyküdür. O dönemin tarihçi ve yazıncılarına yöneltilmiş 'kara mizah' diyebileceğimiz türden bir öykü. Bunlar yanında, Byelkin tipinin çizilişinin önemini gözardı edemeyiz. Byelkin, yazar olma heveslisiyken yazının her türünü deneyip hiçbirinde dikış tutturamaz. Resmi görevinden ayrılıp sahibi olduğu köyüne dönünce, depresen yazma tutkusuyla köyünün tarihini yazmaya karar kılar. Bu yazma girişiminde yararlandığı kaynaklar ve köyün tarihinin yazılış biçimi öykünün asıl eleştirel kısmını oluşturur.

"Kırçali" (1834), tarihsel yanı ağır basan bir olayın kahramanının yaşamından önemli bir kesit anlatan öyküdür. Kısa ve çarpıcı bir öykü.

ÇAĞIN-KARAKTERİSTİK TIPLERİ

Kitapta bulunan diğer iki öykü "Maça Kızı" (1833) ve "Mısır Geceleri" (1835) için, Puşkin'in dolaylı anlatım biçimindeki en yetkin iki ürünü diyebiliriz. Bu anlatım kurgusuyla, modern bir anlatım özelliği taşıyan "Maça Kızı"nda, yaşanan olayların temelini oluşturacak, altmış yıl öncesine ait bir yaşamdan kesitler verilerek kişiler, değişik açılarla anlatılmaktadır. Yaşlı Kontes Lizavetta, genç mühendis Hermann... Gerçekçi bir biçimde betimlenir herbiri. Diyaloglar yardımıyla kişilerin ruhsal portrelerinin çizilmesi ve onların bu yöntemle tanıtılmasındaki ustalık çarpıcıdır. Puşkin'in çizdiği tipler çağının karakteristik özelliklerini taşıması bakımından önemlidir. Öykünün odak noktasını oluşturan Hermann tipinin bölünmüş bir kişiliğinin en güzel örnekleridir.

Diyaloglar yardımıyla kişilerin ruhsal portrelerinin çizilmesi ve onların bu yöntemle tanıtılmasındaki ustalık çarpıcıdır. Puşkin'in çizdiği tipler çağının karakteristik özelliklerini taşıması bakımından önemlidir.

şilik olarak yansıtılmasındaki yetkinlik, Puşkin'in psikolojik portre çizimindeki ustalığının örneğidir. Öyle ki, kendinden sonraki kuşaklar için tip yaratmada etkileyici bir kaynak olmuştur. Özellikle Dos-

yılında Atol Behramoğlu'nun Rusça'dan yaptığı çevirisiyle dilimize yeniden kazandırılmıştı (4). Dilimize daha önce dört ayrı çevirisi yapılmış olan bu yapıt, A. Behramoğlu'nun çevirisiyle yayımlanan "Puşkin/Bütün Eserleri"nden ayrı basım olarak yeniden yayımlandı (2).

"Yüzbaşının Kızı" Puşkin'in tarihsel edebiyat üzerine yaptığı çalışmaların üçüncü döneminin ürünüdür. Bu çalışmaların ilk döneminin ürünü, "karışık zamanı" (1598-1606) anlatan manzum tragedyası "Boris Godunov"dur. İkinci döneminin ürünü ise, Büyük Petro dönemini (1689-1725) anlatan romanı "Büyük Petro'nun Arabi"dir.

Puşkin bu romanında, Pugaçev İsyanı'nı (1773-1775) odak noktası olarak, bunun çevresinde oluşan bir aşk öyküsünü anlatmaktadır. Puşkin'in tarihsel ve psikolojik temaları bir arada vermeye çalıştığı bir romandır. Kişisel betimlemeler ve güncel yaşayış kesitleri iç savaş ortamı içerisindeki psikolojik ortamı yalın bir anlatımla ustaca verilir. Bu romanyla Puşkin'in toplumsal ve siyasal bir soruna yaklaşımdaki başarısını da görebiliyoruz. O günkü tarihsel dönemin fonunu çizmede, kişilerin karakterlerini (Grinyov, Pugaçev, yzb. Mironov, karısı, kızı Maşa...) savaşın karmaşıklığı ve günlük yaşantılarının sadeliği içinde yalın bir biçimde anlatımı, Puşkin'in dünyayı türündeki yetkinliğinin en güzel örnekleridir.

Puşkin, "Yüzbaşının Kızı"nı önce kendi çıkardığı "Çağdaş" adlı dergide yayımlar, sonra da kitap olarak yayımlandığı dönem ilgilyle karşılanır. Avrupa dillerine çevrilir, geniş yankılar uyandırır. Çağdaş Gogol (1809-1852); "Yüzbaşının Kızı" ile karşılaştırılınca bütün romanlarımız ve büyük hikâyelerimiz yavan kalıyor. Safık, yumuşaklık öyle bir yüksekliğe ulaşıyor ki bu yapıtta, gerçek bile yapmacık ve karikatürize edilmiş gibi görünüyor. Ortaya ilk olarak gerçekten de Rus karakterleri çıkıyor." bu yargısıyla Yüzbaşının Kızı'nın en cananlığı özelliklerini vurgularken, bu romanın Tolstoy'un "Savaş ve Barış"ına değin uzanan klasik Rus edebiyatının nice yazarını yapıtlarının oluşturulmasında etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. Ünlü Rus eleştirmeni Bielski (1811-1848) ise, Puşkin'in ya-

Levent Efe

rattığı tipler için: "... bu, Rus hayatının bir ansiklopedisidir." der.

Romanın sonundaki (Puşkin'in diğer öykü ve romanlarında da gördüğümüz biçimsel bir kurgu olan) "yayımının notu"ndan; Grinyov'un 1773-74 lerde başından geçenleri anı biçiminde yazdığını, yayımının (Puşkin'in) Pugaçev dönemi ile ilgili çalışmasını öğrenen Grinyov'un, bir torununun bu anıları ona ilettiğini ve onların da böylece yayımlandığını öğreniyoruz. Romanın baş kişisi ve anlatıcısı olan Çar ordusunun genç subayı Piyotr Andreyevich Grinyov'un notlarında, gerçekçi bir gözlemle anlatıldığı olaylar ve bunları yaşayanların duyguları, düşünceleri ve eylemleri sergilenir. Rus çarlığının Volga, Ural ve Don boylarında egemenliği altına aldığı Kazakların başkaldırılarını önlemek ve güvenliği sağlamak için bu yörelere kurduğu kalelerden biri olan Belogorsk kalesi, genç Grinyov'un ilk görev yeridir. Savunmasız bu küçük ka-

Anlatım kurgusuyla, modern bir anlatım özelliği taşıyan "Maça Kızı"nda, yaşanan olayların temelini oluşturacak, altmış yıl öncesine ait bir yaşamdan kesitler verilerek kişiler, değişik görüş açılarıyla anlatılmaktadır.

lede başlayan tekdüze yaşayışı; kale komutanı Mironov, karısı, kızı Maşa ve kalenin diğer görevli kişileriyle olan ilişkileri süregiderken gelişen olaylar kalenin bu düzenini ve yaşayışını altüst eder. Kocası III. Piyotr'u öldürüp (1762) yerine, çarlık yönetiminin başına geçen Katerina II'nin soylular ve serfler üstünde geniş haklar tanıması üzerine, toprak köleliğine karşı 17. yüzyıldan beri süregelen isyanlardan bir yenisi daha patlak vermiştir. 1772'deki Yayık Kazaklarının ayaklanması kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu ayaklanma sonrası, Don

Eleştiri tekzip edilemez

SÜLEYMAN YAĞIZ

Yanlış anımsamıyorsam, Atilla Dorsay'dı... Bir yazısında, tıpkısının aynısı değildi belki ama, "Eleştirinin tekzip edilemeyeceği"ni vurguluyordu.

Oldukça yerinde, saygı duyulacak bir yargı. Öyle ya, bir yapıt yaratıcısınınca oluşturulur ve bir yayımcı tarafından da piyasaya sunulur. Eleştirmen de çıkar bununla ilgili olumlu — olumsuz görüşlerini dile getirir. Bir yapıt bütünüyle övmesi ya da yermesi de istenemez. Zaten eleştiri denen şey de bu değildir...

Eleştirmenden sipariş yazı beklenebilir; ya da yermesi de istenemez. Zaten eleştiri denen şey de bu değildir...

Buna yürekten inanan biriyim. O nedenle de Afşar Timur'un "Yürü Bre Hızır Paşa" adlı kitabını hakkında yazdıklarını okuyunca, hiç yanlış yapmam gereken bir konunun sanığı olarak gösterilmeme karşın, tüm içtenliğimle söylüyorum ki, çok sevindim.

Eleştirinin tekzip edilemeyeceğine inananlardan olduğum için de Timur'un yanıtılamayı ilkin hiç düşünmedim. Ama çevremdeki çok kişinin aynı konuya takılması üzerine bir şeyler yazma zorunluluğunu hissettim.

Önce şunu söylemek istiyorum: Demek ki, demek istediğimi söylemesini becerememişim. Yanlışlık bende... İşı sa-tır aralarına bırakmışım. Afşar Timur'un eleştirisi bu bakımdan benim için çok önemli. Timur'un, kitabı hangi koşullarda yayıma hazırladığını bilmediğim, doğrusu benim de pek açıklayıcı olmadığım için haklı olarak öyle bir yargıya varmış.

Timur'un söz konusu yargısı şöyle: "Bir devletin ya da bir ülkenin nüfusu diye halk tanıyı yapmak da tam anlamıyla bir fiyasko." (x)

Elbette fiyasko!.. Ama diğer tanımları da sıralamışım ben ve demin de de-

Kaynak eksikliğinden yakınanlar için

sevi ve siyasal bir karakter çizerken, o dönem Petersburg'unda söylü sınıfın günlük yaşamını, ilişkilerini ve karakterlerini betimlemedeki gerçekçiliğiyle önem kazanır.

Romanı, "... türü yönünden (ister tarihsel veya çağdaş, siyasal veya kişisel) nasıl olursa olsun, daima 'tarihsel devrin' fonunda, onunla kopmaz bir ilişki içinde gelişmek zorundadır" biçiminde yorumlayan Puşkin'in (3), değişik bir biçimde yazdığı bir başka roman denemesi "Mektuplarla Roman" ise, yine döneminin insanını anlatması bakımından önemlidir. Onları, tarihsel dekor içinde, yaşayış biçimlerinin özellikleri, duyuş ve düşünüş biçimlerine varıncaya değin anlatırken, onun düzyazısının en önemli özelliği olan, kişiliğin betimlenmesi yönteminin değişik bir örneğini görürüz. Karşılıklı yazılmış on mektuptan oluşan bu anlatıda kişiler (Liza, Şaşa, Vladimir), bunların birbirleriyle ilişkilerini bu mektuplar aracılığıyla tanırız. Onların dünyalarını, tutkularını ve karakterlerini öğreniriz.

Bu iki roman denemesinden başka, kitapta yer alan öykülerden "Roslavlev" (1831) dönemin tarihsel ve psikolojik temalarını birlikte işlemesi bakımından önemlidir. Napolyon'un 1812 'Rusya Seferi' sırasındaki Rus yüksek sosyetesinin yaşamından kesitler vererek Polina ile de unutulmaz bir tip çizerken, Puşkin'in anlattığı bu kesimi incelelikle eleştirdiğini de görürüz. Puşkin'in, derin bir gözleme dayalı mükemmel bir anlatı örneği olan bu öyküsünde, anlatıcı durumunda olan genç bir bayanın bu savaş döneminde yakından tanıdığı olduğu bir olayı o çevrenin ve kişilerin (Polina, Senikur, M-me de Staël...) bütün özellikleriyle bize aktarır

toyekvski'nin "Suç ve Ceza" sındaki Haskokov tipi gösterilebilir!

"Mısır Geceleri" nde ise, çağının 'resmi yazın' çevrelerine ve baskıcı yönetimine karşı Puşkin'in sanatsal özgürlüğü savunduğunu ve bu konudaki görüşlerinin ustaca anlatımını görmekteyiz. Dönemin yazın anlayışı romantizme karşı, gerçekçilikten yana oluşunu sergileyen bir örnektir.

1829 Osmanlı-Rus savaşına bir gözlemci olarak katılan Puşkin'in bu yolculuk izlenimlerini anlattığı "Erzurum Yolculuğu" (1835) anlatışında, yazar kişiliğinin yansızlığını, bir öykü anlatıcısının nesnelliğini görürüz. Betimleme yönteminin eşsizliği ve bir savaş izleyicisinin yansızlığını, nesnelliğini şu kısa alıntılarda da görebiliriz: "Alaylar sıralandılar. Subaylar birliklerinin başına geçtiler. Ne yana gideceğimi bilemeden, öylece tek başıma kalakalmıştım. Atımı dehdedim, kaptı haline bıraktım." (s.40). "Yolda 'anlamasına-uzanmış yatan genç bir Türk'ün cesedi önünde durdum. 18 yaşlarında bir delikanlıydı bu. Bir kızını andıran solgun yüzü henüz tazeliğini yitirmemişti. Sarı tozlar içinde yatıyordu. Traşlı ensesinde bir kurşun yarası vardı." (s.42)

Ataol Behramoğlu'nun Rusça'dan dilimize kazandırdığı güvenilir çevirilerine dili kullanmadaki özgünlüğü de eklenince, yapıtların dilimize aktarılmasındaki önemi daha da artıyor.

II. YÜZBAŞININ KIZI

Ulusal bir şair olarak bilinen Puşkin'in, manzum romanı "Yevgeniy Onyegin" dışında, tamamlanmış tek romanı ve son dönem çalışmalarının en yetkini "Yüzbaşının Kızı"dır. Puşkin'in olgunluk döneminin bir ürünü olan ve ölümünden bir yıl kadar önce 1836'da yayımladığı bu romanı, 1972

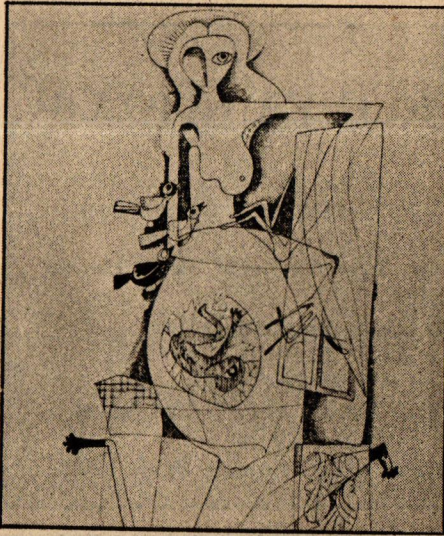
(Dünyada neler oluyor? Ekonomik ve Jeopolitik Dünya Yıllığı - 1983, Alternatif Yayıncılık.)

Ortalama Türk aydınının ortalama Batı aydınından genel kültür bağlamında daha üstün olduğu bilinen bir gerçek. Bu biraz da çağın gereklerine tam ayak uyduramayan eğitim - öğretim dizgemizden kaynaklanıyor belki, uygarlık yolunda alabildiğine kopup önegitmiş uluslar genel bilgilerden öte, uzmanlaşmalara yönelik beyinleri özendiriyorlar. Birleşik Amerikalı okur - yazarın Türkiye'den söz edildiğinde hindiye anlaması bunun göstergesi. Ancak, özellikle 1970'lerden sonra giderek yükselen enflasyon ülkemizde de genel kültür oluşumlarını büyüyen ölçekte olumsuz etkiledi. Eskiden en az üç gazete okuyan Türk aydını bunu ikiye, bire indirdi. Okur - yazarlığın ve aydın kitlenin enlenmesinin koşutu bir gidiş tutturamadı yayıncılığımızdaki baskı sayıları. Bütün bunların sonucu olarak da eskiden az - biraz varolabilen dünyamızın dört bir yanından bilgilenme olgusu alabildiğine geriledi.

Maspero, Fransa'nın etkin ve iyi yönetilen bir yayımevi. Batı toplumundaki genel kültür eksikliğini yakalamış ve bu kapsam içerisinde dört dörtlük diyebileceğimiz bir toplu çözüm sunmuş. Alternatif Yayıncılık iyi bir çeviri ve düzenleme çalışmasıyla Türk okuruna sunduğu bir kitap bu. İçinde neler var biçiminde yaklaşmak yanlış, nelerin olmadığını aramak daha iyi. Görebildiğimiz kadarıyla çözümlemelerden ötesi yok, yapıtın bütünü içerisinde yargılamalarla karşılaşmıyoruz. Dünyanın dört bir yanında, Salomon adalarından Fildişi Kıyısına dek varolan 163 ülkede genel çizgilerle neler olup bittiğinden başka bir şey yok. Yayımcı okuru yönlendirmekten kaçınmış, yorumların okuyanların kafalarında özgürce oluşmalarını amaçlamış. 83 yazarın ortak çalışması sonucunda ortaya çıkan ürün, ünlü Fransız çizeri Plantu'nun usta çizgisi ve işlek siyasal eleştirisiyle bezenmiş yer yer.

Dünyanın dört bir yanında insanlar dur - durak bilmeden birbirlerini öldürüyorlar ve okyanuslar ötelerinden bir takım parmakların aralarındaki düğmelerin denetimindeki üretim süreçleri bu dur - duraksız öldürmeleri programlamayı kesintisiz sürdürebiliyorsa, ortalama aydının bilgilenme sorumluluğunu yadsımasını düşünebilmek olası değil. Bu sorumluluğu duyup da kaynak eksikliğinden yakınanlara salık verilebilecek toplu ve tutarlı bir kitap bu.

"Bu kitap acılarla dolu bir bildiri sayılırdı. Gençlik günlerimde bana ıstırap vermiş tutku ve coşkunluklar, anayurdumun güney bölgelerinin o görkemli doğası bu betikleydi. Beğenirim bu betiği, çünkü melankolinin yanı sıra yaşama sevgisi de vardır. Bir nehir ve bu nehrin denize kavuştuğu kıyılar bana yardımcı olmuştur: Imperial."

Pablo Neruda ve "20 Aşk Şiiri"

ERDOĞAN ALKAN

Silili ozan Pablo NERUDA 1904'de doğdu, 1973 eylülünde, 69 yaşında öldü. Çeşitli ülkelerde konsolosluk, elçilik yaptı. Senatör oldu. Yalnız şiirleriyle değil, eylemleriyle de, ülkesinin ve ülkelerin özgürlüğü için savaştı. Çok gezdi. Çok ülke gördü. Çağının birçok ünlüleriyle tanıştı. Kendisinin de söylediği gibi hayatı yaşadı.

Ozanın ilk şiir betiği "Ure Pusculario" (Alaca Karanlık) 1923 yılında basıldı. İkinci betiği: "Başkaldırma Tutkunu". Neruda bu betikteki şiirlerinde Uruguaylı ozan Sabat Ersaaty'den etkilendiğini ve daha sonra şiirinin çizgisini değiştirdiğini yazar. Üçüncü şiiri betiği "20 Poemas de Amor Yuna Cacion Desesperada" (20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı)(1) Usta çevirmen Sait Maden bu betiği yıllar önce dilimize kazandırmıştı. Daha çok arı dil yönünden bazı küçük değişikliklerle, yapıtın üçüncü baskısı Varlık Yayınevinde yayımlandı.

Neruda, "Yaşadığımı İtiraf Ediyorum" adlı anılar betiğinde Yirmi Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı için şunları yazar: "Bu kitap acılarladolu bir bildiri sayılırdı. Gençlik günlerinde bana ıstırap vermiş tutku ve coşkunluklar, anayurdumun güney bölgelerinin o görkemli doğası bu betikleydi. Beğenirim bu betiği, çünkü melankolinin yanı sıra yaşama sevgisi de vardır. Bir nehir ve bu nehrin denize kavuştuğu kıyılar bana yardımcı olmuştur: Imperial. "Yirmi Aşk Şiiri aynı zamanda Santiagodaki öğrencilik sokaklarının, üniversitenin ve sarmaşık kokularına karışan aşkların da bir romanıdır... İnce, uzun, terkedilmiş bir sandalın içinde toprağa saklanmış gibi yazıyordum. O gün olduğu kadar duygularının derinliklerine indimi, doruk noktalarına çıktığı anımsamıyorum. Çevremi saran şeyler şiirime de girmişti: Denizin uzaktan duyulan iltisai, vahşi kuşların çığlıkları ve yürek burkan sevgiler..." Şairin öznel ve nesnel ortamının bilinmesi şıre yaklaşımı kolaylaştırıyor kanısındayım. Neruda'nın betiğine değgin sözlerini buraya bunun için aktardım.

Betikte 21 şiir var ve her şiir bir bölüm oluşturuyor. Neruda anılarında, "Bugünkü şair Neruda'yı hazırlayan nitelikler bence doğa ve sevgidir" diyor. Nitekim, "20 Aşk Şiiri" nde de kadın doğayla birlikte betimleniyor.

Neruda'nın bir Pugaçev tutkunu olduğu napistեն kaçmıştır ve yeniden ayaklanmaları başlatmıştır. Orenburg yöresindeki Belogorsk kalesi de Pugaçev güçleri karşısında dayanamaz düşer. Pugaçev'in ortaya çıkması ile kalenin alınışında rastlantı sonucu Grinyov arasında doğan yakınlık roman boyunca Maşa-Grinyov ilişkisiyle süregider. Gelişen bir dizi olay ardından Pugaçev'in başarıları yenilgiyle sonlanır, yakalanıp öldürülür. Çariçe'nin ordusuna mensup bir birlikte Pugaçev güçlerine karşı savaşan Grinyov, Pugaçev'in yenilgisi sonrası onunla yakınlığı saptanarak tutuklanır, idama mahkûm olur. Maşa ile kalede başlayan yakınlıkları seviye dönmüştür. Babasının ve annesinin öldürülmesinden sonra Grinyov ile birlikte kaleden ayrılan Maşa, onunla ayrı kalışlarında kendi girişimi sonrası Grinyov'un suçsuzluğunu kanıtlar. Çariçenin emriyle serbest bırakılan Grinyov ile yaşantısını birleştirir.

Kısaça önemine değinmeye çalıştığımız Yüzbaşının-Kızı, okunması gereken klasik bir başyapıt.

(1) Bütün Eserleri I., II. c./A.S. Puşkin, Türkçesi: Ataol Behramoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul 1972, 326 + 262 s., iki kitap 250 Lira

(2) Erzurum Yolculuğu/A.S. Puşkin, Türkçesi: A. Behramoğlu, Yazko Yayınları, İstanbul 1982, 218 s., 200 lira.

(3) Anan Dr. Tüten Özkaya, Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar, - s. 68, Ankara 1977.

(4) a.g.e. 1.

(5) Yüzbaşının Kızı/A.S. Puşkin, Türkçesi: Ataol Behramoğlu, resimleyen: S. İlgaç Temel, Can Yayınları - Gençlik Dizisi, İstanbul 1982, 300 lira.

diğim gibi, bütün tanımları sıralayarak işi satır aralarına bırakmıştım. Yoksa, bu konuda en az 10 yıldır yazan biri olarak böyle bir hataya düşmem olası bile değildi. Ben, bazı nedenlerle(bu iki söz-
cüğün altını özellikle çiziyorum) doğrusunu isterseniz işi "geciktirmek" zorunda kalmış, üstelik bu konudaki ayrıntılı hazır yazımı bile kitaba koyamamıştım.

Her şeye karşı, Sayın Timuçin'e en içten teşekkürlerimi iletirim, sipariş olmayan bir yazısıyla beni uyardığı için...

Timuçin'in yazısı bu açıdan benim için çok önemli bir anlam taşımaktadır. İkinci baskısında, kitabımda yer alan o tümceyi, en azından "Halkın, günlük anlamdaki (DOĞRU OLMAYAN) tanım, bir devletin ya da bir ülkenin nüfusudur" biçiminde değiştireceğim... İş bir kez daha satır aralarına bırakmayacağım.

Beni uyardığı için Sayın Timuçin'e bir kez daha teşekkür eder, bu yazımı "eleştirisine tekzip" olarak değerlendirmemesini de kendisinden özellikle rica ederim.

(*) Aşar Timuçin, Yürü-Bre Hızır Paşa, Somut, 25 Mart 1983.

Orneğin, kadının bedeni ak tepelerdir, gövdesi yosundandır, ruhundan büyük kökler fıkkır: "Kadın vücudu, o ak tepeler, ak oyluklar/Benim yaban ve çiftçi vücudum kazar seni...", "Gecenin büyük kökleri/fıkkır bir den bire ruhumdan...", "Sende ırmaklar şakır...", "Eğilip akşamları gamlı bir ağ salarım/bu okyanus gözlerine çarpan denize...", "Memelerinse beyaz salyangozlara benzer...", "Alaca karanlıkta bir bulutsun gönlüme..."

Doğa görünüşleriyle betimlenen kadın öte yandan melankoliktir, sessiz bir Kır Tanrıçasıdır. Bu şiirlerdeki dizelerde ıssız ve sessiz gibi sözcüklere sık sık raslanır. Bu sözcükler öğrenci Neruda'nın yalnızlığını yansıtır: "İssiz bir tünel oldum/Kuşlar kaçardı benden...", "Ey sevdiğim, suskunum/bu ölümler saati ıssızlığında yapıyınız.", "Seviyorum susmanı, uzaklıklar gibisin." Şu dörtlük Neruda'nın melankolisini çok iyi yansıtır:

Seninle konuşayım, o senin yüzük gibi yalın sessizliğinde, o lamba gibi parlak. Gece gibisin sen de, sessiz, yıldız içinde Sessizliğin bir küçük yıldızdır senin, uzak.

Betikte, ozanın daha sonraki şiirlerinde sık sık yer alacak olan "kök-
ler" in, doğa görünüşlerinin ve Teyrat çıkışlı "taş", "bal", "arı", "un" gibi sözcüklerin de ilk kökleri atılmış.

Çevirilerin duru, temiz, akıcı bir dili var. Betik, Fransızca çevirileriyle de karşılaştırılarak İspanyolcadan, aslından yapılmış. Ayrıca, Sait Maden Neruda'yı tanıyor, biliyor, ozanın "Memorial de Isla Negra" adlı betiğini de Kara Ada Defteri adıyla dilimize çevirmişti. Yazınımıza bu değerli katkıları için, bir okur olarak, sayın Maden'e teşekkür ederim.

(1) Las Piedras Del Cielo-Las Piedras De Chile (Gökyüzünün Taşları-Şiir'in Taşları), La Espada Encendida (Alevler Kılıcı), Memorial De Isla Negra (Kara Ada Defteri) ozanın diğer şiir betiklerinden bazılarları.

Hukuksal olabilirlik ve değişik bir "zor"

T. AHMET ŞENSILAY

Toplumsal Yaşam ve Hukuk, Hıfız Veldet Velidedeoğlu, Hil Yayın

Toplumbilimin gösterdiği, üstyapı kurumlarının altyapıdaki değişime bağımlı ve gecikmeli olarak oluşum evrimleri geçirdikleri ve altyapıyı daha küçük ölçekte etkileyebildikleri. Bir hukuk kuramcısı olarak Velidedeoğlu da ülkemizin yapısal gerçeklerinden asal önemli bir üstyapı kurumu olan hukuk alanında oluşum evrimlerinin ivmelerini hızlandırabilmek için yarım yüzyıldan bu yana soylu ve onurlu bir çaba içerisinde. Elimizdeki bu son kitabı, hukuk kuramıyla içiçe bir toplumsal yaklaşım çeşitlemesi.

"Zor" kuramı kurgulanalıberi bir yüzyılı aşkın zaman geçti. Üstyapı kurumları altyapının evrimine ayak uydurmakta bütünlükten geçtikçe zaman 'zor' yoluyla değişimin hızlandırılması düşüncesi genel onay buldu ve bu ana sav üzerine çok düşünce üretildi. Ancak kaba bir güç göstergesi olarak 'zor' kullanımı çoğu zaman amacından kolayca sapabildiği veya saptırılabilirdi için giderek daha tatkırlı bir bağlamda işgörür niteliğe dönüştü. Gerçi klasik 'zor' kuramcılarının tilmizleri silinip gitmedi, ama 'zor' onların anladığından çok değişik alanlarda çok değişik biçimlerde uygulanır oldu. Kurumlar üzerinde bireysel etkinlikler içerisinde de kimi zaman Gandhi'nin edilgin direnişçiliğinde olduğu gibi başarılı, kimi zaman ise etkisizce götürülmeye çalışıldı.

'Olabilirlik' düşün evrenine anamaleci üretim düzeninin katkısı. Pozitif bilimlerin tüm olanaklarından alabildiğince yararlanan toplumbilimde de olabilirlik giderek yaygın kullanım alanı buldu. Belli etkiler toplumsal yaşam üzerine belli tekniklerle ve belli sürelerle uygulandığında bazı değişimlerin gerçekleştiği saptandı. Bunların olabilirlik düzeyini kesin olarak belirlemek olanaksızsa da, etkili olabildikleri anlaşıldıktan sonra kullanılmamaları düşünülemezdi. Ama bu işi kim yaptı, kim kötü yaptı, bu ayrı bir tartışma konusu.

Şimdi toparlayalım. Bugün bile belli bir derlenmeden (tedvin, codification) yoksun olan, yasa yapma tekniklerinin ilkel düzeyi aşamadığı, Osmanlıdan kalma kanunnamelerin, geçici yasaların (kanun-u muvakkat), nizamnamelerin (tüzük), vb.nin yürürlükte olduğu hukuk düzenimizin toplumsal yaşamı çevelemekte bunalımlara düştüğü, darboğazları aşamadığı bilinen bir gerçek. Velidedeoğlu da yarım yüzyıldır bilgisinin, bilincinin, kişiliğinin olabilen tüm etkinliklerini kullanarak, tüm 'olabilirlik'leri 'zor'layarak, hukuksal yapıların iyiden, güzelden ve çağdaştan yana değişimi sürecinin ivmesini artırmaya çalışan, ilerlemiş yaşına karşın bu yolda gencecik yüreğiyle alabildiğine verimliliğini sürdürebilen saygın bir düşündür.

Yapıt Velidedeoğlu'nun sayısı bine yaklaşan yazı ve çalışmalarından önemli bir seçime oluşturulmuş, araya da tamamlayıcı bazı metinler serpiştirilerek kitabın bütünlümesi sağlanmış. Çok daha genç kuşaklardaki ozan, yazar ve düşünürlerin bile dil kullanımı, orda belli açmazları aşamadıkları günümüzde, yazarın dil yeğlemelerindeki belirgin dinamiği de kolayca yakalanabiliyor.

“At” ya da yapay gerçekçilik

Yönetmen: Ali Özgentürk / Senaryo: Işıl Özgentürk / Görüntüler: Kenan Ormanlar / Müzik: Okay Temiz / Oyuncular: Genco Erkal, Harun Yeşilyurt, Yaman Okay, Ayberk Çölok, Güler Ökten, Erol Demiröz, Selçuk Uluergüven, Macit Koper / Asya Film-Kentel Film yapımı (1982).

NEZİH COŞ

“H”azal’ın üzerinden iki yıl geçti ve Ali Özgentürk, ikinci uzun filmi “At”la karşımızda. Yapıt, son yılların çoğu ilerici Türk filminde olduğu gibi önce dış şenlikle-re katıldı; İspanya’da Valencia Şenliği’nde bir “üçüncülük” elde etti ve doğal olarak övü-cü yazılardan oluşan bir tanıtım kampanya-sıyla Türk seyircisinin karşısına çıkarıldı. Günlük gazete eleştirmenleri tarafından da alabildiğine övüldü.

Doğru bir yargıya varabilmek için iki kez (ayrı sinemalarda; özel gösterilerde değil) iz-lediğim “At” üstüne aynı görüşleri taşıyama-dığımı üzülerken belirtiyim hemen. Özen-türk, Türkiye’nin toplumsal gerçeklerini, yoksul insanların sorunlarını sergilemeye yön-eilen ilerici bir sinema anlayışını sürdürüyor-en genelinde. Ama filmin sarmayan, kucakla-mayan, itici, yapay bir havası var ki sonucu belirleyen işte bu oluyor. Bu hava öykünün kuruluşundan tiplerin çizilmesine değin her şeye egemen durumda. Bunun (“Hazal”da-ki gibi) batılı seyirciye yönelmiş bir “eg-zotizm” gösterisini içerdiğini söylemek ola-naklı. Bizim seyirci yönündense yapılacak tek bir niteleme var: “Yoksulluk edebiyatı”.

KALKIŞ: “BİSİKLET HIRSIZLARI”
“At” filminin öyküsü, ana çatısı bakımın-dan yeni bir öykü olmadığı gibi inandırıcı da değil. Öykünün çıkış noktası besbelli De Si-ca’nın savaş sonrası İtalya’ındaki işsizlik ka-rabasanını anlattığı başyapıtı “Bisiklet Hır-sızları”. “At”ta, köyden büyük kente gelip para kazanmak için uğraşıp didinen, sonra da yenik düşen bir baba-oğul’u izliyoruz. Ba-ba Hüseyin (G. Erkal) İstanbul’da gezgin sa-tıcılığa başlıyor, arabası belediye görevlilerin-ce elinden alınınca, bir süre işsiz dolaşıyor, sonra amacı olan “çocuğunu okutmak” uğru-na başkasının arabasını çalıp bir çeşit “ölü-mü seçiyor”. (Bunu Özgentürk’ün bir söyle-şisindeki açıklamasından öğreniyoruz. Yok-sa çoğu izleyicinin bu son bölümü “ölümü seçme” olarak algılamadığı bir gerçek).

Şimdi bu, çok “kişiyi özel”, çok tipik ol-maktan uzak bir öykü değil mi? Türkiye’de büyük kente gelip de kendilerine iyi-kötü pa-ra kazandıracak niteliksiz bir iş tutmayan-lar bu denli çok mu? Sonra bir süre işsiz kaldı diye ölümü seçmek neyin nesi? (Öyküde ba-basız çocukların sınavla alındığı yine çok özel bir ücretsiz okul örneği -herhalde Darüşşafaka-söz konusu. Ama babanın öl-mesi durumunda oğulun sınavı kazanma ga-rantisi mi var? Anadolu’lu baba bu denli sivri akıllı mı? Oğlu kadar köyde bıraktığı karı-

tılı izleyiciye göz kırpmak yerine, el arabası çalmaktan daha mantıklı bir “ölüm seçme” biçimi bulunamaz mıydı?)

Aynı biçimde Türkiye’de köyden büyük kentlere göç etme ve yerleşme olayı yaygın-ken, “At”ın köyden kalkıp kasabaya yerle-şebilmek için büyük kente para biriktirme gibi yine ayrıksı bir durumu işlemesi ana temayı (büyük kente bocalama) sakatlamıyor mu? Köylünün kasabada niteliksiz bir iş tu-tabilmesi bu denli mi güç? Oğlunu ilkokul-da beş yıl okutmuş bir köylünün kasabada ortaokul giderlerini karşılayabilmesi mi bu denli olanaksız olan? Eğer böyle bir kasaba gerçekliği var idiyse “At”ın bize bu az bili-nen koşulları (kasabada yerleşip işsiz kalma) anlatması daha ilginç olmaz mıydı? Bir de, çocuğunun okuması uğruna kendini yok et-meyi göze alabilen bir köylünün, oğlunu zen-gin ve çocuksuz bir ailenin ilgisi altında, hem de üstüne para kazanarak okutabilme olana-ğını nasıl ve neden reddedebildiğini -filmin iç mantığı çerçevesinde- anlayabilme olana-ğı var mı?

“AT” MI, “MEKTEP” Mİ?
İşte “At”ın öyküsü öncelikle bu denli ba-sit soruları açığa bırakan yapay, ayakları ha-vada bir öykü. İkinci nokta, filme adını da veren “at” küçük oğul Ferhat’ın tutkusu. Film, esas olarak babanın dramını işliyor. Ama adını oğulun özleminden alıyor. Oysa “parayla ulaşılma” gibi sıradan bir ortak noktanın dışında “okul” ve “at” esas olarak çelişen amaçlar. At, daha çok köy yaşantısı-na, yani geri bir üretim biçimine özgü bir simge değil mi? Oysa baba, köyden kopup kasabaya yerleşmek, oğlunu ortaokulda okutmak, “okumuş adam” yapmak istemi-yor mu? Atı da aynı anda istemesi ve söz ver-mesi ana temayı zayıflatmıyor mu? Bence doğrusu, filme “At” yerine “Mektep” gibi bir ad konması olurdu...

DOYURMAYAN OYUNCULUK VE YÖNETİM

Öykünün perdeye aktarılışı ve tiplerin çizilişinde de kandırmayan, yapay, zorlama sa-hneler seyircide itici bir etki yapıyor. Örneğin Yaman Okay’ın çizdiği kaba-saba akraba ti-pi. Daha başlarda kulağından ayırmadığı pil-li radyosundan klasik müzik dinlediğine ta-nık oluyoruz bu gezgin satıcının! Sonra kal-kıp çelimsiz, dini bütün yakını Hüseyin’e bir öğütte bulunuyor: “Etiye, sütüyle karışma-yacaksın burada”. İyi, güzel de Hüseyin’de etliye sütüyle karışacak bir hava, bir kişilik olmadığını göremiyor mu bu aklı evvel, de-neyimli satıcımız. Bu öğüt doğrudan doğru-ya seyirciye yönelmiyor mu aslında? Aynı Y.

açık bir anırtıma yaparken, sonlarda “Bu dünya zalimlerin dünyası. Bize burda yer yok” gibi tam tersi, umutsuz bir felsefeyi di-le getiriyor. En önemlisi A. Çölok, kuşçuda halk adamından çok Papiriüs’ten çıkagelmiş ayyaş bir “aydın” izlenimi uyandırıyor. He-le gülümsediğinde bir halk tipinden çok çok uzaklaşıyor.

Filmin en başarılı oyuncusu olan Genco Erkal’ın da baba rolüçünü bir seçim sayıl-mayacağını söylemek gerek. Erkal yapabile-ceğinin en çoğunu yapıyor, ama yine de halk adamı rolüne doğallıkla uyabilecek bir oyun-cunun varlığını araştırıyor. Üstelik o da gülüm-sediği sahnelerde Çölok gibi “aydınlaşıyor”. Özgentürk bu kahramanın çizilişinde de çok doyurucu bir düzey elde edemiyor. Soralım, Erkal’ın baba’sıkac yaşında bir baba? İzle-nen oyun, 50’lik bir adama uygun düşüyor. Ama yer yer (arabasını koşa koşa sürerek sa-atlerce kaçma; belediyeçilerin ardından ko-şup yetişmeye çalışma) bu yaşın gereklerin-den uzak görünüyor. Sonra oğlunun yaşça küçüklüğü dikkat çekici değil mi? Köyde in-sanlar genç evlenmezler mi? Filmde babanın oğlunu üç kez sabunlayıp yıkadığını izliyo-ruz. Bu sahneler ne denli simgesel anlam ta-şısalar da (yoksulluktan arınma, kurtulma özlemi) biraz fazla kaçmıyor mu? Babanın köye dönmek istedi diye oğlunu kıyasıya dövmesi da alabildiğine abartılmış bir sah-ne. Yine başlarda baba, oğlundan caddede-ki kimi yazıları okumasını ister. Oğlan yarım-yamalak, anlamsız sözcükler (Finnair, İşçi Redi Bankası) sıralar. Babadan ise hiçbir karşılık gelmez, yürütmeye devam ederler. İs-tekte bulunan bir insanın iyi-kötü, doğru-yanlız bir tepki göstermesi, yorum yapması gerekmez mi peki? Sonlarda babanın uzun uzun plan kurarak “ölmeye karar veriş” bölü-müyse yineleyeyim, tümüyle başarısız yazılmış, başarısız oynanmış, başarısız yönetil-miştir. Bu yüzden de doğru dürtüst anlaşıl-maz bile. Babanın Boğaz Köprüsü sirtların-da, bir adamdan “Süleymaniye nerede aca-ba?” sorusuna “şuradan dön, dosdoğru git, ilerde” gibi bir yanıt alması ise Türk filmle-rinin büyük pazarlarından sayılan İstanbul seyircisi için tek kelimeyle komiktir. (Tabii Avrupalı seyirci için değil).

Diğer kahramanlardan Erol Demiröz de örneğin “Bereketli Topraklar”daki sert, öf-keli adam tipini yinelemektedir. Belediye görevlilerinin izlemesinden usanmış bir satıcın-ın öfkesi olmalıdır bu. Oysa çok daha öte-de bir öfke gibi görünür. Ayrıca seyirci de bi-ler ki, İstanbul’da gezgin satıcı gerçeği, “At” filminde izledikleri değildir. Önce bu denli sıkı bir belediye denetimi yoktur. Kimi kala-bahk semtlerde bile belediye gezgin satıcıla-ra ses çıkarmamakta, giderek onlarla uzlaş-maktadır. Dolayısıyla Demiröz’ün öfkesi, ha-vada kalan, yapmacıklık, yerine oturmayan bir öfkedir. Ölü satıcısı içine söylebilecek çok şey yoktur. “At”ın yoksulluk edebiyatı anlayışını bütünleyen bir başka öğedir o da.

“‘At’ yapmacıklarla dolu, zorlama bir gerçekçilik denemesi olarak kalıyor. Seyirciye net bir bildiri getirmiyor. Apaçık bir toplumsal yarayı deşmeye yönelmiyor. Belgeselci bir anlayış benimsemiş görünüyor ama gerçek bir belgesellikten uzak düşüyor.”

mudur? Bunlar haftada bir gün bile olsa Be-yoğlu’na, Karaköy’e çıkmazlar mı? Eğlenir-ken gösterildikleri tek günün kuşçunun ölü-müyle yarıda kesilmesi niyedir? Tüm bu so-rular, “At”ın gerçekçilik iddialarını havada bırakan gerçek yaşam öğeleridir. “At” zor-lama öyküsünü, zorlama öğelerle abartmış, tipik bir yoksulluk edebiyatına saplanıp kal-mıştır. Bir batı filminin olay-tip-karakter tu-tarlılığını “At”ta bulabilmek olanaksızdır.

Değirmek istediğim son kişilik, yollarda söylenerek dolaşan, oğlu öldürülünce çıldır-mış “ana”dır (G. Ökten). Bu, filmin en ba-şarılı çizilmiş karakteridir. Ama bu kişiliğin filmin öyküsündeki yeri nedir? “Oğullarımı alacaklar” sözleri, filmin ana öyküsünde oğlu-nun değil, “babanın alması” biçiminde gerçek-leşince, “deli kadın”, filmin öyküsünden ayrı, tümünden başka şeyleri anırtan (anarşik olay-lar, vb.) biraz yama ve fazladan bir kişilik olarak kalmaktadır.

DOĞALLIKTAN UZAK KONUŞMALAR

“At”ın en rahatsız edici yönlerinden biri de kimi konuşmaların doğallıktan uzaklığı, yapaylığıdır. Özellikle çocuk kahramanların konuşmaları, şakalaşmaları, şarkı söyleme biçimleri, vb. bu yapaylığın tipik örnekleri-dir. (Çocukların yaşlı kör fahişeye yattıkları bölümün tecişsel sinemalardaki kopyada bulunmadığını ekleyelim). “Umut” filminde esinlenildiği apaçık olan otomobile çarpma sahnesindeki konuşmalar da öyle. Keza genç okul görevlisinin açıklamaları da. Tüm bun-lara son iki sahnenin babanın düşlerinde yi-nelendiği bölümlerin iğreti konuşmalarını da katabilirsiniz (“Konuşma” yapaylığının ba-tılı seyirci için bir anlam taşımadığını da vurgulayalım).

VASAT BİR ANLATIM

Özgentürk’ün sinemasıyla ilk tanışmamız 1974’de “Ferhat” adlı kısa filmiyle olmuştu. Bu çalışması kanımca oldukça kuru bir dil yapısı taşıyordu. “Hazal” ise kısa, kesikli çekimlerden oluşan yalın bir anlatım deneme-sine girişirken belli bir başarıya ulaşabilmişti. Özgentürk aynı anlaşıp “At”ta da sürdür-

meye çalışıyor. Sonuç başarısız değil, ama be-lirgin bir başarıdan söz etmek de zor. “At”ın anlatımı yönetmenin yalınlık arayışlarına denk düşüyor denebilir. Ama asıl sorun ne-yin nasıl görüntülediği olduğu için filmin an-latım ritmi kendiliğinden ikinci plana düşüyor.

Filmde yer yer güzel, çarpıcı görüntüler var. Kenan Ormanlar’ın ustahğı kendini or-taya koyabiliyor. Okay Temiz’in özel olarak bu film için yapmadığı bestelerden çeşitli sa-hneler için (özellikle kaçma, kovalama bölümleri) seçilip kullanılmış parçalar kimi zaman yerine oturuyor, hatta akılda yer ediyor: ki-mi zamansa abartıyı güçlendiriyor. Filmde-ki ayrıntı çokluğu, genel anlatım temposu-nu yer yer düşürüyor, sarkmalara, yayılma-lara yol açıyor. Ama Özgentürk’ün asıl kay-bı öykünün boşluklarından ve tipleredeki öl-çsüzlükten geliyor. Yönetmenin (acaba fil-me egemen olan karamsar havayı artırmak için mi?) çoğu dış sahneleri güneşli değil de bulutlu havalarda çekmiş olması, görüntülere genellikle karanlıkça bir atmosfer kazandı-ıyor. Bunun seyirci yönünden çekici olma-dığını belirtmeye de bilmem gerek var mı?

Sonuç olarak “At” yapmacıklarla dolu, zorlama bir gerçekçilik denemesi olarak ka-lıyor. Seyirciye net bir bildiri getirmiyor. Apaçık bir toplumsal yarayı deşmeye yön-elmiyor. Belgeselci bir anlayış benimsemiş gö-rünüyor ama gerçek bir belgesellikten uzak düşüyor. İyi niyetli bir girişim olma nokta-sında stop ediyor. Tipiklikten uzak, acıklı bir öykü anlatmakla yetiniyor. Filmi beğenen-lere (Özgentürk’ün dostları dışındakilere) bir diyeceğim yok. Ben de beğenmeyenlerdenim.

Film, esas olarak babanın dramını işliyor. Ama adını oğulun özleminden alıyor. Oysa “parayla ulaşılma” gibi sıradan bir ortak noktanın dışında “okul” ve “at” esas olarak çelişen amaçlar. At, daha çok köy yaşantısına, yani geri bir üretim biçimine özgü bir simge değil mi? Oysa baba köyden kopup kasabaya yerleşmek, oğlunu ortaokulda okutmak, “okumuş adam” yapmak istemiyor mu? Atı da aynı anda istemesi ve söz vermesi ana temayı zayıflatmıyor mu?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	A	L	P	E	R	T	U	N	G	A
2	H				D	Ö	L			A
3	M	I	L	I	T	A	R	I	Z	M
4	E			I	L	K		I	T	L
5	T	N			G	E	M		I	A
6	H	A	B	E	R	L	E	S	M	E
7	A	M	A	N				L	E	A
8	S	U				P	A	L		H
9	I	S	P	R	I	T	I	Z	M	A
10	M	A	C	A	R	I	S	T	A	N

Ressam NEVHİZ'le bir söyleşi

"Sanatın nesnellik kazanarak biçim alması gerekir."

AYLA ERSOY

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Resim Bölümünde öğretim üyeliğini sürdüren Nevhiz, 1977 yılından bu yana ilk kez yapıtlarını toplu olarak sergileme olanağı buldu. Günlerdir süren hazırlıkların yorgunluğu içinde olmasına karşın oldukça heyecanlı ve mutlu görünüyordu sergisinin açıldığı gün.

Resim sanatı ve sergisi hakkında okuyucularımız için kendisine yönelttiğim soruları yanıtlarken de heyecanını anlamak, hiç de zor olmadı benim için.

Bize kendinizden söz eder misiniz?

1965 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümünü bitirdim. 1971-1975 yılları arasında 1416 sayılı Akademi ve Üniversitelere öğretim üyesi yetiştirmeyi amaçlayan yasa uyarınca, Paris'te dört yıl resim ihtisası yaptım.

Resim alanındaki incelemelerimi İngiltere, Belçika, Almanya ve İspanya'da da sürdürdüm. İstanbul, Tekirdağ, Paris, Ankara, Adapazarı ve İzmir'de kişisel sergiler açtım, otuzu aşkın toplu sergiye katıldım.

Sizi çeken konular nelerdir?

Resimlerimin konusu hemen hemen her zaman insan. Doğan, ölen, yaşamını sürdürmeye çalışan, yaşantısını daha anlamlı bir yaşama dönüştürecek gizilgücü sürekli taşıyan gelişme yeteneği sınırsız olan insan.

Etkileşim kaynaklarından da söz eder misiniz

Yaşamın içinde gözlemlediğim olaylar, basında çıkan bir haber, okuduğum bir şiir ya da bir roman resimlerimin çıkış noktası olabiliyor.

Resimlerinizde hangi teknik ve renklerden yararlanıyorsunuz?

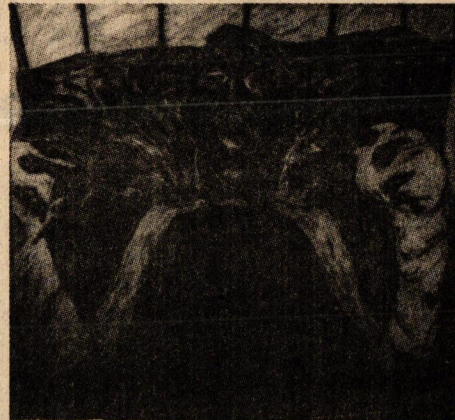
Çeşitli teknikler ve renk armonileri kullanıyorum. Litografi, gravür ve vitray tekniklerinin yanı sıra yağlıboya, akrilik, ekolin, guvaş, pastel ve sulu boya ile gerçekleştiriyorum resimlerimi. Bu boyaları ayrı ayrı kullanabildiğim gibi bazen karıştırıyorum da.... Örneğin: Guvaş ile pasteli, akrilik ile yağlıboya ya da ekolin ile pasteli birlikte kullanıyorum tek bir resimde.

Resimlerinizde gördüğümüz böylesine canlı ve değişik renk armonileri son çözümlemedeki iyimserliğinizin işareti olabilir mi?

Yorum izleyicinin

Sizin resimleriniz için ürküten izleyiciyi tedirgin eden nitelikte resimler deniyor. Gerçekten de resimlerinizi izlediğim zaman ben de ürküntüyü duyuyorum ne dersiniz? Resimde yapmak istediğiniz nedir?

Çağdaş sanatçının tedirgin etmeyi de göze alarak yeni sorular sorma, izleyicisinde bu

Fikret Mualla'nın portresi

soruları yanıtlama, gerçekleri anlama coşkusu yaratarak, yaşamı değiştirme ve olumlanmanın sevincine katılmasını sağlayacak bir yöntem geliştirme sorumluluğunda olduğuna inanıyorum.

Sanat yapıtı izleyiciyi edilgen bir özdeşleşme durumuna sokmak yerine, onu düşündürdiren, karar vermesini sağlayıp tanıklık etmenin ötesinde, daha verimli bir davranışa yöneltmelidir.

Sanatın yoğun ve gerçek bir yaşantıdan doğması yetmez, ayrıca kurulması, nesnellik kazanarak bir biçim alması gerekir. Sanatçının sorduğu soruların izleyiciye istenen etkinlikte ulaşması alışılmış biçimlerle olmayacaktır. Bir sanat yapıtının biçimi, içeriğinin tümüyle düzenlenmesinden başka bir şey değildir.

Sizce günümüz sanatçısına düşen görev nedir?

Gelişme sürecinde olan gerçekleri verebilmek için değişimin biçimlerini bütün çelişik somutluğu içinde vermek gerekir. Öz biçim ilişkisindeki denge, yeni özlere eski kalıpları aşmış, yeni biçimler yarattığında oluşur.

Oluş ve sona erişin simgesini vurgulayan gerçekçi sanatçı, yalnızca konularına karşı değil seslendiği kitleye karşı da gerçekçi bir tutum takınmalıdır. Bireyin bütün kaynaşması için vazgeçilmez bir araç olan sanat'ın insanın sınırsız birleşme yaşantıları ve düşünceleri paylaşma yeteneğini yansıttığını düşünüyorum.

Okuyucularımız adına bu güzel söyleşi için teşekkür ederim.

Hikaye ve romanımız üstüne ASIM BEZİRCİ'ye sorular:

"Hikayemizin durumunu 'sevindirici' buluyorum"

NECATİ GÜNGÖR

Bir süreden beri güncel eleştiriden uzaklaşıp yalnızca geniş kapsamlı ve uzun zamanlı çalışmalar yaptığınızı izliyoruz. Seçme Romanlar, Seçme Hikâyeler, 1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz gibi... Bu konuda biraz bilgi verir misiniz? "Güncel eleştiriden uzaklaşma" izlenimi doğru mudur?

İlk bakışta izleniminiz doğru görünüyor. Ayrıca, adını andığınız kitaplara şunları da eklerseniz bu izlenim daha da pekişebilir: Nurullah Ataç, Ahmet Haşim, Orhan Veli, Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet, Orhan Kemal, Abdülhak Hâmit, Cahit Sıtkı vb. Gelgelelim, gerek ötekiler, gerekse bunlar benim güncel eleştiriden uzaklaştığımı kanıtlamaya yetmez sanırım. Çünkü, son kitaplarımdan Halk, Sosyalizm, Kültür Ve Edebiyat'ta özellikle güncel sorunlar ve ürünler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, seyrek de olsa, Varlık ile YAZKO Edebiyat'da da aynı nitelikte yazılarım yayımlanmaktadır.

Aslında, güncelliğe tarihsellikten daha çok eğilim duyuyorum. Nitekim, ilk yazılarım çoğunlukla güncel konuları ve genç yazarları konu almıştı. Bundan dolayı kıyasıya eleştirilmişim. Şimdi ise güncellikten uzaklaştığım gerekçesiyle eleştirileceğim anlaşıyor: Oysa, böyle bir amacım yok. Elimdeki işleri bitirdiğimde ve kitaplarımın geliştirilmiş yeni basımlarını hazırladığımda yine güncel konulara yönelceğimi umuyorum. Çünkü, bir eleştirmen için 'tarihsel' kadar 'güncel' de önemlidir.

Bu bağlamda şunu da sormak isterim size: Son iki kitabınızı göz önüne alarak, özellikle hikâye ve roman üzerinde yoğunlaşmanızın nedenini anlatır mısınız?

Son yıllara değin eleştirilerimde çoğunlukla şiir üzerinde durdum. Hikâyeye az ilgilendim. Roman alanına ise hemen hemen hiç girmedim. 1950 Sonrasında hikâyecilerimiz

"Genellikle hikâyemizin düzeyi düne oranla daha yüksektir. İçeriği daha zengin biçimi daha yenidir. Hikâye için söylediklerimin, küçük ayrımlarla, romanımız için de geçerli olduğunu sanıyorum."

Asim Bezirci

ve Seçme Hikâyeler'le bu boşluğu doldurmayla yöneldim. Fakat hikâyecilerimiz üstüne söyleyeceklerim hemüz bitmedi. Öncelikle 1950'den sonraki hikâyecilerimizi tamamlamayı tasarlıyorum. Ondan sonra da romanlarımızı eğilmek niyetindeyim.

1950'den sonra gelen birçok hikâyeciylence deninceye elden geçiriyorsunuz kimi yapıtlarıyla. Üzerlerinde tek tek yargılara varıyorsunuz. Bu tek tek yargıların bileşkesi nedir? Ya da şöyle soralım: 1950'den sonrası, hikâyeciliğimiz adına bir gelişim süreci olabilir mi sizce?

1950 sonrasında, toplumumuzdaki ekonomik, siyasal ve kültürel evrimle birlikte hikâyeciliğimizde de çok yönlü bir "değişim" görüldü. Bu değişimin genellikle bir "gelişim"i yansıttığını inanıyorum: Dilin özlesme

lar'da başlayıp Seçme Hikâyeler'de sürdürülen yöntem de çiğnenmiş olurdu.

Türk hikâye ve romanı üstüne daha önce Tahir Alangu ve Cevdet Kudret gibi edebiyatçılarımız da eğilmişlerdi. Sizin yaklaşımınızla onların arasındaki ayrılıkları anlatır mısınız?

Adı geçen yazarların eserleri yararlı ön çalışmalar. Bunların 'edebiyat tarihçiliği' ve 'antoloji' özelliği ağır basmaktadır. Değerlendirmeler adı geçen yazarların 'tekil' yargılarıyla sınırlı kalmaktadır. Refika Taner'le yaptığımız ortak çalışmada ise biz, bu özelliği aktarmaktansa, onların içerik ve biçimce türlü yönlerden tanınıp anlaşılmasına, çözümünü değerlendirilmesine yardımcı olmak istedik. Bunun için, çeşitli yazarların değişik yargılarını bir araya toplayarak 'çoğul' bir kavrayışa varmaya uğraştık. Ayrıca, yeni kuşaklara daha çok açılmaya ve bol kaynak vermeye çalıştık. Romanlar gibi hikâyelerin de özetlerini çıkardık.

Hikâyemizin bugünü ve yarını üstüne ne düşünüyorsunuz?

Yukarıda da açıkladığım gibi, hikâyemizin bugünkü genel durumunu 'sevindirici' buluyorum. Genellikle hikâyemizin düzeyi düne oranla daha yüksektir, içeriği daha zengin, biçimi daha yenidir. Yazarlara göre değişen nitelikleri, arayış ve deneyişleri kapsamaktadır. Günümüzdeki durumun yarın da gelişerek süreceğini umuyorum.

Romanımız için ne düşünüyorsunuz?

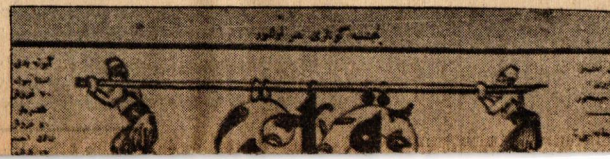
Hikâyemiz için söylediklerimin, küçük ayrımlarla, romanımız için de geçerli olduğunu sanıyorum.

Seçme Romanlar'ın ikinci ve üçüncü baskılarında bazı değişikliklerin yapıldığı görülüyor. Bunu siz zaten kitabın önsözünde de belirtiyorsunuz. Kuşkusuz, bir zorunluluktan kaynaklanıyor bu ekleme, çıkarmalar? Bu zorunlulukları anlatır mısınız?

ÖLÜMÜNÜN 61. YILINDA

ESREF: Övüncümüz

MİZAH

Eşref: 1846'da doğup 22 Mayıs 1912'de ölen bu saygın yazarımızı övünçle anıyoruz. Çünkü o, insan olmanın bilincine varan ve insanlık onurunu korumak için her türlü sıkıntıya göğüs geren bir ozandı. Ne Abdülhamid'in önünde eğildi; ne de özgürlük havalarıyla gelip millete kan ağlatan İttihat ve Terakkicilerin. Ama neler pahasına:

"Habs ile, nefy ile, işkence ile
ömrü geçer
İşte Türkiye'de şair olanın hali
budur

Dönemin nabızı onda vuruyordu. Adı diğer yazarların tümünden daha çekiciydi. Gençlik ve halk ağzına bakıyordu... **Mustafa Kemal**'in özgürlükçü bir ruh kazanmasında **Fikret** kadar **Eşref**'in de etkisi vardı. Söylediği her dörtlük bir olay olan bu büyük insan, kendisini Türkiye ile de sınırlamamıştı. Dünyada olanlarla da yakından ilgileniyordu. Aşağıda **Eşref**'le ilgili üç küçük belge sunuyoruz. Bunların getirdiği fazla bir şey yoksa da **Eşref**'in ününü göstermesi açısından ilginçtirler.

BELGE I :

Kalem dergisinin kapakı.

Resmini yayınladığımız bu kapakta **Eşref**'in bir beyti, karikatürün alt yazısı olarak verilmiş:

"Bir top atdı, milletin çıkıdı
dumanı göklere
Şah-ı İran kıydı mebusanı tenbakü
gibi."

BELGE II :

Kalem, 2, Aralık 1909, sayı: 64, sayfa: 6.

(**Eşref**'le dolaylı ilişkisi bulunan bir mizahi yazı.)

"Zannedersem yakında, mebusanın **İsmail Paşa**'(x) sı varsa, **Ayan**'ın da **Eşref**'i var, diyeceğiz. Çünkü, geçenlerde **Eşref**, şöyle bir kıta ile raz-ı derunını (gönlündekileri) söylüyordu:

"Hidmet etmek isterim kayd-ı hayat (:ömrümce) ile, fakat Gönlümün meyli ne beylik, ne pašalıkdadır

İhtiyarım, geldi emvate (:ölülere) karışmak demleri
Son ümidim, Meclis-i Ayan (:Senato) azalıkdadır."

"Kalem" bu kıtaya amin diyecek ama, **Ayan**'ın içinde ayakları henüz çukura yaklaşmayan zevat-ı kiram (:büyükler) var; onlara gadr olur, diye korkuyor.

Eşref'i bu kıtayı söyletmeye sevk eden hissi iyice anlamak için **Ayan-ı kiramı** bir defa gözden geçirmeyi (lüzumlu) gördüm. **Ayan**'ın kapısında saatlerce tedkikatda bulundum: Hep sağlam

Eşref'in hicvi toplumsal ve evrensel karakterli olmasına karşın, dönemindeki olaylara ve kişilere de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu durum ondaki derin eleştireliliği ve çarpıcı mizahı gizlemekte, giderek anlaşılmaz kılmaktadır.

ayaklar, tecrübekar adımlarla yürüyorlardı. Bu eski, nasırlanmış ayakların öyle kolay kolay çukura, genç mebusların kazmakta olduğu çukura kadem niha-de (:ayak basmış) olacakları baidülihtimal (:olanaksız) görünüyordu. Çünkü, adımlarını zamanın terennümatına uydurmakta kesb-i maharet eden... (xx)"

BELGE III :

Kalem, No: 67, s. 3.

"Hafiyeler Nezareti

Düyün-ı gayr-ı muntazama (:garantisiz borçlar)ın tesviye (:ödenmesi) meyânında, hafiyelerin de tensik (:düzenleme) ve ıslahı düşünülmekte imiş. Öyle ya, bu devr-i dilara-yı Meşrutiyet'te adedi binlerce yekun teşkil eden bu emekdar ve mücerreb (:deneyli) memurunun bir merci-yi resmiyesi olmak lazım gelir. Her işin bir nezaret (:bakanlık)i olsun da, hatta hizmetkaran idarehanesi bile bulunsun da niçün hafiyeler nezareti olmasın?

Eşref otuz ikinci nüshasında:

"Hafiyeye çokdur amma bunları
tedkike merci yok
Niçün varestedir bilmem ki bunlar
bir nezaretden?"

feryadıyla, devr-i sabıka aid bir kasidesinde bu noksandan bahs ediyor.

Kişi noksanını bilmek gibi ırfan olmaz. İşte bu noksan da nazar-ı dikkate alınıyor. Yakında "Hafiyeler Nezareti" namıyla bir daire küşad edilecek..."

Bir dilek:

Eşref'in hicvi toplumsal ve evrensel karakterli olmasına karşın, dönemindeki olaylara ve kişilere de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu durum ondaki derin eleştireliliği ve çarpıcı mizahı gizlemekte, giderek anlaşılmaz kılmaktadır. Öte yandan, dili de bugünkü kuşaklarca anlaşılacak ölçüde eskidir. Bu nedenden **Eşref**'imiz, yani şerefimiz, A. Kadir gibi bir usta tarafından "bugünün dili"ne çevrilmeyi bekliyor...

x) **İsmail Paşa**: Tokat mebusu, **Türk Derneği** kurucu üyesi, dilin sadeleşmesinden yana olan ateşli bir Türkçü...

xx) "Kalem'in yöneticisi olan **Salah Cimcoz** bu yazıda gerçekte "**Ayan Meclisi**"ni yermek için **Eşref**'ten yararlanmaktadır. **Ayan Meclisi**, meşrutiyet döneminde tutucu tavrıyla tepki uyandırmıştı.

"Kalem"
dergisinin
kapakı.
Eşref'in
bir beyti
karikatürün
alt yazısı
olarak
verilmiş

"Bir top atdı, milletin
çıkıdı dumanı göklere
Şah-ı İran kıydı
mebusanı tenbakü
gibi"

MANFRED KRIEGELSTEIN FOTOĞRAF SERGİSİ

SAMİH RİFAT

Şu günlerde Atatürk Kültür Merkezi Sanat galerisinde ilginç bir sergi var: IFSAK ve Alman Kültür Enstitüsü'nün ortak çabalarıyla açılan Manfred Kriegelstein fotoğraf sergisi. Kriegelstein geçen yılın IFSAK Uluslararası Yarışması, renkli baskı bölümü birincisi. Öğrendiğimize göre amatör (asıl işi diş hekimliği imiş) otuz yaşlarında, Berlin'li bir genç adam. Sergisi "Lanzarote Görüntüleri" adını taşıyor; Kanarya adalarından birinde, bir yanardağ adasında çekilmiş fotoğraflardan oluşuyor. Tümünde kül, donmuş lav, boz kaya renkleri egemen. İnsan yüzlerine bile yansımış bu renkler; insanlarla taşlar arasında bir yakınlık, bir benzerlik var sanki. Doğrusunu isterseniz insan fotoğrafları, portreler çok da sarmadı beni. Olağanüstü bir yanları yok. Ama doğa görünümüne gelince işin rengi de tadı da değişiyor. Alışılmışın, olağanın dışında bir biçim, bir tad yakalamış Kriegelstein.

Doğa fotoğrafı kanımca en zor fotoğraf türlerinden biridir. En etkileyici doğa görünümü kolayca kötü bir kartpostala dönüşebilir. Doğayı fotoğraflayabilmek için sanırım onu önce sevmek, benzersiz derinliğini duymak, onu tanımaya çalışmak gerekir. İyi doğa fotoğrafçıları da çoğunlukla doğa tutkunlarından, doğa adamlarından çıkar. Kaliforniya çöllerinin, ormanlarının tutkunu Ansel Adams geliyor aklıma, dağcı Shirakawa, gezgin-ozan André Martin, Ernst Haas, bizim dağcı, balıkadam, avcı Ersin Alok'umuz... Öte yandan özel bir teknik beceri ve uzmanlık da gerektiriyor doğa fotoğrafçılığı. Kent fotoğrafçısının, "anlamalı an"ı yakalamaya çalışan avcı - fotoğrafçının yaklaşımından, bakış açısından çok farklı bir bakış açısı gerektiriyor. İnsanla uğraşan fotoğrafçının ozanlığı uzanmasına karşılık doğa fotoğrafçısı filozofluğa uzanıyor sanki. Önündeki karmaşık, gizemli, bir bakıma durağan, bir bakıma sonsuza dek devingen konunun getirdiği kaçınılmaz sonuç bu.

Kriegelstein besbelli bir doğa adamı. Ama sanki canlı doğaya değil de ölü doğaya dönük biri. Lanzarote'nin külünden kara toprağından, donmuş magmasından özel bir tad üretmiş. Kimi insan yapılarına, yollara, duvarlara bile bir doğa görünümü kazandırmış. Zaman, sonsuzluk ve gizem yüklü, küllengi bir şiir var bu fotoğraflarda. Kusursuz bir teknik (baskılarını tutkunu Ansel Adams geliyor aklıma) anlatım hemen belli ediyor kendini. Saygın ve yetkin bir sanatçı bence Kriegelstein. Ve fotoğraf alanında oldukça durgun geçen şu günlerde bu denli güzel sergi az görüldü.

ve incelemesi, anlatımın çeşitlenmesi ve çağdaşlaşması, içeriğin (konu, tem, kişi, imge, duygu, düşünce, yorum bakımından) zenginleşmesi ve sınıfsallaşması, toplumsal boyutun yanı sıra bireysel boyutun da genişlemesi ve derinleşmesi, köy/kasaba gerçekçiliğine kent gerçekçiliğinin de eklenmesi ve işlenmesi doğrultusunda epey yol alındı.

Omer Seyfettin, Mahmut Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik ve Orhan Kemal gibi kilometre taşı sayılabilecek bir hikâye yazarına raslayamıyoruz 1950'den sonra... Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Belki, adlarını andığınız hikâyeciler gibi kilometre taşları yok, ama çok değerli yazarlar var. Ayrıca, demin belirttiğim üzere, hikâyemizin simdiki düzeyi de onların çağındakinden aşağıda değil, tersine, daha yukarıda. Kapsamı da daha geniş...

Ona bakarsanız, bugün Fransa'da da Mapassant gibi hikâyecilere ve Flaubert, Balzac, Stendhal gibi romancılara —sizin deyişinizle, "kilometre taşlarına"—raslanmıyor...

Seçme Hikâyeler adlı yapıtınızda hikâyelerin özeti yerine metni verilseydi, okurlar için daha aydınlatıcı olmaz mıydı?

Belki olurdu, ama kitabın oylumu da aşırı şişerdi; o zaman çok az yayımcı onu basmaya yanaşır. Öte yandan, **Seçme Roman-**

Seçme Romanlar'ın ilk basımı 1973'te yapılmıştı. Aradan geçen on yıl içinde birtakım yeni romancılar çıktı ortaya, eski romancıların yeni romanları yayımlandı. Romanlar ve romancılarımız üstüne yeni incelemeler yapıldı, açikoturumlar, soruşturmalar düzenlendi. Biz bütün bu "yeni" verileri değerlendirerek kitabımızı geliştirmeye çalıştık. Bundan ötürü, **Seçme Romanlar**'ın üçüncü basımına 22 roman eklenmiş, bazı romanlar çıkarılmış ya da değiştirilmiş, bazılarının "yargı" kesimleri yeni parçalarla genişletilmiş ve "kaynakça" bölümü zenginleştirilmiş oldu.

Genç kuşak romancılarından birkaç ada Seçme Romanlar'da raslıyorsunuz. Kuşkusuz, olağan ve yerinde bir yaklaşım... Ancak burada bir zorluk olmalı. Bir seçim zorluğu. Genç kuşak yazarları içinde romancı olarak "seçilmek" bir şans eseri olmasa gerek çünkü... Ne dersiniz?

Kitabımızı hazırlarken yaşlı-geç, sağ-sol ayrımı yapmadık, normal ve demokratik davranmaya, kalıplaşmış ölçü ve yargıları aşmaya çalıştık. Bunun sonucu olarak, genç romancılara da yer vermekten çekinmedik, ama ihtiyatı da elden bırakmadık. Bu yüzden, ilk eseriyle başarı da kazanmış olsa, kimi gençler için biraz daha bekleme uygun gördük. Bu da, bizim işi 'şans'a bırakmadığımızı gösterir.

PLASTİK SANATLAR

Nice yıllardan sonra:
REFİK EPIKMAN

GÜLTEKİN ELİBAL

Evet, nice yıllardan sonra Epikman'ı anıyoruz. Unutulmamak güzel, umut verici bir olgu. İteleyici de üstelik.

Onyediyen mayıs 1974'de ölüm haberini öğrendiğimde üzülmüştüm. Ama daha çok kızıştım. Kime? Niçin kızacaktım ki! Olan olmuştu ve böylesi nedenleri gerçekleştirmekte de önde geliyorduk... Duyduklarıma şaşırılmışım da:

Rahatsızlanmıştın, bakım ve iyileştirme için seni Refik Usta, bir hastahane ya da kliniğe yatırmışlar. Bu doğal, doğru, yapıcı ve kaçınılmaz. Ne var ki, sonrasında, sana yanlış iyileştirme uygulamışlar! Açıkçası, bir kan tazeleme, kan verme durumunda küçük, ufak bir yanlışlık olmuş! İşte böylece de, koskoca bir yaşam, senin yaşamın, yaratman susturulmuş!

Elbette, nice yıllardan sonra seninleyiz, Usta Epikman. Dokuz yıl ne de çabuk vefat etmiş. Ankara'nın Turgut Zaim kalesi, Refik Epikman kalesi yerlerindedirler. Elbette güzel, olgun yapıcı anılarını yazışmalarımız bütünlüyor. Resimlerin için nice yazılar yazılırken, sen de nice yazılar, tanıtılar, eleştiriler getirdin resim serüvenimize. Tanıştık mıydı? Kaç kez yüzyüze geldik? Belki de bu olanak doğmadı bile. Diyelim, yüzyüze gelmeden ama, bundan öte basamaklarımız oldu. Yineliyeyim, resimlerin, günlük yazıların, kitapların...

Ressam Şeref Akdik'in ölümü üzerine yazılanlar arasında, "Çok eski arkadaşım ve mes-

Refik Epikman

lekdaşım Ressam Şeref Akdik'i öteki arkadaşlarım gibi iyi hatıralarla dolu olarak kaybettim. Artık, "O, sırasını savdı", demekten başka bir tesellimiz de yok.", diyen Usta Epikman sanatı üzerine bir ansiklopediye verilecek notlar gibisine, yaptığı açıklama yazısında bir bakıma soyuttur ama, somutun da yerini vurgulamaktan geri kalmaz:

"Sanatı, önceleri yapıcı, kurallara bağlı, form anlayışı içinde bir terkibe yönelmiş, sonra da canlı ve parlak renklerle sağlanan bir görünüşün ifadesi olmuştur. Böylece dış görünüşler ekspresyonist bir anlamla açıklanmıştır.

"1960 yıllarından bu yana, konudan arınmış, renkli lekelerin ve çizgilerin psikolojik etkilerine dayanan bir anlatım, eserlerinde özellikle yer almıştır..."

Nice emeklerin, alınterinin Hocası, yapıtların müzelerinde, seven biriktirenlerinde.... Nur içinde yat-

Orhan Kemal

Çağdaş Ferhat'tı Orhan Kemal
Bilirdi kayalar nice sert
Yara yara geldi dişiyle tırnağıyla
Nereden nereye
En dipten en tepeye
Yiğit insan, yalın kuvvet

Ünü büyüyecek dilden dile
Kimse önleyemeyecek
Bin yıl sonra bakacaksınız
O var köylerde, kentlerde
Okullarda çocukların ezberinde
Derin vurdu kazmayı
Orhan Kemal ölmeyecek.

TALİP APAYDIN

(Ulus, 17.6.1970)

Nasıl yazıyorum?

ORHAN KEMAL

Gerçekten de, okurlar meraklıdır. Haksız da sayılmazlar. Ben, masa başından çok, fazlaca gezer dolaşırım. Yani iş, masa başına geçip yazmağa kaldığı zaman, mesele çoktan hallolmuştur. Gezer dolaşırım. Gezip dolaşırken kafam boyuna çalışır. Ya, yıllarca önce beni şiddetle ilgilendirmiş bir konuyu düşünmekteyimdir, ya da hemen o gün kafama bir şey takılmıştır. Ama daha çok, yıllarca önce kafama takılan, beni zaman zaman şu ya da bu vesileyle kendisi üzerinde düşündüren bir konudur da, nasıl yazsam diye, biçimi üzerinde dururum. Öyle ya, öz belirgin. Biçim? Çünkü daha önce çeşitli biçimlerde bir şeyler yazmışsınız. Daha önce yazdıklarınızda kullandığınız biçimlerden ayrı, başka, çok başka olmalıdır. İşte gezip dolaşırken beni düşündüren noktalar bunlardır:

1) ÖZ—Niçin yazıyorum bu konuyu? Ne demek istiyorum?

2) BİÇİM — Nasıl söylemeliyim? Yukardaki öz ve biçim çözümlenmişse, hele bir de nasıl başlayacağım kafamda satır-laşırmışse değme keyfime. Bir kol çengi, sırasına göre canının o an çektiği İstanbul'un artık hangi lokanta, ya da meyhanesiyse, atarım kapağı. Fazla içmem. Neşemi sürdürmek, daha iyi düşünmek için pek pek iki duble. Bu iki duble içilirken, konu kendikendini yazar da yazar. Size bir örnek: Bereketli Topraklar Üzerinde'nin ilk yazılışında Adana'daydım. Kafamda bu. Öz ve biçimini tespit etmişim de romanı yaşıyorum. Köse Hasan'ın ölüm sahnesine takılmışım. O sırada tam Seyhan kıyısındaydım. Kendi kendime mırıldanarak, Hasan'ın hemşerisine vasiyetini en iyi biçimde vermek için nasıl dedirtmeliyim diye, bir, beş, on, tekrarlar yapıyorum. Birden istediğim klişe düştü kafama. —Kardeşlar, beraber tuz epmek yidik. O la ki, benim size hakkım geçmiştir. Benim iflahım kesik... falan der ya? Oralara gelince bir an köse Hasan oldum sanki. Elimde kızım için satın aldığım saç tokası. Hemşerilerime bunu kızıma göttürmelerini vasiyet ediyorum. Öyle dokundu ki, başladım ağlamağa. Çevremde insanlar. Görmelerinden de çekiniyorum. Açtım adımlarımı ama, hemen kâğıda kaleme sarılıp o pasajı notladım.

“Çoğunluk geceleri, sabaha karşı, saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş, bazan hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur. Hele âşıkam! O zaman iş değişir. Parmaklarım yazı makinemin tuşlarında rüzgârlaşır. Rüzgârlaşır, çünkü yazdıklarımı sevdiğime götürüp okutacağım.”

Çoğunluk geceleri, sabaha karşı, saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş bazan hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur. Hele âşıkam! O zaman iş değişir. Parmaklarım yazı makinemin tuşlarında rüzgârlaşır. Rüzgârlaşır, çünkü yazdıklarımı sevdiğime götürüp okutacağım. O okur, ben onun sesinden kendi yazdıklarımı

zevkle dinlerim. İnanır mısınız, o okuduğu zaman, yazdıklarım benden çıkar. Sanki o yazmış da bana okuyor!

Sokakların Çocuğu baştan başa o yılların verisidir. Birde, evet bir de Bir Filiz Vardı! Dikkat ederseniz, bu iki kitapta üslup tamen değişiktir.

Şimdilerde çöller gibiyim. Ne aşk, ne mesk.

Agop Arad

Bir de Müfettişler Müfettişi'ni yazarkenki acı günlerim...Bunu özellikle belirtmeliyim. Beş yaş küçüğüm aşağıda, komada, can çekiyor, ben yukarda, odamda Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilecek olan bu romanımı yazmak zorundayım! Bir yandan ölüm, ötede komedi, mizah. Kitabın sonlarındaki ölüm sahneleri, yani romanın kahramanı olan zâtın annesinin ölümünde, sanırım, içinde bulunduğum ruh halinin de payı vardır.

Çoğu zaman öz ve biçim iyice belirlenmiş hattâ yazılmağa da başlanmış olabilir. Olabilir ama, attığım taş istediğim kuşu vurmamıştır. Yani, “Bayram haftası” demek istedim, yazdıklarımın “Mangal tahtası” çıkar. O zaman, bir iç huzursuzludur başlar. Günler, haftalar, bâzan aylar... sonunda kaldırıp atar, unutmaya karar veririm. Ne mümkün? Zaman zaman, başımı çıkarır içimden, bana kendini gösterir. Yıllardan sonra, hiç ummadığım, hattâ onu düşünmediğimi sandığım bir an kafama düşüverir. İstedikim olmuş, attığım taş istediğim kuşu vurmuştur.

(Varlık, 15.3.1968)

Orhan Kemal roman ödülü sahibi Orhan Pamuk:

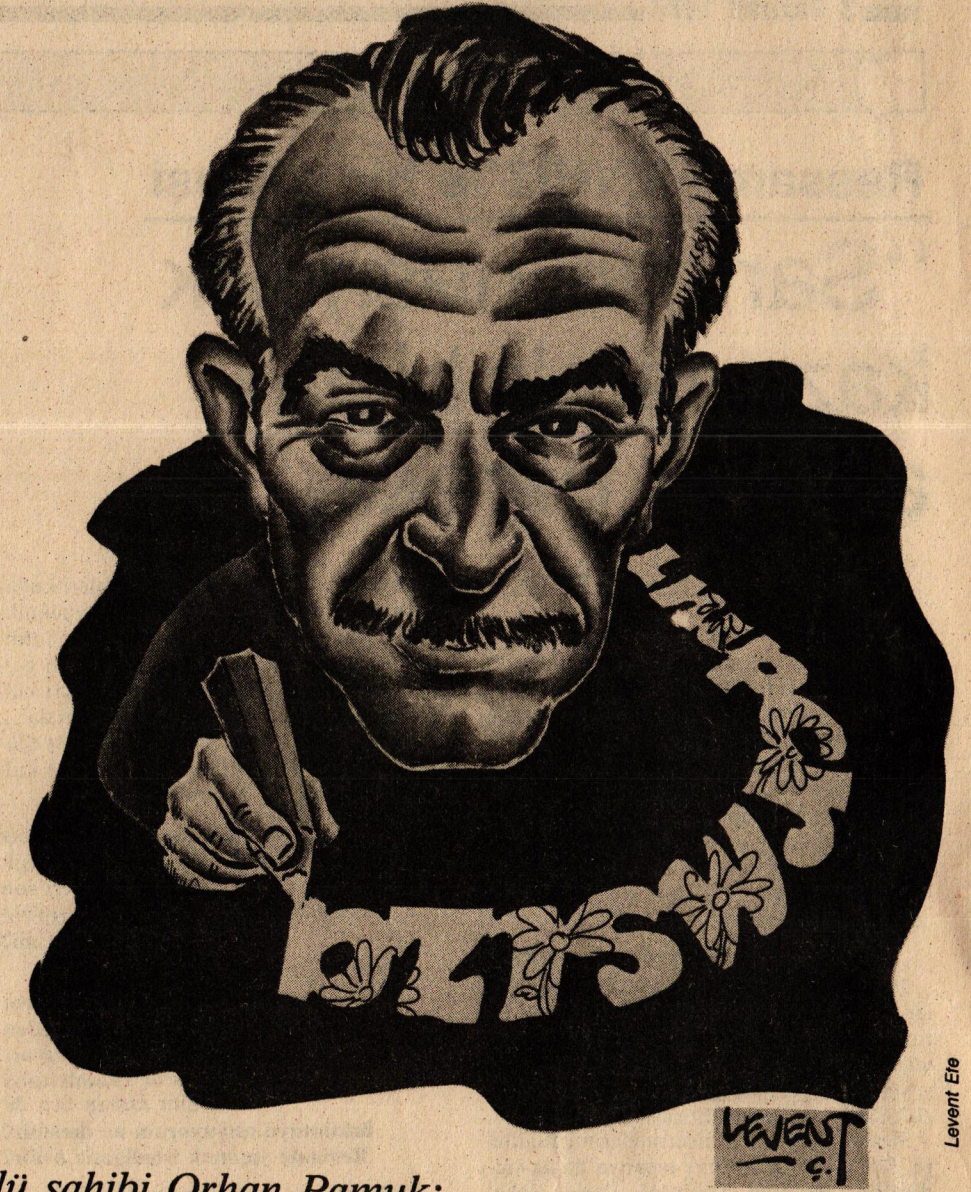
“Cevdet Bey ve Oğulları”nı tam bir tarihsel roman olarak görmüyorum.”

ÜLKÜ DEMİRTEPE

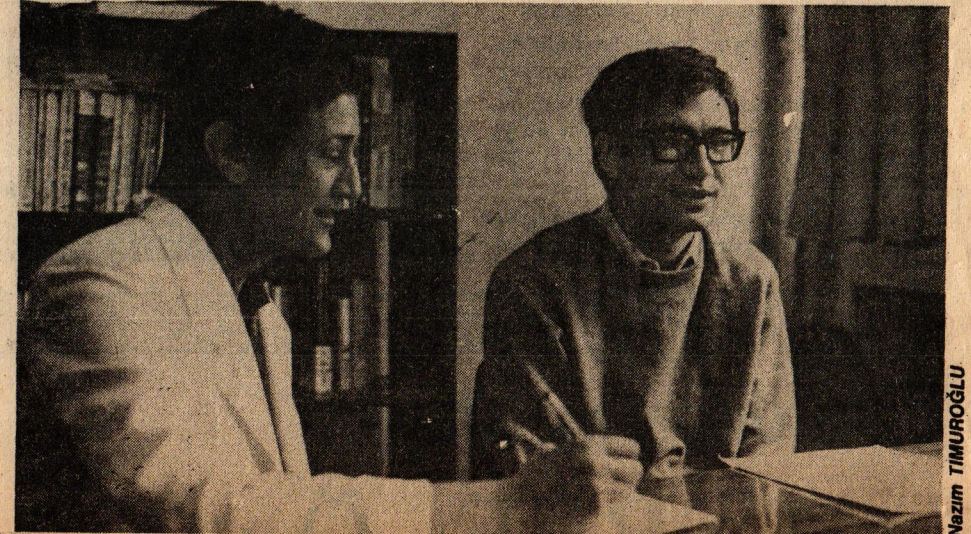
— Cevdet Bey ve Oğulları romanınızı yazarken romana yaklaşımınız neydi? Ençok etkilendiğiniz ya da sevdiğiniz yazarlar hangileriydi?

— Romanı yazarken, çok geniş ölçüde Lukacs'ın etkisi altındaydım. Bu, roman denen biçime belirli bir bakış açısıyla bakmak demek. Aslında, Lukacs'ın bütün kitaplarında üstü örtülü ya da açık övdüğü hem, “eleştirel gerçekçilik”, hem ‘toplumcu gerçekçilik’ dediği şeyin çıkış noktası, 19. yüzyılın klasik roman anlayışındadır. 19. yüzyıl romanı kaynağını, insan ile eşya arasındaki ilişkinin doğrudan olduğu ya da, dünyanın özü denilen şeyin 20. yüzyılda olduğundan çok daha kolay sezilebildiği bir ortamdan alır. Bu bakımdan derin bir iyimserliğin izleri görülen bu roman anlayışı, anlamının en sonunda kavranılabileceğine inanılan bir dünyanın ürünüdür.

Lukacs'ın bütünsellik kavramına verdiği değer bu anlam ve iyimserlikle ilişkilidir. Ben de Cevdet Bey ve Oğulları'na başlarken, ya da kuran bu bütünselliğin mümkün olabileceğini düşünüyordum. Başka bir deyişle “1974'de Türkiye”

Levent Ete

Nazım TIMUROĞLU

Orhan Kemal yaşadı

(1)
Taniştığımız 1953 yılından hayata gözlerini yumduğu 1970 yılına kadar -araya giren bazı tatsızlıkları, alınganlıkları, hemen giderilmesi gereken anlaşmazlıkların çocukça inatlaşmamız yüzünden dargınlığa dönüşmelerini bir yana bırakırsak-geceli gündüzlü, bayramlı, seyranlı, mitingli, darbeli tam onyediyıl dımdık ayakta durarak sürdürdük arkadaşlığımız. Birçok görünürlük engelleri aşarak kendimize, çevremize, genellikle insana kattığımız, katacağımızı umduğumuz zengin deneyler kazanarak ve olgunlukların doruklarındaki gerçek billurlaşmaları tadarak güçlendi birlikteliğimiz. İçtenlikli, art niyetsiz, köylü yalnlığıyla tanımlanan, kavgalı, gürültülü çıkarların ötesinde bir birliktelikti bu. Birbirimize manevi bağlarla, manevi alışverişlerle bağlıydık. Erdemlerimizi yücelten, kusurlarımızı, hatalarımızı düzeltmeye yönelik tavırlar, tutumlar egemendi ey-lemlerimize... yardımlar, korumalar, yabancılara, düşmanlara karşı savunmalar da egemendi. Sürekli düşünüyor, sürekli dostluğumuza ilişkin hikâyeler anlatıyor, sürekli düşlerimizde görüyorduk birbirimizi.

Böylesine bin dallı, bin katlı, onbin uzantılı bir ilişkiyi nasıl anlatmalı ki-yaşanan-bütün avrıntılarla ortaya çıksın? Anlatılır elbet, eğer yazar yazarsa anlatılamayacak şey yoktur dünyada ona göre; bir günden kocaman bir roman çıkarır.

Belki, ilerde ben de hayatlarımızı romanlaştırabilirim.

Neyse... Sabahları Talât Kılıç'la (Kendisi hakkında Arkası Yarın ile Sıcak İlişkiler kitaplarında bilgi verilmiştir) ben Taşıtlarla'dan, Orhan Kemal de yürüye yürüye Cibali'den gelecek sabahın yedi buçuğunda İkbal Kıraathanesinde buluşurduk. İlk denli çayları, arkadaşan da orta şekerli kahvelerimizi yudumlarken Orhan Kemal, bir dergiye, bir gazeteye verip para-tahvil-edeceği kısa hikâyeleri okumaya koyulurdu ihtiyar gözlüğüne benzeyen gözlüğüni takıp. (İstese de uzun hikâyeye yazamazdı, çünkü dergiler, gazeteler, yazıları ısmarlarken kaç sayfa olacağını belirtirlerdi. Orhan Kemal'in küçük hikâyede direnmesi, büyük hikâyeden uzak durması diye bir şey yoktur da küçük hikâyeye yazmaya zorlanması vardır.) Hikâyeler, ya psikolojik bir durumu ya da toplumsal bir sorunu bol, sıkmayan konuşma tekniğine ağırlık vererek işlerdi. Kimi zaman da saat dörtte uyanıp mahallenin karanlıktaki sessizliği parçalamamasından yararlanarak yazdığı bir romandan düzeltilmemiş, özgün paragrafları aktarır, tasarladıklarından heyecanla, geleceğine inandığı ün ve paranın sevinciyle söz ederdi. Biz,-o anda hem dost hem de düşüncelerini açıklamaya yetkili okurlardık-beğendiklerimizi yüksek sesle, görkemli gösterilerle över, bir cümbüş havası yaratırdık. Ama az beğendiklerimizle ilgili düşüncelerimizi, hüsmünden korktuğumuz için "Eh, fena değil!" sözleriyle belirtirdik. Bu "Eh fena değil"lere de ki-

Edip Cansever'le tavla oynamaları bir âlemdi. Tanıdık, yabancı seyirciler kuşatırdı çevrelerini. Çaylar, kahveler, kantlar, oraletler içilirken oyunun gerilimi karşılıklı sataşmalarla artardı ve "Sen mi ökesin ben mi ökeyim, şimdi göreceğiz" sözleriyle Edip Cansever'in moralini bozmaya çalışırdı.

zardı, sinirlenirdi; anlayışsızlıkla, cahillikle suçlardı ve oradan genel tutuma sığırdı. Yapıtlarına yöneltile eleştirilerin doğruluğundan kuşkulandı, bu konuda en güvindiklerinden derin yaralar aldığından ötürü bir kasıt, bir düşmanlık arardı. Kapkara, burnundan kıl aldırmağı bir günün-deyse...çocuklarına, karısına, çevresine, ortama, dengesizliklere içermişse; geçmişte kendisine yapılan ama o sırada karşılığını veremediği bir hak-sızlığı anımsamışsa bağırır, çağırır, acı üstüne acı, sıkıntı üstüne sıkıntı getiren yazarlığını yere çalar, "Keşke bir manav olsaydım!" dileğiyle kabaran öfkesini yatıştırırdı. Yazdıklarının önemini kavrayamayan ve az bir parayla kapatmaya uğraşan yayımcılara, birkaç yüz lira verecekler diye boyuna atılan, boyuna bahaneler ileri süren, boyuna arkalarından koşturan karacahil, sadist ama sinema endüstrisini ellerinde tutan filmcilere, yıldırımlar yağdırırdı.

Yeteneğini, çabalarını görmezlikten gelen eleştirmenleri itin kışına sokup çıkarırdı... Boşalma olgusu tamamlanıp dehşetli tedirginliklerin etkisinden sıyrılınca anlamlı yüzü güneşlenir, "Epey zehir atık haa!" derdi.

Bir süre de Eyüp iskelesinin bitişiğindeki çay bahçesine dadanmış saat dokuzda Galata köprü-sünün Haliç rıhtımına bizi bırakacak minyatür vapur kalkana kadar -Sabahiye-nin keyfini çıkarırmıştı.

Edip Cansever'le tavla oynamaları bir âlemdi. Tanıdık, yabancı seyirciler kuşatırdı çevrelerini. Çaylar, kahveler, kantlar, oraletler içilirken (oralet-in ilk piyasaya sürüldüğü günlerde bol miktarda -Se-vitamini içeriyor diye birkaç kavanoz almış-tı) oyunun gerilimi karşılıklı sataşmalarla artardı ve "Sen mi ökesin ben mi ökeyim, şimdi göreceğiz." sözleriyle Edip Cansever'in moralini bozmaya çalışırdı. "Bugün formundayım Bay Kansöve, seni çiğ çiğ yiyeceğim". Edip Cansever, soyadını Fransızcaya çeviren Orhan Kemal'e, onun aşırı neşesini sürekli kılmak isteğiyle ve az rastlanan soyluk-taktaki gülüşüyle, "İnsan yaşlanınca çenesi düşer-miş." derdi. Orhan Kemal bu cümleyi beğenme-miş gibi yalancıkdan yüzünü buruştururdu. "Buyruk, işitiyor musun banal sözleri?"

"Eee, seviye meselesi." derdim, "O senin gibi bir milletvekilinin oğlu değil ki..."

Edip Cansever, dikkatini zarlara verdiğinden Orhan Kemal'e attığını kamışı sezemez, "Allahaş-kına kışkırtma şu düğün serserisini!" derdi.

Edip Cansever'in yenilgiye uğratılmasını bekler-

ken kendisine ateş edildiğini toz duman yatışan-ca anlayan Orhan Kemal başını sallaya sallaya ko-nuşurdu. "Dost dediğin böyle olur...sağ gösterip sol vurur."

Edip Cansever'e göz kırpardım. "Benim de canım var, ben de insanım!"

Uzak masalarda oturanların başlarını çevirecek güçteki kahkahalarla cınlatırdı Orhan Kemal kıraathaneyi.

Zar kötti gelirdi bazan, yenileceği anlaşılırdı; o zaman konuşmasının da davranışlarının da rengi değişir, azgın bir boğa gibi burnundan solumaya başlardı. "Ülan uğursuz kemik, ulan Arap Talât, numaraya köktün gene!" Ve aynı anda boni, Talat Kılıç'ı, İhsan Hasirci'yi şaka karşını bir nefretle süzerdi. İçinde kopan fırtınayı, başlarımızda patlayacak kabakları kestirdiğimizden hiç devinmeden put gibi dururduk bıçağının altına yatırmaması için, ama o bizi harcamayı kafasına koyduğundan dilinin ucundakileri yuvarlardı. "Kal-kın lan burdan cenabet herifer! Suratlarınızı görmek istemiyorum. Uğursuzlar!" "Hep birlikte kal-kar, üç dört metre yürür Nasrettin Hoca'nın fıkrasındaki gibi "Daha gidelim mi Raşit Bey?" diye seslenirdik ve her ay beşaltı tek tekrarlardan bu filmi rol aldığımız sahnelerinde, zevkten ölü-rük...Bağırırdı. "Öteye, öteye, kapının yanına!" ve sağ eliyle duracağımız noktayı işaret ederdi. Ceketini iskemlenin arkasına asardı, kollarını sıvar-dı, saçlarını tarardı, talihsizliğini talihe dönüştür-mek amacıyla zarları, tavlayı değiştirir, şanssızlı-ğının kaynaklandığını sandığı bazı şuratsız seyir-cileri "Biraz geri çekilir misiniz!" sözleriyle uzak-laştırırdı. "Refik efendi acele tarafından bir tale-be işi! "Kahveyi yudumladığında attığı zarlar oyun kazandıracak nitelikteyse, rahatlardı. "Kahvesiz-liktenmiş. Şimdi arabım gülmeye başladı artık. Oğ-lum Edip seni İsmet Paşa bile kurtaramaz. Buna adıyla sanıyla mars derler. Seni bir kere daha Mar-silya'ya vali Şam'a kaymakam yaptım mı işin bi-tiktir."

Saatlerce değil, günlerce değil, aylarca değil, yıl-larca sürerdi bu ilişkilerimizi pekiştiren konuşmalar.

Gazeteleri, dergileri, kitapları, eski Türkçe müs-vetteleri, gözlüklerini burnunun ucuna kaydırarak okur, bu durumdan hoşlanırdı; çizdiği resmî her-kes görsün, takılsın, gülsün isterdi.

Sorardım. "Pinponluğa özeniyorsun galiba?"

"Ben hiçbir zaman bastonla yürümeyeceğim."

"Nasil becereceksin bu işi? Genç kalmanın sır-rını mı keşfettin yoksa?"

"Keşfettim ama sana söyleyemecem..Oğlum Buyruk, artistler yaşlanmaz. Her sanatçı bir ar-tisttir. (Art) Fransızca sanat demektir. Sanatla uğ-raşana da artist derler anladın mı?"

"Anladım ve kültürün dağlar gibi arttı."

Alayına alayla karşılık verirdi. "Kaşınıyorsun galiba. Şimdi telefon eder, Süleyman'ı çağırırım."

Urkerdim. "Aman, aman bir alkolün saçma-lıklarını dinleyecek halde değilü

(Süleyman Erce, benim çocuklu arkadaşımdı. Geçen yıl öldü.)

Sözlerimiz ansızın tükenirdi. Pencerenin önün-den geçenleri, zihinlerimizi didikleleyen tedirginlikler ya da duygularımızı kıpırdatan nedensiz sevinçlerle seyrederdik. Seyretmekten bıkmınca Kapalıçarşıya doğru yürürdük havamızı değiştirmek ereğiyle. He-men malzeme toplamaya, yeteneklerimizin gözlem-ci bölümlerini uyarmaya başlardık. Hikâyelerimize koyacağımız ilginç tipleri, siliklikleriyle korkunç bir dramı taşıdıklarını belirtenleri belleklerimiz-e çizer, bir dakkada yüz sayfalık bir serüven uydururduk.

(Sürecek)

de kurulan, ya da tasarlanan bir roman, Lukacs'ın öngördüğü anlamlı bütünü olduğu gibi tasvir et-melidir!" diyordum. Romanı, böyle bir bütünlü-ğün kurulmasına elverişli bir biçim olarak görü-yordum. Hemen, tabii, akla Stendhal, Tolstoy, Dostoyevski gelecektir. Bu romanı yazarken, sö-zünü ettigim yazarların etkisi altındaydım, modern romanın değil. Doğrusu bu yüzden de Lukacs'in üzerimdeki etkisinden ötürü, hayıflanmıyor de-ğilim şimdi. Onun teorik araçlarıyla modern roma-nı anlamak olanaksızdır. Çağımızı anlatmaya el-verişli roman biçimi ise klasik (geleneksel) roman biçimleri değil, modern roman biçimidir. Faulk-ner'in, Butor'un, Marquez'in roman dünyasına il-gisiz, ya da anlayışsız kalan bir yaklaşım, modern dünyayı ve romanı kavramakta yetersiz kalacak-tır. Belki bu noktada, tasvir edilen çevrenin, kül-türün ya da kabaca Türkiye'nin hiç de modern ro-man biçimlerini gerektirmediği düşünülebilir, Türkiye'deki okuyucunun beklentileri bu düşün-ceyi bir ölçüde doğruladığı da söylenebilir; ama öyle sanıyorum ki, bir anlatım biçiminin, tekniğinin keşfinden, kullanılışından sonra, bu keşif hiç ya-pılmamış gibi davranmak yeterli değildir. Roma-na başladığım zaman ki yaklaşımım, bugün böy-le değerlendiriyorum kısaca, geleneksel romanın izlerini taşıyan geniş bir roman yazmak istedim."

— 22 gibi genç bir yaşta, küçük dene-meler olmaksızın bu ölçüde bir romana na-sıl girdiğinizi anlatır mısınız?

— Bizde roman, sanki bir 'ihtiyarlar sanatı'-dır. Çünkü genellikle bir edebiyat biçimi değil, ya-şanmış kimi hikâyeleri çağrıştıran bir araç olarak görülür. Bunda kabaca 'hayatım roman' yanı-lamasının izlerini görmek kolay. Okuyucunun da bu tür beklentileri olması, birçok yazarın okuy-cuyu aslında 'hayatım roman' anlayışına koşul-landırması yüzündendir. Bazıları romana, dünya-nı anlamlandıracığı bir biçim olarak bakıyor. Bu yüzden de gençlikle, roman yazmak sanki bir-birini dışlayan şeylermiş gibi görünüyor. Ha-mmigway, en iyi romanı 'Güneş de Doğar' yir-miyedi yaşında bitirmişti. Bundan, roman için va-şam deneyi gerekmediğini düşündüğüm hiç çıka-

lîge dayanmak yolundaki düşüncemi de doğrusu ko-lay kolay yabana atamıyorum. Neredeyse yalnız-ca yaşadıklarını anlatan Genet, Celine, Henry Mil-ler gibi yazarlar yüzölümünün büyük kitaplarını yaz-dılar."

— Romanda Cevdet Bey'in entelektüel sorunun yok. İstekleri çok yalın ve bunla-ra ulaşmak için çizdiği yolda kararlı bir bi-çimde yürüyor. Oysa Cevdet Bey'den son-raki kuşak, oğlu Refik ve onun iki arkadaşı roman süresince hep arayış içindeler ve ro-manın sonunda bir ölçüde de olsa çözü-me götürülmüyorlar. Bu üç roman kişisini çözümsüz bırakırken belli bir düşüncenin var mıydı?

— Kahramanlarının başından geçen olayları birtakım kıssalar çıkarılacak bir biçim olarak gör-müyorum, romanı. Bence roman umut ya da umutsuzluk aranılacak ahlaki bir araç da değil. Belki Cevdet Bey ve Oğulları'mı 19. yüzyıl roma-nından ayıran temel özelliklerden biri bu. Tartı-şılması gereken kahramanların hareketleri, ya da ahlakları değil, romanın dünyasıdır. Roman ya-zarken belirli tipler, durumlar, güncel ya da tarihsel olaylar üzerine ne düşündüğümüzü değil dünya ve roman üzerine ne düşündüğümüzü ortaya koyma-mız gerekir. Bu bakımdan, bazı roman kişilerinin çözümlü ya da çözümsüz bırakılması ilgili bir-amacım olmadığın, bunlara romanın bütünlüğü içinde özel bir anlam vermek istemediğimi belirt-meliyim."

— Roman, 1905, 1934-38 ve 1970 gii üç zaman kesiti içinde geçiyor. Bu dönemle-ri seçerken özel bir amacınız var mıydı?

— Hayır. Yalnızca o dönemlerin, onları izle-yen öteki dönemlerden daha kalkantısı olmasına belki dikkat ettim. Böylelikle, önem verdiğim bir-şeyi, roman kahramanlarının gündelik hayatları-nı, daha kolaylıkla ön plana çıkarabiliyordum. Bu noktada gündelik hayatın romanda çok önemli bir yer tuttuğuna işaret etmek isterim. Belki romanın uzunluğu ve hattâ ağırlığı da buradan geliyor. Ama, hikâyeye dayanan, insan merkezli 'serüven roman'dan kaçınmak, Cevdet Bey'i yazarken be-

lemin için önemli bir sorundur. Zamanla bu tür bir yaklaşım, romanla yapmak istediğim şeyler ara-sındaydı."

— Olay örgüsüne egemen belirli bir ro-man kahramanı yok. Ne dersiniz?

—Dramatik bir olay örgüsü kurmak değil, ge-niş bir zamana yayılmış bir bütün çizmek amacı-ma uygun düşüyordu da ondan."

— Neden tarihsel bir roman yazdığınızı açıklamış oluyorsunuz.

— Cevdet Bey ve Oğulları'nı tam bir tarihsel roman olarak görmüyorum. Bir, ya da birkaç dö-nemi olduğu gibi, diyelim Flaubert'in Salambo'da yaptığı biçimde, bütün ayrıntılarıyla canlandı-rmak amacında değildim. Çevre gözlemleri, kaba-ca 'tasvir etmek' ya da 'dramatlamak'da değildi amacım. Yalnızca, roman aracılığıyla dünyayı bi-çimlendirmeye çalıştım. Romanın, zamanın ve ol-guların düzenlenip anlamlandırılması için yapılan birşey olduğunu galiba demin de söylemişim. Bu bakımdan bambaşka araçları kullansalar da roma-nla felsefe arasında bir boşluk gördüğümü söylemeliyim. Bizdeki çok sözü edilen şu 'felsefe yokluğu'nun bu noktada yapabileceği çağrışım-lardan artık söz etmiyorum."

— Türk romanı hakkında birşeyler söyleyebilir misiniz?

— Belki bu bağlamda kısaca birşeyler söyle-yebilirim. Türk romanı somut olana, ampirik dün-yaya çok düşkün olduğu için, soyut olana gözden kaçırıyor sanki. Bu eksikliği de genellikle dar ve güncel olan bir teoriyle gidermek istiyor. Bu ilkin-ci eğilim, 'felsefesizlik', ya da 'yüzeysel felse-fe' birçok romanı düpedüz sıkıcı yapıyor. Sanki bazı romanlarımız eğlendirici olmaktan bîlince ka-çıyorlar. Ben, Cevdet Bey ve Oğulları'nın haz ve-ren eğlendirici bir kitap olarak okunmasını ister-dim. Bu, doğal olarak, kitabın başka amaçları ol-madığı anlamına gelmez."

— Yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

— Bambaşka şeyleri denediğim yeni bir roman bitirdim!

Orhan Kemal'in insanları

ŞÜKRAN KURDAKUL

Orhan Kemal'in ilk romanlarını yazdığı yıllar, Ege ve Çukurova'da de-ğişen tarımsal ilişkiler sonucu, kapitalist işletmelerle birlikte kent ve köy emekçileri de çoğalmaya başlamıştı. Farklılaşma belirginleştikçe kü-çük ve orta üreticinin temsil ettiği köylü ailelerinin yapısında da de-ğiş-meler belirginleşti. Bu değişme-çözümle dönemine özgü yeni insanlar çıktı ortaya.

Orhan Kemal'in romanlarında en çok bu kişilerin yaşam serüvenleri ege-mendir. Kent ve köy emekçilerini temsil eden bu kişiler varlıkları, ekme-kavgaları, yaşadıkları olaylarla insansal değerlerin de alınıp satılmak istendiği bir süzenin bireyleri olduklarını vurgularlar. Kimileri dönemleri-nin siyasal savaşımı içindedir. İyiler iyi, kötüler kötü yaratıldıkları için iyi ya da kötü olmalarıdır. Durumlarını, niteliklerini toplumsal koşullar be-irir bu kişilerin. Köy-kent burjuvazisi ile, onların sınıf değiştirme tutkusuna yuvarlanan yarıdakçılar (elciler, ırgatbaşları, katipler, odacılar) tüm iliş-kilerinde sahteci, kalfeş çıkar adamları olarak görünürler. Hem emekçi-lerden, hem mülk sahiplerinden faydalanmak mesleklerinin gereği olmuş gibidir.

Kimi daha çok kişiye gereksinme duyulan işlerde daha az kişi çalış-tırarak hırsızlama kazanç sağlarken öümle sonuçlanan kazalara neden olur. Kimi patronna kadın götürür, arkadaşını yolsuzluğa "teşvik ede-rek" suçüstü yakalatır.

Emekçilerle yakın ilişkileri olan bu kişilerin karakterleriyle az çok bir-birlerine benzemelerine karşılık yalnız Bekçi Murtaza, yaşamı, doğruluk anlayışı, değer yargıları, kendi kendisine inanması, görev ahlakı ile ayrı-lır onlardan. Oğlunun gözünde bile "emekçi düşmanı, mal sahibi yarıdak-çısı"dır ama bunu kendisine biçilen ücretten daha fazlasını almak için yapmaz Murtaza. Görevi, üretimde beklenen düzeyin altına düşülmemesi için işgücüne nöbetçilik etmektir onun. Kafasında yalnız bu doğru var-dır. İnancıları çağdışı değerlerle biçimlendiği için tuttuğu nöbetin kimlere yaradığını düşünme yeteneğinden yoksun kalmıştır. Çok yönlü özellikle-ri kendinde toplanması hem ırgatbaşı, katip, odacı gibi anamalı öteki yarıdakçılarından, hem tanıyıp bildiğimiz öteki insanlardan ayırır Mur-taza'yı. Özgün bir kişilik yapar.

Orhan Kemal'in romanlarında toprak ve fabrika işçileri iş bulma zorun-

luğu ile her türlü güçlüğü boyun eğen kişiler olarak görünürler. Özellikle köyden gelenler için, iş koşullarına, kente, ırgatbaşlarının madrabazlık-larına, kadın ilişkilerine alışmak direnç işidir. Kendilerinden önce sınırla-rı çizilmiş bir dünyada ayakta kalabilmek için, çoğun, bireysel direnç kay-naklarına tutunmaya çalışır bu kişiler. Aralarında eski, deneylenmiş işçi-lerden, namuslu ustabaşlarından yararlanarak kişiliklerini bunların yanı-sıra küçük çıkar hesaplarına dayanan o berbat, acımasız dünyanın çark-larına kapılanlar vardır. Bu çıkar hesaplarının, gizli oyunların özünü kav-rayacak bilinç düzeyine erişemeyen mevsimlik işçiler, deneyimsizler, sarı işçi durumuna düşer; bir gecelik küçük kazançlarla geleceğini güven al-tına almayı düşleyen kadınların, ayakta durma güçlerini yitirdikleri görülür.

Kişilerini yaşamın gerçekliğinden soyutlamadığı için karakterlerindeki toplumsal başatı belirlemede ustalık kazanmıştır Orhan Kemal. Bu ne-denle 1950 sonrası Türkiye'sinde emekçi sınıfları simgeleyen eski, de-neyli işçiler, namuslu ustabaşları, teknisyenler belli bilinç ve savaşım gü-cüne sahip insanlar olarak çıkar karşımıza. Yazarın başarısı onları, va-şamın vazgeçilmez bir parçası, toplumun ortadan kaldırılamayacak bi-reyleri olarak kabul ettirebilmesidir.

Orhan Kemal'in romanlarında çocuklar, genç kızlar, toplumsal bozul-manın, sorumsuzluğun acı meyvaları görünüşündedir. Çıkar uğruna sa-tılan ya da kaldırma düşen öğrenci yaşındaki kızlar vardır aralarında. Ba-basız, anasız erkek çocuklar bir yandan kanınlarını doyurmak için, bir yan-dan cezaevlerinde bile namuslarını korumak için savaşırılar.

Ahmet Hamdi Tanpınar romanlarında toplumsal değişimin kentsoy-lu aydınlar üzerinde yarattığı etkileri göstermek istemiştir. Onun kişileri, siyaset, ekonomi, felsefe, sanat konularında düşünür, sözü aldı mı bir solukta sayfalar boyunca birbirlerini benzeri konuşmalarıyla yaşamları ve karakterleri üzerinde kuşku uyandırır. Romancının dünya görüşü-nü onaylamak için yaratılmış gibidirler.

Orhan Kemal'se değişimin başka bir aşamasında emek gücüne et-kilenen insanlara bakar, onların yaşarlığındaki en somut özellikleri yaka-layarak tiplendirmeye çalışır. Ve insanın bulunduğu konumdaki gerçekli-ğini, farklılığını çok iyi kavradığı söylenebilir. Bu gerçekliğin değişik sü-releri içinde onu kişi yapan öğeleri ortaya koyar. Bu nedenle romanları-nda da -öykülerinde olduğu gibi- diyalog büyük yer tutar. Hangi yaşta, hangi sınıf ve tabakanın insanını tiplendirmeye çalışırsa çalışsın onu hareket için-de vermeye başarmıştır.

Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu ile